

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

СЕРПЕНІНОВА ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 336.71

ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

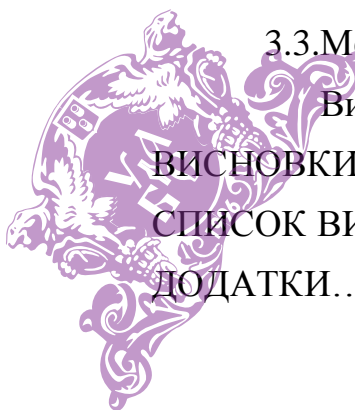
Науковий керівник:
Бурденко Ірина Миколаївна
кандидат економічних наук,
доцент

Суми – 2010

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ.....	9
1.1. Сутність та значення управління ліквідністю банку.....	9
1.2. Ризик ліквідності як об'єкт фінансового механізму управління ліквідністю банку.....	32
1.3. Формалізація фінансового механізму управління ліквідністю банку.....	44
Висновки за розділом 1.....	55
РОЗДІЛ 2. ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ.....	59
2.1. Аналіз сучасного стану ліквідності банків України.....	59
2.2. Обґрунтування напрямків політики банку щодо управління ліквідністю.....	76
2.3. Розвиток державного регулювання ліквідності банків.....	88
2.4. Систематизація організаційного забезпечення управління ліквідністю банку.....	105
Висновки за розділом 2.....	112
РОЗДІЛ 3. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ.....	115
3.1. Концептуальні засади формування системи контролю і моніторингу ліквідності банку.....	115
3.2. Розробка комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку.....	131
3.3. Методичний підхід до оцінки ліквідної позиції банку.....	145
Висновки за розділом 3.....	155
ВИСНОВКИ.....	158
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЖЕРЕЛ.....	161
ДОДАТКИ.....	181

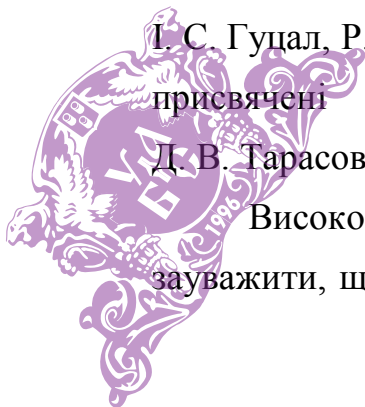
ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Посилення конкуренції між банками, зростання дефіциту банківських ресурсів, невизначеність економічного середовища, викликані загостренням світової фінансової кризи, обумовлюють підвищену увагу банків до управління ліквідністю. Ліквідність є важливою системною характеристикою банку, яка свідчить про фінансову стабільність, спроможність банку розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій.

Ефективне управління ліквідністю є необхідною умовою забезпечення безперебійної роботи банку, оптимального розподілу і використання банківських ресурсів. Виходячи з того, що основна мета управління ліквідністю банку полягає у забезпеченні достатнього рівня ліквідності при максимізації доходності, її досягнення потребує розробки відповідного фінансового механізму. Обґрунтування побудови фінансового механізму управління ліквідністю банку, визначення, розвиток й удосконалення його елементів сприятиме забезпеченню конкурентних переваг банку та посиленню спроможності банку протистояти виникненню кризи ліквідності.

Теоретичні і практичні аспекти управління ліквідністю банку досліджувались у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед зарубіжних економістів слід виділити роботи П. С. Роуза, Д. Ф. Сінкі, Ф. Алена, М. Беч, С. Фрімана, А. Мартіна, російських фахівців: М. А. Поморині, Г. С. Панової, А. Н. Шаталова, В. В. Бабанова та ін. Вагомий внесок у дослідження проблемних питань ліквідності банку зробили вітчизняні науковці: А. О. Єпіфанов, І. В. Сало, А. А. Мещеряков, О. В. Васюренко, А. П. Вожжов, І. Б. Івасів, Л. О. Примостка, О. Пернарівський, О. І. Лаврушин, І. В. Волошин, Т. Раєвська, Г. Т. Карчева, І. С. Гуцал, Р. М. Набок та інші. Управлінню ліквідністю банківської системи присвячені роботи А. В. Сомик, І. М. Лис, Т. Бурлай, В. І. Жданова, Д. В. Тарасова, О. В. Костюк, В. С. Стельмаха та інших.

Високо оцінюючи наукові здобутки з даної проблематики, слід зауважити, що невизначеним залишається питання формалізації фінансового

механізму управління ліквідністю банку (ФМУЛБ), потребує систематизації та розробки комплексних підходів до визначення складу і сутності його елементів. Існує також об'єктивна необхідність у додатковому дослідженні окремих науково-методичних підходів до оцінки ризику ліквідності та ліквідної позиції банку, антикризового управління ліквідністю, державного регулювання ліквідності банків.

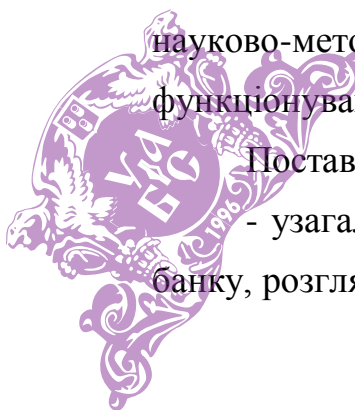
Потреба узагальнення теоретико-методичних засад фінансового механізму управління ліквідністю банку та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку і удосконалення його елементів обумовили мету, завдання і актуальність обраної теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження було використано при виконанні науково-дослідних тем Державного вищого навчального закладу «Українська академія банківської справи Національного банку України», а саме: «Стан і перспективи розвитку банківської системи України» (номер державної реєстрації 0107U012112), «Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні» (номер державної реєстрації 0102U006965) та «Розвиток механізму функціонування банківської системи України під впливом іноземного капіталу» (номер державної реєстрації 0107U012112). До звітів за даними темами включено пропозиції автора щодо формалізації фінансового механізму управління ліквідністю банку; обґрунтування засад формування системи контролю і моніторингу ліквідності банку; розробка теоретико-методичного підходу до управління структурою активів і пасивів на основі комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку; удосконалення методичного підходу до оцінки ліквідної позиції банку.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розвиток науково-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку.

Поставлена мета передбачає вирішення таких наукових задач:

- узагальнити теоретико-методичні підходи до управління ліквідністю банку, розглянути чинники, що впливають на ліквідність банку;

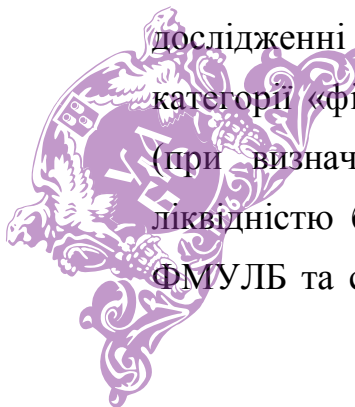
- визначити місце ризику ліквідності у загальній системі банківських ризиків, систематизувати класифікаційні ознаки ризику ліквідності;
- розкрити сутність, принципи, основні елементи ФМУЛБ і взаємозв'язки між ними;
- проаналізувати сучасний стан ліквідності банків України, розкрити передумови виникнення кризи ліквідності;
- обґрунтувати методичні основи застосування сценарного підходу до функціонування ФМУЛБ;
- дослідити специфічні особливості розвитку державного регулювання ліквідності банків, як одного з головних чинників, що впливають на ліквідність банку та сформулювати пропозиції щодо його удосконалення;
- сформулювати концептуальні засади системи контролю і моніторингу ліквідності банку;
- розробити теоретико-методичний підхід до управління структурою активів і пасивів на основі комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку;
- обґрунтувати доцільність здійснення оцінки ліквідної позиції банку з урахуванням прогностичних показників і сезонних коливань.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, які виникають у процесі управління ліквідністю банку.

Предметом дослідження є теоретичні і методичні засади формування та розвитку елементів фінансового механізму управління ліквідністю банку.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу наукового дослідження склали положення теорії банківського фінансового менеджменту, банківської справи, теорії фінансів.

У процесі дослідження використовувалися такі загальнонаукові методи: теоретичне узагальнення, систематизація та формалізація (при дослідженні сутності управління ліквідністю банку та підходів до визначення категорії «фінансовий механізм управління ліквідністю банку»); порівняння (при визначенні переваг і недоліків існуючих підходів до управління ліквідністю банку); системно-структурний аналіз (при визначенні елементів ФМУЛБ та системи контролю і моніторингу ліквідності банку); статистичні

спостереження і групування (під час дослідження впливу факторів на стан ліквідності банків України); кореляційно-регресійний аналіз (для оцінки впливу макроекономічних факторів на обсяги депозитів); математичне моделювання, а саме – лінійне програмування (у процесі розробки комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти щодо управління ліквідністю банку, офіційні аналітичні матеріали Національного банку України, Асоціації українських банків, Державного комітету статистики, звіти вітчизняних банків, наукові праці економістів з питань управління ліквідністю банку.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні науково-методичних підходів до побудови ФМУЛБ та розвитку його елементів.

Наукову новизну дисертаційної роботи визначають такі положення:

вперше:

- запропоновано визначення поняття «фінансовий механізм управління ліквідністю банку», під яким слід розуміти сукупність фінансових відносин між об'єктами і суб'єктами управління ліквідністю через застосування фінансових методів та відповідного забезпечення з метою підтримки достатнього рівня ліквідності при максимізації доходності банку;

- формалізовано ФМУЛБ, визначено мету, завдання і принципи його функціонування, обґрунтовано склад його елементів, скоординована взаємодія яких створить необхідні умови для підвищення ефективності управління ліквідністю банку;

удосконалено:

- теоретико-методичний підхід до управління структурою активів і пасивів банку на основі комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку, яка передбачає розробку системи обмежень для банку залежно від його розміру;

- концептуальні засади формування і розвитку системи контролю і моніторингу ліквідності банку, що передбачає послідовну реалізацію їх етапів, починаючи від постановки мети, завдань та вибору об'єкта залежно від виду

контролю, враховуючи розробку системи показників моніторингу ліквідності (яка, на відміну від існуючих, ураховує орієнтовні значення відхилень показників моніторингу ліквідності) і закінчуючи прийняттям управлінських рішень щодо усунення виявлених відхилень;

- науково-методичний підхід до оцінки ліквідної позиції банку з урахуванням прогностичних показників, сезонності та впливу макроекономічних факторів, що дозволить визначити перспективну ліквідність;

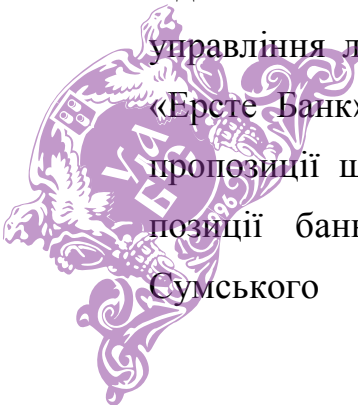
набули подальшого розвитку:

- класифікаційні ознаки систематизації ризику ліквідності через виділення наступних критеріїв: залежно від джерела виникнення ризику ліквідності, від збалансованості ліквідності, від часу, місця, ступеню і можливості контролю ризику ліквідності;

- науково-методичні основи сценарного підходу до функціонування ФМУЛБ, який, на відміну від існуючого, враховує обґрунтування напрямків банківської політики, мети і завдань ФМУЛБ залежно від обраного банком сценарію;

- теоретико-методичні положення державного регулювання ліквідності банків, що передбачають побудову діапазонів ліквідності для нормативного методу державного регулювання ліквідності банків з метою розширення можливостей аналізу, порівняння і контролю.

Практичне значення одержаних результатів. Обґрунтовані положення, висновки, запропоновані методи та практичні рекомендації, які містяться в дисертаційному дослідженні, були впроваджені в практичну діяльність вітчизняних банків, а саме: рекомендації щодо впровадження системи контролю і моніторингу ліквідності банку використано в практичній діяльності Сумського РУ АТ «РОДОВІД БАНК» (довідка про впровадження від 06.03.2009 р. № 03/638); розроблена комплексна оптимізаційна модель управління ліквідністю банку використана в діяльності СРКЦ ЦМКБ ВАТ «Ерсте Банк» (довідка про впровадження від 27.07.2009 р. № 26.К0/106); пропозиції щодо удосконалення методичного підходу до оцінки ліквідної позиції банку включено до системи управління ризиком ліквідності Сумського відділення ХФ ВАТ «Кредитпромбанк» (довідка про

впровадження від 14.08.2009 р. № 5798/26-3550).

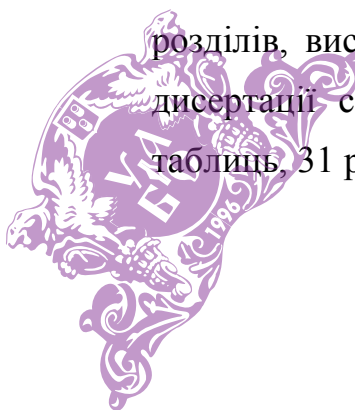
Одержані автором результати наукового дослідження використовуються в процесі викладання у ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» навчальних дисциплін: «Фінансовий менеджмент у банку», «Аналіз банківської діяльності», «Банківський нагляд» (акт від 28 травня 2009 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним, завершеним дослідженням. Всі наукові результати, викладені в ній, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях, зокрема: Одинадцятій Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України» (м. Суми, 2008 р.); Третій міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» (м. Суми, 2008 р.); П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні дослідження – 2009» (м. Софія, Болгарія 2009 р.); П'ятій міжнародній науково-практичній конференції «Основні проблеми сучасної науки – 2009» (м. Софія, Болгарія 2009 р.); Восьмій науково-практичній конференції «Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів» (м. Черкаси, 2009 р.); Четвертій міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика» (м. Суми, 2009 р.).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження опубліковано в 16 наукових працях загальним обсягом 4,58 друк. арк., у тому числі 10 статей у наукових фахових виданнях, 6 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації складає 191 сторінку, у т.ч. на 109 сторінках розміщено 39 таблиць, 31 рисунок, 4 додатки і список літератури зі 192 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

1.1. Сутність та значення управління ліквідністю банку

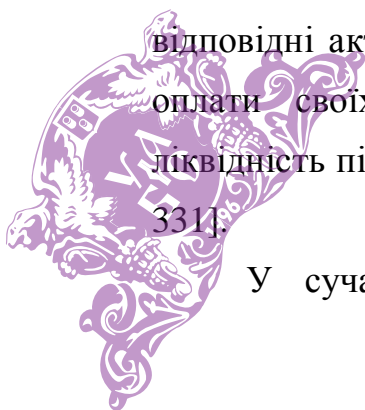
З огляду на загострення світової фінансової кризи, на сучасному етапі вітчизняним банкам доводиться працювати в умовах зростаючих ризиків, що супроводжують банківську діяльність. В такій ситуації особливої уваги набуває стабільність фінансового стану банку, основними якісними характеристиками якого виступають платоспроможність і ліквідність. Тому побудова фінансового механізму управління ліквідністю банку (ФМУЛБ) є одними з найважливіших і ключових питань.

Для побудови ФМУЛБ визначимо сутність і значення управління ліквідністю банків, проведемо дослідження теоретичних основ понять «ліквідність банку», «управління ліквідністю банку», систематизуємо існуючі підходи до управління ліквідністю банку.

Термін «ліквідність» (від лат. Liquidus – рідкий) у буквальному розумінні слова характеризує легкість реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей у грошові активи [10, с.69].

Енциклопедія банківської справи України надає наступне трактування поняття «ліквідність» – економічний термін, який означає: 1) здатність до реалізації, продажу, мобільного перетворення матеріальних та інших цінностей на реальні гроші (у цьому значенні розрізняють поняття ліквідні кошти та ліквідні активи); 2) спроможність підприємств, банків своєчасно виконувати свої кредитно-фінансові зобов'язання, можливість конвертувати відповідні активи в грошові кошти в готівковій чи безготівковій формі для оплати своїх платіжних зобов'язань (у цьому значення розрізняють ліквідність підприємства, ліквідність банку, ліквідність держави тощо) [52, с. 331].

У сучасній економічній літературі термін «ліквідність» широко

застосовується в різних галузях і характеризує різні об'єкти економіки. В сучасних економічних умовах ліквідність банку необхідно розглядати як багаторівневу систему категорій, яка включає елементи, як ліквідність банківської системи, ліквідність банку, ліквідність балансу, ліквідність активів і пасивів [35, с.19]. На макрорівні виділяють ліквідність банківської системи, яка залежить від ліквідності Національного банку і ліквідності банків другого рівня. В свою чергу, категорія «ліквідність банку» визначається за допомогою ліквідності балансу, а також ліквідності активів і пасивів. Всі дані категорії тісно пов'язані між собою і розглядаються у взаємозалежності.

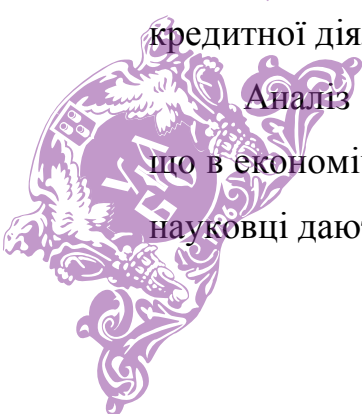
Ліквідність банківської системи – це спроможність забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами і засновниками банківських установ, можливість залучати в повному обсязі вільні кошти юридичних і фізичних осіб та надавати кредити й інвестувати розвиток економіки країни [35, с.20].

Щодо ліквідності банку, то наукове розуміння даної категорії неоднозначне. Базуючись на дослідженні теоретичних поглядів вітчизняних та зарубіжних науковців, можна виділити три найбільш поширені точки зору. Перша полягає в ототожненні ліквідності банку з існуючим обсягом готівки.

Згідно з іншою точкою зору, ліквідність банку трактується як якісна характеристика об'єкта економічних відносин, а саме: як здатність погашати свої зобов'язання в строк [137, с. 230].

Останнім часом підкреслюється третя точка зору, згідно з якою ліквідність банку визначається не лише спроможністю банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями, а й одночасним розширенням кредитної діяльності.

Аналіз публікацій, присвячених проблемам ліквідності банку показав, що в економічній літературі залежно від цілей аналізу або досліджень окремі науковці дають різні тлумачення категорії «ліквідність банку» (табл.1.1).

Визначення поняття «ліквідність банку»

Автори, джерело	Визначення поняття «ліквідність банку»
Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління НБУ від 28.08.01 №368 [64]	здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів і строками й сумами виконання зобов'язань банку, а також строками і сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання кредитів, інші витрати)
А. О. Єпіфанов Н. Г. Маслак І. В. Сало [53, с. 62]	1) здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання, причому не тільки з повернення вкладених коштів з виплатою встановленої плати, а й з надання кредитів; 2) здатність купувати грошові кошти в Національного (центрального) банку чи банків-кореспондентів за розумною ціною
А. М. Мороз [9, с. 373]	здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань. Вона визначається збалансованістю між термінами і сумами погашення активів і сумами виконання зобов'язань банку, а також термінами і сумами інших джерел та напрямів використання коштів типу видачі кредитів та понесених витрат
І. В. Сало О. А. Криклій [137, с. 232]	здатність банку виконувати свої зобов'язання (у будь-який момент за зобов'язаннями до запитання і відповідно до термінів за терміновими зобов'язаннями), маючи для цього достатню кількість готівки і безготівкових коштів
М. І. Савлук [74, с. 317]	здатність банку в будь-який момент часу виконувати свої зобов'язання перед вкладниками (фізичними та юридичними особами) в грошовій формі, на першу вимогу та в повній сумі
З. І. Щибиволок [182, с. 33]	мобільність активів банку для забезпечення вчасного виконання заздалегідь взятих зобов'язань та вимог, що виникли в процесі господарювання
І.Б. Івасів [62, с. 111].	спроможність банку виконувати свої зобов'язання, можливість задоволення кредитних заявок, які відповідають його стандартам кредитування.
П.С. Роуз [135, с. 323]	банк вважають ліквідним, якщо він має доступ до коштів, які можна залучити за розумною ціною саме в той момент часу, коли вони необхідні. Це означає, що банк або вже має необхідну суму ліквідних коштів, або може швидко їх одержати з допомогою позик або продажу активів
О.І. Лаврушин [11, с. 127]	одна із узагальнених якісних характеристик діяльності банку, що обумовлює його надійність. Це здатність своєчасно і без втрат виконати свої зобов'язання перед вкладниками і кредиторами

Продовження таблиці 1.1

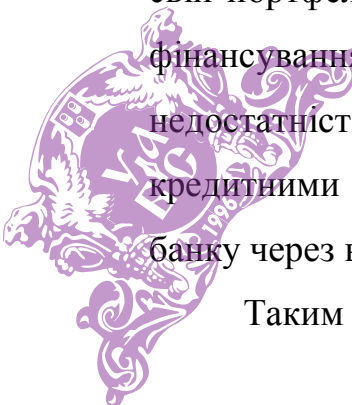
Г.С. Панова [113, с. 34]	можливість продавати ліквідні активи, придбавати грошові кошти в центральному банку і здійснювати емісію акцій, облігацій, депозитних і ощадних сертифікатів, інших боргових інструментів... Ліквідність для банку є його здатністю забезпечувати своєчасне виконання в грошовій формі своїх зобов'язань по пасиву. Ліквідність банку визначається збалансованістю активів і пасивів банку, ступенем відповідності термінів розміщення активів і залучених банком пасивів
О.В. Молчанов [104, с. 49]	можливість використовувати його активи як наявні грошові кошти або швидко перетворювати їх на такі. Банк вважається ліквідним, якщо суми його грошових коштів, які він має можливість швидко мобілізувати з інших джерел, дозволяють своєчасно виконувати зобов'язання по пасиву

Підхід науковців до проблеми визначення ліквідності банку значною мірою залежить від розуміння її сутності. Багато авторів, таких як А. М. Мороз, І. В. Сало, О. А. Криклій, О. І. Лаврушин та інші надають визначення ліквідності банку, в основі якого покладено здатність банку своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями. У працях А. О. Єпіфанова, Н. Г. Маслак, Г. С. Панової можна зустріти розуміння ліквідності банку, як здатності банку купувати грошові кошти у центрального банку за прийнятною ціною. Також при тлумаченні поняття «ліквідність банку» більшість із зазначених авторів розуміють співвідношення сум активів і пасивів з однаковими термінами.

Найчастіше ліквідність банку визначається лише як здатність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями. Але, в сучасних умовах ліквідність банків залежить не лише від незбалансованості активів і пасивів, а й від можливості задовольнити потреби клієнтів у кредитуванні.

Брак ліквідності може стати проблемою вже тоді, коли банк розширює свій портфель кредитів швидше, ніж здатен забезпечити адекватне, надійне фінансування [107, с. 47]. Якщо банк не може надавати кредити через недостатність ресурсів, то, по-перше, зменшуються потенційні доходи за кредитними операціями і, по-друге, погіршується конкурентоспроможність банку через втрату клієнтів.

Таким чином, на нашу думку, найбільш розширене визначення

ліквідності банку надає І. Б. Івасів, який зазначає, що тлумачення ліквідності банку як спроможності банку виконувати свої зобов'язання має бути доповнене вимогою задовольняти кредитні заявки клієнтів, котрі відповідають його стандартам кредитування [62, с. 111].

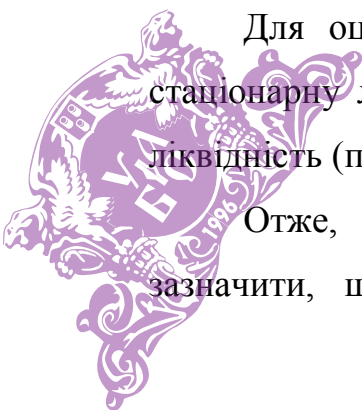
Ліквідність банку визначається ліквідністю балансу, а саме – ліквідністю активів і пасивів. Баланс банку вважається ліквідним, якщо його стан дає змогу за рахунок швидкої реалізації коштів за активом покривати термінові зобов'язання за пасивом [10, с. 70]. Ліквідність балансу характеризує запас власних коштів, запас (портфель) активів і певну структуру зобов'язань, а також відповідність строків запитання пасивів строкам погашення активів. [137, с. 234]. Ліквідність балансу досягається за наявності певних характеристик активів і пасивів балансу банку.

Ліквідні активи – це кошти, цінні папери, матеріальні цінності та інші ресурси підприємства, банку, держави, які можуть бути швидко і з мінімальними витратами перетворені в реальні грошові кошти в готівковій чи безготівковій формі [52, с. 331]. Суміжним з поняттям ліквідних активів є поняття ліквідних коштів. Ліквідні кошти – це кошти, які можна трансформувати в готівку за короткий строк та без значних витрат шляхом реалізації [34, с. 317].

Суть категорії «ліквідні» пасиви полягає в тому, що пасиви, які стабільно знаходяться в обігу банку, не є надзвичайно чутливими до процентних ставок та постійно поповнюються. До «ліквідних» пасивів можна віднести залишки на поточних рахунках постійних клієнтів, кредити, отримані від міжнародних фінансових організацій, довгострокові депозити фізичних і юридичних осіб тощо [35, с. 21].

Для оцінки сукупної ліквідності банків слід розглядати в системі стаціонарну ліквідність (запас), поточну ліквідність (потік) і перспективну ліквідність (прогноз) [113, с. 35].

Отже, розглянувши сутність поняття «ліквідність банку», можна зазначити, що дана категорія досить складна, багатогранна, потребує

детального вивчення і тлумачення. Зауважимо, що ліквідність банку є важливою характеристикою фінансового стану банку, що робить її одним з основних об'єктів банківського менеджменту. Для визначення сутності поняття «управління ліквідністю банку», розглянемо категорію «управління».

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови слово «управляти» означає спрямовувати діяльність, роботу кого-, чого-небудь; бути на чолі, керувати; спрямовувати хід процесу; впливати на розвиток, стан чого-небудь. Крім того, термін «управління» поєднують з діяльністю органів влади, керівних органів тощо. Отже, управління можна трактувати як процес впливу і, водночас, як систему об'єктів і суб'єктів управління та управлінських дій [71, с. 7].

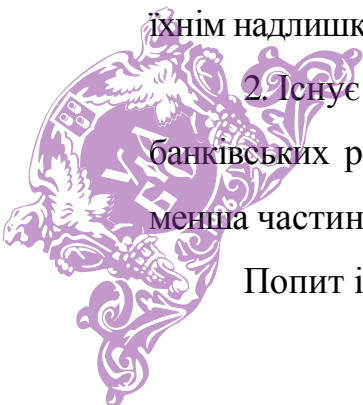
Управління ліквідністю банку полягає в забезпеченні безперебійного проведення поточних платежів банку, основними аспектами якого є: оцінка умов діяльності банку за попередні періоди, вибір найбільш оптимальних сценаріїв розвитку подій, оцінка ліквідної позиції банку, розробка управлінських рішень, спрямованих на зниження ризику виникнення дефіциту ліквідної позиції і мінімізацію витрат [137, с. 243]. При цьому в процесі управління ліквідністю банку завжди постає проблема дотримання необхідного рівня ліквідності та максимізації доходності. Адже, чим більша доходність певного виду активів, тим меншою є його ліквідність.

На думку Пітера Роуза, сутність проблеми управління ліквідними коштами банків може бути представлено двома короткими твердженнями:

1. Попит на ліквідні кошти банку рідко рівний їхній пропозиції в будь-який момент часу. Банк постійно має справу або з дефіцитом ліквідних коштів або з їхнім надлишком.

2. Існує дилема між ліквідністю і прибутковістю банку. Велика частина банківських ресурсів призначається для задоволення попиту на ліквідні кошти, менша частина - для досягнення бажаної прибутковості банку [135, с. 326].

Попит і пропозиція ліквідних коштів формуються під впливом чинників,

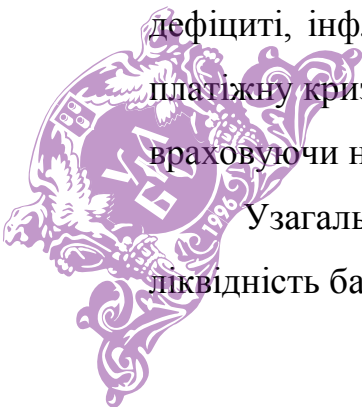
що впливають на ліквідність банку. Банк повинен бути спроможним не лише усувати проблеми, виявлені за показниками своєї ліквідності, а й здійснювати тактичне і стратегічне управління ліквідністю на основі всебічного аналізу всіх чинників, які тією чи іншою мірою впливають на можливість банку виконувати свої зобов'язання. Провідні науковці по-різному підходять до визначення і класифікації таких чинників.

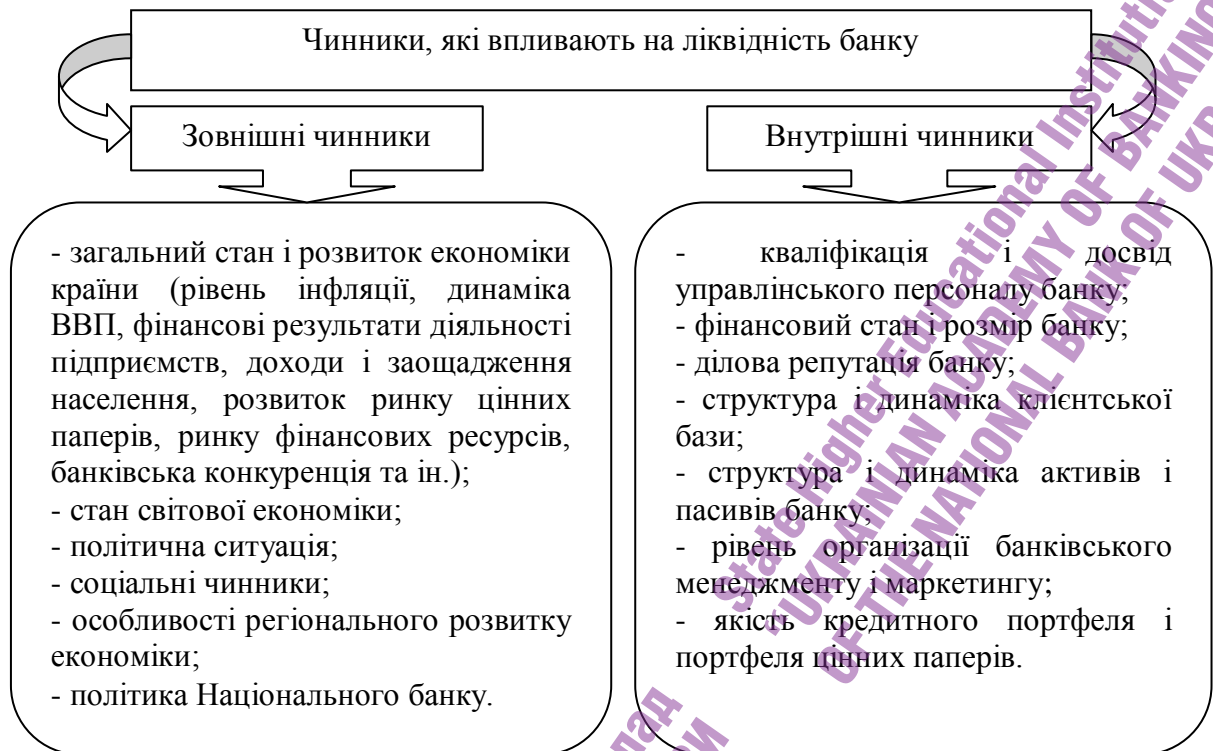
Такі науковці, як А. М. Мороз, М. І. Савлук, виділяють дві великі групи чинників, які впливають на ліквідність банку: наявність у банку необхідної суми ліквідних коштів; можливість залучення ліквідних коштів шляхом їх запозичення чи продажу активів [9, 34]. Такий підхід базується на існуючих методах управління ліквідністю банків, але він не передбачає дослідження передумов вибору того чи іншого методу.

У працях О. І. Лаврушина розглядаються зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на ліквідність банку. До внутрішніх чинників відносяться: стійка капітальна база банку, якість активів, якість депозитів, помірна залежність від зовнішніх джерел, співставність активів і пасивів за строками, менеджмент, першокласний імідж банку. До групи зовнішніх чинників належать: загальна політична та економічна ситуація в країні, розвиток ринку цінних паперів і міжбанківського ринку, організація системи рефінансування, ефективність регулюючих функцій центрального банку [11, с. 127]. Схожа класифікація запропонована Пановою Г. С., яка виділяє дві групи чинників, що впливають на ліквідність: мікроекономічні та макроекономічні чинники [113, с. 38].

На думку С. Краснова, на сучасному етапі розвитку економіки країни спостерігається послаблення ліквідності банків. Причини цього в бюджетному дефіциті, інфляції, спаді виробництва, зростанні неплатежів, що перейшло в платіжну кризу [85, с. 37]. Тобто автором розглядаються зовнішні чинники, не враховуючи наявність широкого спектру внутрішніх чинників.

Узагальнивши різні погляди щодо чинників, які впливають на ліквідність банку, пропонуємо наступну їх класифікацію (рис. 1.1).

Джерело: складено автором на основі [9, 11, 34, 85, 113]

Рис. 1.1. Чинники, які впливають на ліквідність банку

На відміну від внутрішніх чинників, зовнішні чинники є неконтрольованими з боку банків. Через це особливої уваги набуває аналіз і прогнозування впливу зовнішніх чинників.

Значно впливає на ліквідність банків загальний стан та розвиток економіки країни. Нестабільний і послаблений стан економіки спричиняє недовіру клієнтів та інвесторів до банківської системи. Це призводить до відтоку депозитів з банків, погіршення якості кредитного портфеля і послаблення ліквідності. Нерівномірність регіонального розвитку економіки обумовлює необхідність прогнозування грошових потоків залежно від територіального розташування структурних підрозділів банку.

Від коливань попиту населення та суб'єктів господарювання на депозити та кредити залежать обсяги банківських операцій, що безпосередньо впливає на ліквідність банку. Наявність інфляційних очікувань і рівень інфляції визначають стратегічні напрямки банківської політики. В першу чергу, це стосується оцінки строковості залучених коштів

та збільшення обсягів довгострокових кредитів, адже рівень інфляції впливає на розмір процентних ставок.

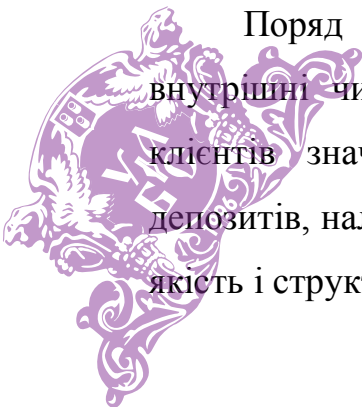
У зв'язку з процесами глобалізації та світової інтеграції вагомим чинником можна вважати стан світової економіки. Дане питання набуває особливої актуальності через загострення світової фінансової кризи.

Окремої уваги останнім часом заслуговує вплив політичної ситуації на ті чи інші явища, включаючи банківський сектор і ліквідність банків зокрема. Нестабільна політична ситуація призводить до постійної зміни законодавства, вимог до банків, частого перегляду податків. Це майже унеможлиблює планування банківської політики, створює додаткові перешкоди в управлінні ліквідністю банків.

На нашу думку, варто також виділити соціальні чинники, до яких віднесено середній рівень доходів, витрат і заощаджень населення, прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату, обсяги соціальних виплат населенню тощо. Соціальні чинники обумовлюють бажання і спроможність населення користуватись банківськими послугами. Так, збільшення заощаджень фізичних осіб сприяє зростанню пропозиції ліквідних коштів.

Варто зауважити, що одним з найбільш вагомих зовнішніх чинників, що впливають на ліквідність банку, є політика Національного банку України, що здійснюється через систему державного нагляду і регулювання діяльності банків. Національний банк встановлює і контролює обов'язкові нормативи ліквідності для банків, надає кредити для підтримки ліквідності, впливає на функціонування міжбанківського ринку, встановлюючи обов'язкові резерви банків, регулюючи загальну грошову масу, рівень інфляції та стан валютного ринку.

Поряд із зовнішніми чинниками, на ліквідність банку впливають внутрішні чинники. Від репутації, розміру, фінансового стану, кількості клієнтів значною мірою залежать можливості банку щодо залучення депозитів, налагодження зв'язків з партнерами та інвесторами, що впливає на якість і структуру активів і пасивів.

Необхідною умовою збільшення обсягу клієнтів банку є кваліфікація і досвід персоналу, що також впливає на якість банківських послуг і підвищує імідж банку. Рівень кваліфікації персоналу характеризується відповідними навичками і знаннями персоналу, що визначає практичні можливості банку щодо впровадження банківської політики. Ефективність діяльності банку, його конкурентоспроможність значною мірою залежать від компетенції банківських працівників приймати відповідні рішення щодо управління ліквідністю банку.

Банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів із збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів [64].

Чинники впливу на ліквідність банку можна розглядати як корисну інформацію для прийняття управлінських рішень. Недостатній рівень ліквідності спричиняє не лише неможливість банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями, а й неможливість залучення коштів для стабільного і ефективного функціонування. Для запобігання таких негативних явищ потрібно враховувати всі чинники, що здійснюють вплив на ліквідність банку.

Підвищення ефективності управління ліквідністю передбачає не лише врахування впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, але і вибір напрямів управління ліквідністю банку (рис. 1.2).

Джерело: складено автором на основі [20, 121, 135, 137, 156, 163, 179]

Рис. 1.2. Підходи до реалізації напрямків управління ліквідністю банку

За роки практики менеджери з управління ліквідністю розробили декілька загальних стратегій до вирішення проблем ліквідності банків: 1) забезпечення ліквідності за рахунок активів (управління ліквідністю через управління активами); 2) використання головним чином запозичених ліквідних коштів для задоволення попиту на грошові кошти (управління пасивами); 3) збалансоване управління ліквідністю (активами і пасивами) [135, с. 327-328].

У загальному вигляді стратегії управління ліквідністю наведені на рис. 1.3.

Джерело: [20, с. 77]

Рис. 1.3. Характеристика стратегій управління ліквідністю банку

Найстаріший спосіб забезпечення потреб банку в ліквідних коштах відомий як управління ліквідністю через управління активами. В чистому вигляді дана політика потребує накопичення ліквідних коштів у вигляді ліквідних активів – головним чином грошових коштів і ліквідних цінних паперів. Коли виникає необхідність в ліквідних коштах, вибіркові активи продають до тих пір, поки не буде задоволено попит на готівкові кошти. Таку політику управління ліквідністю часто називають трансформацією активів, адже ліквідні кошти надходять за рахунок перетворення немонетарних активів в готівкові кошти [135, с. 328]. Традиційно така стратегія вважається менш ризикованою порівняно з політикою управління ліквідністю через пасиви. Але одночасно накопичення великої кількості високоліквідних активів сприяє зменшенню доходності банку.

За такою стратегією ліквідність характеризується як запас. При цьому активи повинні відповідати таким властивостям: мати власний ринок, мати

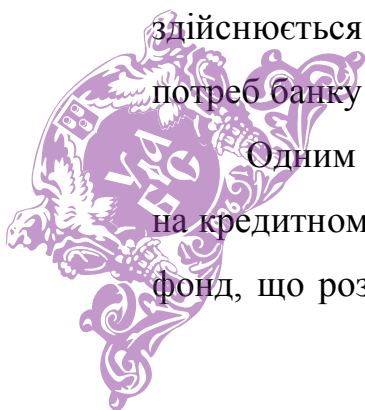
достатньо стабільні ціни, продавець активів повинен мати можливість відшкодувати початкові інвестиції з мінімальним ризиком [137, с. 258].

Варто зазначити, що у розрізі стратегії управління ліквідністю через управління активами різними авторами виділяються багато підходів і теорій [20, 69, 104, 115, 135, 137, 182]. Ми будемо розглядати управління активами банку з погляду наступних підходів: теорія комерційних позик; підхід, заснований на кредитному потенціалі; теорії переміщення та теорії очікуваного доходу.

Прихильники теорії комерційних позик стверджують, що банк зберігає свою ліквідність, поки його активи розміщені в короткострокові позики, що своєчасно погашаються при нормальному стані ділової активності. У наш час ці позики отримали б назву позик під товарні запаси або на поповнення оборотного капіталу. До недоліків теорії можна віднести те, що вона не враховує кредитні потреби економіки, що розвивається, не враховує відносну стабільність банківських внесків, [104, с. 49]. Крім того, дана теорія не прийнятна під час кризових ситуацій.

Прибічники теорії переміщення активів стверджували, що для банків проблема полягає не в ліквідності, тобто спроможності справляння боргів, а в переміщенні активних статей, у передачі цих статей іншим банкам. Ця теорія базується на припущенні, що в надзвичайних випадках активні дохідні статті доцільно переміщувати, але при цьому необхідною умовою є їх надійність [115, с. 31]. Проте, незважаючи на достатню обґрунтованість даної теорії, ряд банків не уникли проблем ліквідності. Як показала практика, в умовах кризи ліквідні активи можуть знецінитися через різке падіння котирувань фондового ринку, зниження довіри до внутрішніх облігацій уряду тощо [175, с. 23]. Отже, згідно з теорією переміщення активів управління ліквідністю здійснюється за рахунок продажу (переміщення) активів з метою покриття потреб банку в ліквідних коштах.

Одним з найпоширеніших в управлінні активами є підхід, заснований на кредитному потенціалі. На його основі всі ресурси поєднують у загальний фонд, що розподіляється між певними, найкращими за низкою критеріїв на

даний момент часу, видами активів [20, с. 72]. Але даний підхід не враховує джерел надходження коштів, що може спричинити збільшення ризику ліквідності.

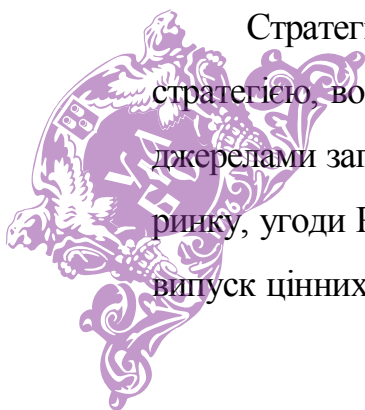
Згідно з теорією очікуваного доходу ліквідність банку можна планувати, якщо в основу графіка платежів у погашенні кредитів покласти майбутні доходи позичальника. Дана теорія стверджує, що на ліквідність банку можна впливати, змінюючи терміни погашення кредитів і інвестицій, а також шляхом залучення додаткових засобів на ринку [104, с. 49-50].

Розглянувши різні підходи до управління ліквідністю через управління активами, можна зазначити, що всі теорії визначають вплив структури і якості активів на рівень ліквідності банку. Стратегія управління ліквідністю через управління активами вимагає накопичення ліквідних коштів та можливості реалізації активів для підтримання ліквідності. Така стратегія переважно використовується невеликими банками з невеликим рівнем концентрації банківського капіталу та частки ринку. По-перше, у таких банків не має широкого доступу до грошових ринків, а по-друге, така політика є менш ризиковою.

Іншим напрямком управління ліквідністю банку є стратегія управління пасивами, яку також називають стратегією запозичення ліквідних засобів. Дана стратегія управління ліквідністю ґрунтується на таких двох твердженнях:

1. Банк може вирішувати проблему ліквідності шляхом залучення додаткових грошових коштів, купуючи їх на ринку капіталу.
2. Банк може забезпечити свою ліквідність, вдаючись до великих кредитів у Національного банку або банків-кореспондентів, а також кредитів, що отримуються на валютному ринку [137, с. 260].

Стратегія запозичення ліквідних засобів вважаються найбільш ризиковою стратегією, вона реалізується шляхом запозичення ресурсів на ринку. Основними джерелами запозичення ліквідних засобів для банків є позики на міжбанківському ринку, угоди РЕПО, врахування векселів, отримання позик у центральному банку, випуск цінних паперів [79, с. 272], міжнародні кредити. Політика, яка є більш

ризиковою, традиційно забезпечує більшу дохідність. Згідно з політикою управління ліквідністю через управління пасивами, банк запозичає додаткові ресурси у разі виникнення попиту на ліквідні кошти. Отже, банку не потрібно нагромаджувати незадіяні в активних операціях грошові кошти, збільшуючи таким чином дохід від їх використання.

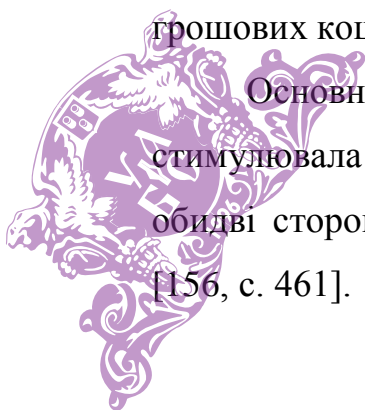
В економічній літературі зустрічаються різні визначення управління пасивами банку. У вузькому розумінні – це залучення коштів із різних джерел з метою забезпечення поточних платежів банку, тобто підтримання його ліквідності. У широкому розумінні – це залучення коштів із різних джерел на різні терміни і забезпечення їхньої оптимальної для даного банку комбінації з метою максимізації прибутку та підтримання ліквідності [69, с. 413].

Найпоширенішими джерелами задоволення попиту на ліквідні кошти є кредити інших банків та кредити НБУ. Іншим джерелом отримання ліквідних коштів є випуск власних боргових зобов'язань банку. Але у зв'язку з недостатнім розвитком вітчизняного ринку цінних паперів даний вид залучення додаткових ліквідних коштів не набув широкого розповсюдження.

Щодо поповнення ліквідності за рахунок іноземного капіталу, то тут також виникають значні труднощі. По-перше, це додаткові витрати часу і коштів, по-друге, жорсткі вимоги зарубіжних банків та міжнародних фінансових організацій щодо фінансового стану банків та умов кредитування. Отже, при виборі джерел запозичення ліквідних коштів, слід враховувати фактор часу, вартість даних джерел та їх ризиковість.

Залучаючи кошти у вигляді депозитів та міжбанківських кредитів банки меншою мірою залежать від низько дохідних резервів ліквідних коштів. Така політика дозволяє збільшити дохід через зростання оборотності грошових коштів.

Основний вклад теорії управління пасивами полягає в тому, що вона стимулювала у банків більшу гнучкість в управлінні і спонукала розглядати обидві сторони балансу як потенційні інструменти управління ліквідністю [156, с. 461].

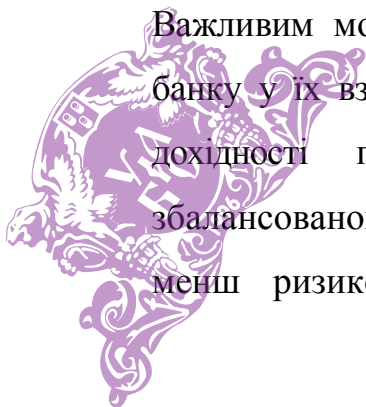
Обидва вищезазначені методи управління ліквідністю мають свої переваги і недоліки. Оскільки стан ліквідності банку визначається з однієї сторони структурою та стабільністю ресурсної бази, з іншої – структурою та якістю активів, то політика ліквідності банку повинна бути спрямована на стратегію збалансованого управління активами та пасивами.

Згідно зі збалансованим підходом до управління ліквідністю накопичення ліквідних активів здійснюється в розмірі очікуваного попиту на них, у випадку виникнення непередбачуваної потреби попит на ліквідні засоби задовольняється за рахунок проведення операцій купівлі активів на ринку [79, с. 273]. Управління активами і пасивами – це скоординована робота з банківським балансом на засадах урахування альтернативних сценаріїв зміни ставки процента та стану ліквідності. Інструментарій – відповідний: інформаційні системи, моделі планування, моделювання або аналіз різних сценаріїв, щомісячні огляди та спеціальні звіти [134, с. 26].

Збалансований підхід до управління ліквідністю можна умовно поділити на два етапи. На попередньому етапі визначається потреба в ліквідних коштах, здійснюється аналіз структури і якості ресурсної бази і факторів, що впливають на процес її формування (управління активами). В разі виникнення додаткової потреби в ліквідних коштах банки шукають зовнішні джерела для задоволення попиту на ліквідність (управління пасивами). Відповідно, для постійного підтримання достатнього рівня ліквідності відбувається одночасне управління активами і пасивами (враховуючи строки, обсяги та в розрізі валют).

Отже, дана стратегія поєднує в собі обидві попередні, зменшуючи, таким чином, їх недоліки та розширюючи можливості управління ліквідністю.

Важливим моментом такого підходу є одночасний аналіз пасивів і активів банку у їх взаємозв'язку, що сприяє досягненню основної мети – максимізації дохідності при дотриманні необхідного рівня ліквідності. Стратегія збалансованого управління активами і пасивами є більш гнучкою, зваженою і менш ризиковою. Дана стратегія збільшує можливості з управління

ліквідністю, забезпечує диференціацію джерел поповнення ліквідних ресурсів, тому, на нашу думку, є більш ефективною.

З метою визначення переваг та недоліків зазначених стратегій управління ліквідністю, розглянемо їх порівняльну характеристику (табл. 1.2).

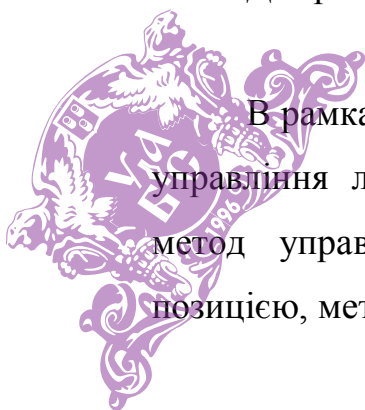
Таблиця 1.2

Порівняльна характеристика стратегій управління ліквідністю банку

Стратегія	Основні положення	Переваги	Недоліки
Управління активами	Накопичення банком високоліквідних активів.	Забезпечення ліквідності при підтримці мінімального рівня ризиків.	<ul style="list-style-type: none"> - Недоотримання доходів (високоліквідні активи мають низьку дохідність); - додаткові витрати у вигляді платежів у зв'язку з реалізацією активів; - погіршення загального стану балансу при продажу активів; - можливість знецінення накопичених активів в умовах нестабільного ринку; - не враховуються потреби економіки в кредитах;
Управління пасивами	Залучення коштів у необхідній кількості для задоволення попиту на ліквідні ресурси.	Забезпечення ліквідності при зростанні дохідності.	<ul style="list-style-type: none"> - Високий рівень ризику; - обмеженість доступу невеликих новостворених банків до залучення кредитів; - можливість неотримання коштів в необхідному обсязі і в обумовлені строки; - складність визначення доходу; - значне зростання вартості залучених ресурсів через великий рівень конкуренції; - значна залежність від контрагентів.
Збалансоване управління активами і пасивами	Накопичення ліквідних активів для забезпечення очікуваного попиту на них. Придбання активів на ринку при виникненні неочікуваної потреби в ліквідності.	Гнучкість, мінімізація ризиків при одночасному зростанні дохідності.	Досить складний комплексний підхід, що вимагає наявності висококваліфікованих кадрів; проведення значної аналітичної роботи; додаткових витрат часу.

Джерело: власна розробка

В рамках стратегій управління ліквідністю виділяють конкретні методи управління ліквідністю: метод фондового пулу, метод конверсії фондів, метод управління резервною позицією, метод управління кредитною позицією, метод сек'юритизації, метод математичного моделювання.

Метод фондового пулу передбачає, що всі надходження банку розглядаються як єдиний пул без диференціації за джерелами фінансування. Визначається розмір ресурсів, які зберігаються в ліквідній формі, ресурси, що залишилися розміщуються в працюючі активи незалежно від строків залучення [79, с. 273]. Відповідно до даного методу банківські ресурси використовуються для найбільш дохідних активних операцій. При цьому для будь-якого виду активу не враховуються джерела надходження коштів.

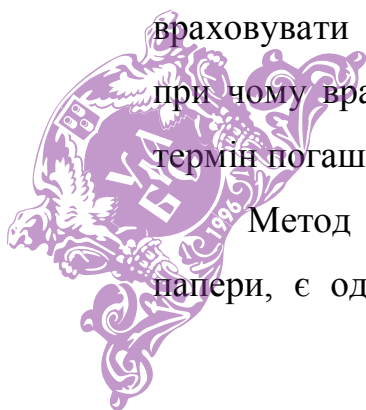
При використанні методу конверсії фондів враховується залежність ліквідних активів від джерел залучених банком коштів і встановлюється певне співвідношення між відповідними видами активів і пасивів [179, с. 105].

Метод конверсії фондів передбачає дотримання відповідності активів і пасивів за строками і обсягами. Використання даного методу дозволяє значно зменшити банківські ризики, зокрема ризик ліквідності. Але на практиці майже неможливо досягти повної відповідності між певними групами активів і пасивів, тому в чистому вигляді даний метод не використовується.

При використанні банком методу управління резервною позицією резерви ліквідності заздалегідь не формуються, залучені ресурси розміщуються в дохідніші, але менш ліквідні активи, на випадок потреби в ресурсах прогнозується кількість фондів, які є можливість купити на грошовому ринку [79, с. 274]. Даний метод забезпечує максимізацію доходу, але поряд з цим є найбільш ризикованим. У разі довгострокового вилучення депозитів може виникнути ризик ліквідності і банк може понести значні витрати.

Сутність методу управління кредитною позицією полягає в тому, щоб враховувати обсяг коштів, які можуть вивільнитись з кредитних вкладень, при чому враховувати треба не лише ті строкові активи, за яким наступає термін погашення, але і реалізувати діючі кредити [121, с. 8].

Метод сек'юритизації передбачає вкладення грошових коштів в цінні папери, є одним з найперспективніших методів управління ліквідністю і

дозволяє вирішити задачі інвестування і фінансування [179, с. 106]. Але даний метод на сьогодні не отримав широкого застосування у зв'язку з незначним розвитком ринку цінних паперів на Україні та недосконалістю законодавчої бази в даній галузі.

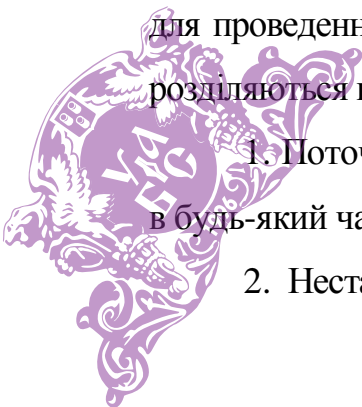
Метод математичного моделювання є найбільш перспективним порівняно з іншими методами та дозволяє одночасно оперувати як пасивами, так і активами банку в тісному взаємозв'язку з урахуванням рівня ліквідності. Метод має широке практичне застосування, що дає можливість керівництву банку приймати необхідні управлінські рішення, прогнозувати наслідки прийняття рішень, а також адаптувати ці рішення до зміни економічної кон'юнктури або до помилок у прогнозах [163, с. 65]. На відміну від попередніх методів, метод математичного моделювання дозволяє не лише управляти ліквідністю банку, але планувати і прогнозувати рівень ліквідності. Серед недоліків даного методу можна виділити складність його застосування, обумовлена індивідуальністю кожного окремого банку, що вимагає використання відповідного програмного забезпечення та певних навичок персоналу.

Поряд з існуючими стратегіями і методами управління ліквідність виділяють різні методи оцінки потреби банку в ліквідних коштах, основними з яких є наступні [62, 79, 121, 135, 137, 179]:

- метод структури коштів (структурування фондів);
- коефіцієнтний метод (метод показників ліквідності);
- метод грошових потоків (метод джерел і використання коштів).

Застосування методу структури коштів для оцінки потреб банку у ліквідних коштах передбачає класифікацію пасивів на групи згідно з імовірністю вилучення для проведення активних операцій. При використанні цього методу пасиви банку розділяються на три категорії [62, 135, 179]:

1. Поточні зобов'язання («гарячі гроші») – кошти, які можуть бути вилучені в будь-який час (наприклад, позики «овернайт»).
2. Нестабільні пасиви – пасиви, чутливі до змін на ринку, кошти, вагома

частина яких може бути знята протягом поточного періоду, але певна сума перебуває на рахунках (кошти до запитання).

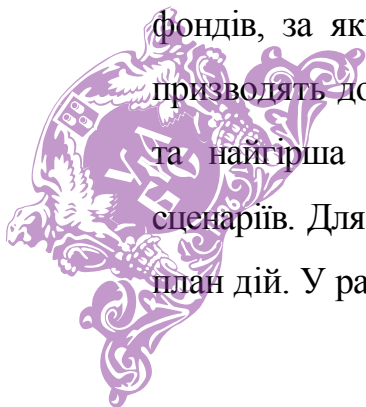
3. Стабільні пасиви – кошти, основна маса яких не буде вилучена з банку (власні кошти банку: статутний капітал, нерозподілений прибуток, резерви).

Іншими авторами всі пасиви поділяються на дві великі групи: стабільні і нестабільні пасиви [7, с. 9]. Згідно з іншою класифікацією пасиви розподіляють на чотири групи: поточні, мінливі, стабільні зобов'язання та безстрокові пасиви. За потреби кожен банк може застосувати власний підхід до групування пасивів, який точніше відображає специфіку його діяльності. Рівень деталізації в процесі групування залежить від потреб банку і може бути доведений до рахунків аналітичного обліку [137, с. 245].

Відповідно до ризиків, що містять дані категорії, формується резерв ліквідних активів. По зобов'язанням за «гарячими грошима» існує майже стовідсоткова ймовірність вилучення; за другою категорією – приблизно 30%; за стабільними пасивами – найменший відсоток резервування – 10 – 15% [135, 137, 179].

Резерв ліквідних коштів за кожною групою розраховується шляхом множення відсотку резервування на суму пасивів даної групи за мінусом обов'язкових резервів. Тоді загальний резерв ліквідних коштів дорівнюватиме сумі резервів за кожною групою [135, с. 337]. Крім того, при наявності заявок на видачу кредитів та відомому обсязі погашень раніше виданих кредитів, для визначення резерву ліквідних коштів варто додавати суми кредитів, що планується видати, і віднімати суми планових погашень кредитів [179, с. 109].

На практиці часто використовують удосконалений метод структурування фондів, за яким враховується ймовірність настання тих чи інших подій, що призводять до виникнення проблем ліквідності. Визначається можлива найкраща та найгірша позиції ліквідності та оцінюється ймовірність настання різних сценаріїв. Для кожного зі сценаріїв (або для найбільш імовірних) розробляється план дій. У разі найгіршого для банку сценарію з погляду ліквідності до плану

необхідно включити оцінку вартості підтримування ліквідності, як щодо активної, так і щодо пасивної частини банківського балансу, а також реалістичний графік конвертації активів в грошові кошти, перелік джерел одержання значних сум та оцінку їх доступності [135, с. 339].

Коефіцієнтний метод розрахунку потреби в ліквідних коштах є найпростішим і найпоширенішим методом, який пропонується науковцями за основу управління ліквідністю банку [22, 23, 32, 33, 110, 182].

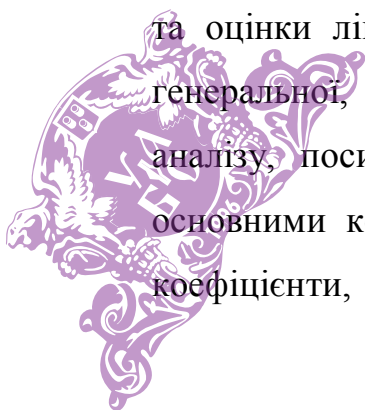
Коефіцієнтний метод розрахунку потреби в ліквідних коштах передбачає використання різноманітних співвідношень активних і пасивних позицій банку, які згодом порівнюються з минулими показниками цього банку чи з коефіцієнтами інших банків. Необхідність таких порівнянь зумовлена чутливістю коефіцієнтів ліквідності до сезонних і циклічних коливань. Так, коефіцієнти знижуються під час підвищення попиту на банківські продукти і навпаки [62, с. 112].

З однієї сторони коефіцієнтний метод використовується банками для визначання потреби в ліквідних коштах та з метою управління ліквідністю. З іншої сторони, встановлюючи нормативні значення окремих коефіцієнтів, даний метод використовується органами державного нагляду з метою регулювання ліквідності банків.

Виділяють три основні групи коефіцієнтів [163, с. 31]:

1. Коефіцієнти для розрахунку обсягу і структури зобов'язань банку.
2. Коефіцієнти для визначення обсягу і структури ліквідних коштів, що знаходяться на балансі банку.
3. Коефіцієнти, що дають можливість визначити здатність виконання банком своїх зобов'язань за рахунок ліквідних активів.

Найбільш поширеними коефіцієнтами, що використовують для аналізу та оцінки ліквідності банку, є коефіцієнти миттєвої, загальної, поточної, генеральної, довгострокової ліквідності. Для розширення можливостей аналізу, посилення ефективності управління ліквідності банків, поряд з основними коефіцієнтами банкам доцільно впроваджувати інші додаткові коефіцієнти, які можна поєднати у наступні групи: додаткові показники

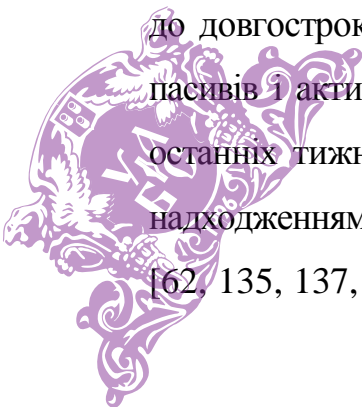
ліквідності банку; показники якості і стабільності ресурсної бази банку; нормативи капіталу, показники кредитного і інвестиційного ризику; показники трансформації активів (Додаток А). Використання даних коефіцієнтів сприятиме всебічному і детальному аналізу ліквідності банку, що дає змогу завчасно виявити можливі проблеми з ліквідністю.

Наступним методом визначень потреби банку в ліквідних коштах є метод джерел і використання коштів (грошових потоків). На відміну від розглянутих вище методів, які орієнтовані на управління миттєвою ліквідністю, метод грошових потоків дає можливість прогнозувати обсяги ліквідних коштів на більш тривалий час.

Дослідження різних аспектів управління фінансовими потоками банку є предметом робіт багатьох економістів [2, 24, 25, 60, 75, 175], що свідчить про актуальність даного питання. Тому метод визначення потреби банку в ліквідних коштах на основі аналізу грошових потоків набув широкого використання і викликає науковий інтерес науковців [7, 21, 81, 178].

Використання методу джерел і використання коштів передбачає вимірювання вхідних і вихідних грошових потоків з метою забезпечення одночасного їх надходження, враховуючи розриви ліквідності, які виникають у разі невідповідності джерел та обсягів використання ліквідних коштів протягом певного періоду.

Застосування методу джерел і використання коштів потребує чіткого прогнозування грошових потоків на плановий період, а також аналізу макроекономічних показників, урахування минулого досвіду діяльності тощо. При цьому використовуються такі компоненти прогнозування розриву ліквідності: трендовий, який свідчить про можливі надходження й вплив коштів відповідно до довгострокового прогнозу; сезонний, що є співвідношенням середнього рівня пасивів і активів для кожного тижня за останні роки та аналогічних показників останніх тижнів року; циклічний, який демонструє різницю між запланованими надходженням чи впливом коштів у минулому році і фактичними величинами [62, 135, 137, 179], структурний – відображає зрушення в структурі ресурсної

бази та активів за групою чи системою банків [137, с. 253].

Проведений аналіз існуючих методів визначення потреби банку в ліквідних коштах дозволив провести порівняльну характеристику даних методів (табл. 1.3).

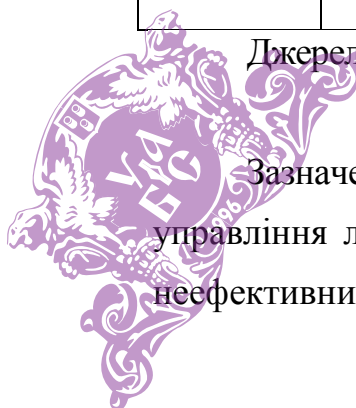
Таблиця 1.3

Порівняльна характеристика методів визначення потреби банку
в ліквідних коштах

Метод	Основні положення	Переваги	Недоліки	Напрямки удосконалення
Метод структури коштів (структурування фондів)	Передбачає класифікацію пасивів згідно з можливістю використання для активних операцій, встановлюючи відсоток резервування для здійснення активних операцій	Надає детальну інформацію про стан і структуру пасивів	- Відсутність єдиного підходу до класифікації груп пасивів; - складність визначення відсотку резервування; - направленість на оцінку миттєвої ліквідності	Використання сценарного підходу до визначення імовірності зміни стабільності пасивів
Коефіцієнтний метод (показників ліквідності)	Передбачає встановлення критеріальних співвідношень різних груп активів і пасивів	Простий і найбільш поширений метод	- Статичність; - складність визначення критеріального значення показників; - направленість на оцінку миттєвої ліквідності	Використання додаткових показників поряд з аналізом динаміки активів і пасивів
Метод грошових потоків (джерел і використання коштів)	Полягає у співвідношенні вхідних і вихідних грошових потоків та розрахунку розривів ліквідності	Дає можливість оцінити потреби в ліквідних коштах на довго-строковий період	Складність прогнозування грошових потоків і оцінки факторів, що впливають на грошові потоки банку	Використання додаткових методик прогнозування грошових потоків (математичне моделювання, кореляційно-регресійний аналіз, метод часових рядів тощо)

Джерело: власна розробка

Зазначені переваги і недоліки існуючих стратегій, теорій і методів управління ліквідністю банку свідчать про те, що в чистому вигляді вони є неефективними. Проте, залежно від ситуації, дані підходи використовуються в

реальній практиці з метою управління ліквідністю банку, їх вибір залежить від розміру і фінансового стану банку, від кваліфікації і навичок управлінського персоналу, від загальної стратегії банку.

Таким чином, ліквідність банку – це поняття значно ширше ніж просто здатність банку виконувати свої зобов'язання. Ліквідність банку також визначає спроможність банку залучати кошти із зовнішніх джерел, задовольняти існуючий попит на кредити, розширювати обсяги активних операцій банку. Ліквідність банку є однією з найважливіших системних характеристик банківської діяльності. Показники ліквідності свідчать про фінансову стабільність банку, а, отже, визначають ступінь довіри клієнтів та впливають на ділову репутацію банку.

Особливої уваги ліквідність банку набуває під час загострення фінансової кризи. Адже несподівана зміна фінансових потоків банку може призвести до кризи ліквідності як конкретного банку, так і банківської системи в цілому. Для підвищення ефективності управління ліквідністю банку варто враховувати всі особливості даного процесу. Це дозволить мінімізувати негативні наслідки під час кризових ситуацій, а також є запорукою фінансової стабільності банку.

1.2. Ризик ліквідності як об'єкт фінансового механізму управління ліквідністю банку

У зв'язку із загостренням світової фінансової кризи та складною ситуацією на вітчизняному економічному ринку, управління ризиком ліквідності набуває особливої важливості.

Управління банківськими ризиками спирається на сучасну загальну теорію економічного ризику (ризикологію), на її методологію та інструментарій [86, с. 20]. Як економічна категорія ризик являє собою можливість здійснення події, яка може призвести до трьох економічних результатів: негативний (програв, збиток); нульовий; позитивний (виграв,

вигода, прибуток) [171, с. 439]. Варто зауважити, що існує дуже багато трактувань поняття «ризик». Науковцями, що вивчають дане питання, наводиться більше двадцяти визначень даного терміну [133, с. 54-56].

Щодо визначення категорії «ризик» по відношенню до банківської діяльності, то виділяють два основних напрямки. Перший напрямок – пояснення сутності ризику з позиції фінансових результатів комерційної діяльності. Відповідно банківський ризик – це загроза втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання доходів, здійснення додаткових непередбачених витрат в результаті проведення певних фінансових операцій; негативне відхилення від поставленої цілі. Другий напрямок поєднує спроби визначити ризик за допомогою інструментів теорії вірогідності. Відповідно банківський ризик – це ситуативна характеристика діяльності банку, яка відображає невизначеність її майбутнього стану і можливі негативні наслідки [78]. Отже, банківські ризики являють собою ймовірність отримання негативних наслідків в результаті певних подій. Але водночас мінімізація ризиків означає зменшення доходності, що суперечить стратегічній меті діяльності будь-якого банку.

Національним банком України визначено дев'ять категорій ризику: кредитний, ризик ліквідності, ринковий, процентний, валютний, операційно-технологічний, ризик репутації, юридичний і стратегічний. Ці категорії не є взаємовиключними; будь-який продукт або послуга може наражати банк на декілька ризиків. Однак для зручності аналізу Національний банк виявляє та оцінює ці ризики окремо [98].

Зокрема, в Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні зазначається, що банківська діяльність піддається ризику ліквідності – ризику недостатності надходжень грошових коштів для покриття їх відпливу, тобто ризику того, що банк не зможе розрахуватися в строк за власними зобов'язаннями у зв'язку з неможливістю за певних умов швидкої конверсії фінансових активів у платіжні засоби без суттєвих втрат [64].

В Енциклопедії банківської справи України ризик ліквідності визначається як небезпека невиконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами внаслідок погіршення стану надходжень або якості кредитів. Обсяг

ризик у визначається через витрати на додаткове залучення необхідних коштів [52, с. 461].

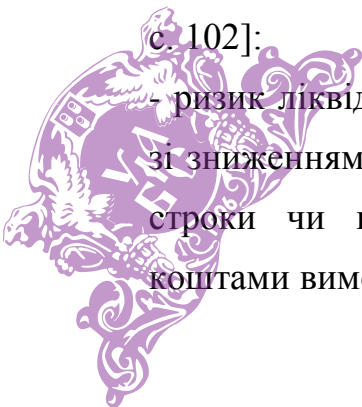
Головною причиною виникнення ризику ліквідності є незбалансованість між термінами погашення і обсягами активів і пасивів. Внаслідок цього відбувається зниження дохідності, адже для задоволення попиту на ліквідні кошти банкам необхідно запозичати їх із зовнішніх джерел за більш високими ставками.

Для детальнішого дослідження ризику ліквідності варто зупинитись на його класифікації. Під класифікацією ризиків слід мати на увазі розподіл ризиків на конкретні групи за відповідними ознаками для досягнення поставленої мети. Науково обґрунтована класифікація ризиків дозволяє чітко визначити місце кожного в загальній системі [3, с. 289]. Згідно з існуючими класифікаціями банківських ризиків, ризик ліквідності розглядається у складі фінансових ризиків, а саме ризиків системних характеристик [49, 97, 157]. Деякими авторами ризик ліквідності розглядається у складі ризиків активних операцій, пов'язуючи його в основному з операціями з цінними паперами [86, 115].

Базельський комітет по банківському нагляду розподіляє ризики на внутрішні і зовнішні. До зовнішніх, пов'язаних зі змінами економіки в цілому, відносяться: валютні, фінансові, правові і ризики стихійних лих. До внутрішніх – ризик незбалансованої ліквідності, ризик по окремим операціям, ризики, пов'язані з наслідками прийняття неякісних рішень, ризик втрати ділової репутації [72]. Проте, на нашу думку, причинами виникнення ризику незбалансованої ліквідності можуть бути як зовнішні, так і внутрішні чинники, тому цей ризик не можна однозначно віднести до зовнішніх чи внутрішніх ризиків.

Щодо класифікації саме ризику ліквідності, то він поділяється на [179, с. 102]:

- ризик ліквідності фінансування (недостатності грошових коштів) пов'язаний зі зниженням спроможності банку виконувати свої зобов'язання в зазначені строки чи неможливістю повністю або частково покрити грошовими коштами вимоги контрагентів;

- ризик ліквідності активів пов'язаний з неможливістю реалізувати активи в тих чи інших сегментах фінансового ринку, що призводить до втрат.

Також авторами виділяються наступні види ризику ліквідності [114, с. 26]:

- балансовий ризик ліквідності – тобто ризик того, що банк у певний момент часу не зможе виконати свої зобов'язання за рахунок наявних ліквідних активів у наслідок неадекватної структури балансу;
- ризик ліквідності ринку – ризик того, що у певний момент часу виникне ситуація, за якої банк не в змозі буде придбати на фінансовому ринку необхідні кошти за діючою ринковою ставкою через недостатність поточних обсягів торгівлі або низький кредитний рейтинг самого банку-позичальника;
- ризик події – наявний або очікуваний ризик, що загрожує доходам і капіталу банку, і який спричиняється особливими ситуаціями (він є наслідком політичних, соціально-економічних та інших ризиків).

Досить часто у зарубіжних наукових джерелах можна зустріти підхід до ризику ліквідності як до ризику незбалансованої ліквідності, який поділяється на [179, с. 102-103].

- ризик недостатньої ліквідності, що означає неможливість своєчасного виконання банком своїх зобов'язань;
- ризик надлишкової ліквідності, що означає недотримання частини доходів через надлишок високоліквідних, але низько дохідних активів.

Існує також класифікація, згідно з якою ризики ліквідності можна поділити на дві групи – ризик поточної ліквідності, тобто виникнення ситуації, коли немає коштів для виконання поточних платежів, і ризик перспективної ліквідності, коли можливе порушення платоспроможності в перспективі, у зв'язку із незбалансованістю активів і пасивів по будь-яким терміновим групам [165, с. 15].

Дослідивши різні класифікаційні ознаки ризику ліквідності, пропонуємо узагальнити і схематично відобразити його класифікацію наступним чином (рис. 1.4):

Джерело: розроблено автором на основі [72, 114, 165, 179]

Рис. 1.4. Класифікація ризику ліквідності

Ризик ліквідності пасивів визначається як неспроможність банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями через непередбачене зростання обсягів вихідного грошового потоку (внаслідок дострокового зняття депозитів, зменшення залишків коштів на поточних рахунках клієнтів).

Ризик ліквідності активів полягає у неспроможності банку реалізувати активи для покриття дефіциту ліквідності та неможливості задовольнити

потреби клієнтів банку у кредитуванні.

Ризик незбалансованості активів і пасивів викликаний наявністю значних розривів між групами активів і пасивів банку за строками, що призводить до неспроможності банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями.

Залежно від збалансованості ліквідності може бути ризик дефіциту ліквідності (недостатності ліквідних коштів) та ризик надлишкової ліквідності. Ризик надлишкової ліквідності спричиняє зменшення доходності активів, що свідчить про неефективну політику управління ліквідністю.

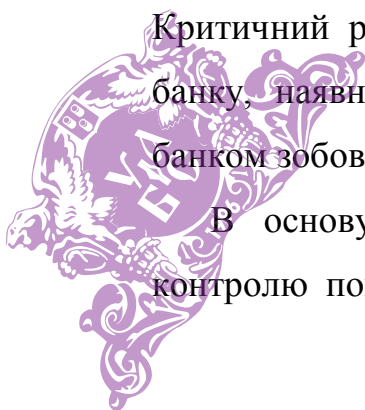
Існуючу класифікацію, згідно з якою ризики ліквідності поділено на ризик поточної та перспективної ліквідності [165, с. 15] пропонуємо доповнити ризиком ретроспективної ліквідності, адже існування кризи ліквідності банку в минулому періоді може суттєво погіршити репутацію банку в наступні періоди, що також потрібно враховувати.

Залежно від місця виникнення виділяють ризик події, ризик ринку та балансовий ризик ліквідності (ризик ліквідності банку) [114, с. 26]. На нашу думку, класифікацію за даним критерієм доцільно доповнити ризиком ліквідності світового грошового ринку. Як свідчить кризова ситуація, що спостерігається з 2008 року, неврахування ризику ліквідності світового грошового ринку може призвести до серйозних негативних наслідків.

За ступенем ризику ліквідності запропоновано виділити критичний, помірний і низький ризик ліквідності. Низький ризик ліквідності присутній за нормального стабільного функціонування банку, який характеризується збалансованістю активів і пасивів банку. Помірний ризик ліквідності визначається наявністю незначних розривів ліквідності, спроможністю банку покривати дефіцит ліквідності за рахунок додаткового залучення коштів.

Критичний ризик ліквідності характеризується незбалансованістю балансу банку, наявністю суттєвих розривів ліквідності, зростанням невиконаних банком зобов'язань, що може призвести до банкрутства банку.

В основу класифікації ризику ліквідності залежно від можливості контролю покладено класифікацію чинників, що впливають на ліквідність

банку, які розподіляються на зовнішні і внутрішні. Відповідно, ризик ліквідності, який виник в наслідок впливу внутрішніх чинників є контрольованим з боку банку, а ризик ліквідності, як наслідок впливу зовнішніх чинників є неконтрольованим (зовнішнім ризиком ліквідності).

З урахуванням запропонованої систематизації класифікаційних ознак ризику ліквідності потребує уточнення визначення ризику ліквідності, під яким пропонуємо розуміти ризик незбалансованості надходжень та відтоку грошових коштів, що спричиняє дефіцит або надлишок ліквідності.

Слід пам'ятати, що всі банківські ризики потрібно розглядати системно, адже вони є взаємопов'язаними. Тому пропонуємо ризик ліквідності розглядати з урахуванням наступних банківських ризиків (рис. 1.5):

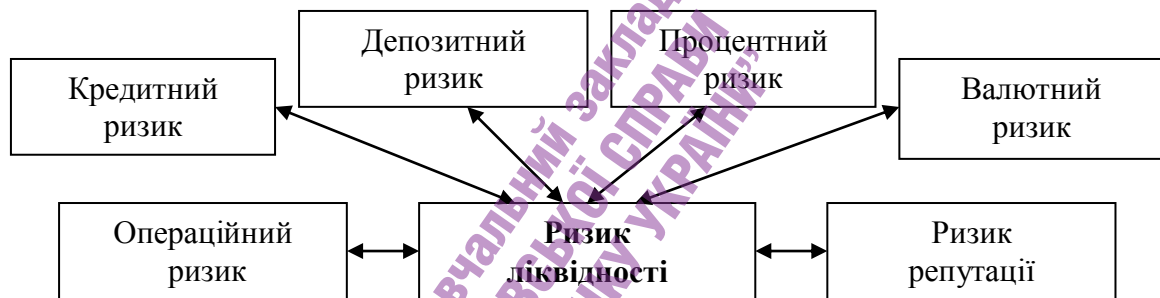

Рис. 1.5. Ризик ліквідності у загальній системі банківських ризиків

Депозитний ризик – це міра (ступінь) невизначеності щодо можливості переведення розрахункового або поточного рахунку до іншого банку або дострокового зняття вкладу [97, с. 160]. Під депозитним ризиком розуміється не лише дострокове зняття депозиту, а й імовірність того, що відплив коштів з рахунків юридичних і фізичних осіб перевищить залишок наявних ліквідних коштів в банку.

В даному випадку можна використовувати поняття ресурсного ризику, який визначається ймовірністю того, що обсяг ресурсів, що знаходяться в розпорядженні банку, буде меншим за прогнозований. Ресурсний ризик призводить до проблем ліквідності і при виявленні потребує непередбаченого раніше термінового поповнення ресурсів [24, с. 212].

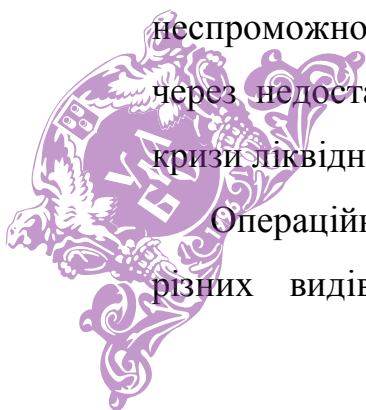
Значно впливає на ризик незбалансованої ліквідності якість кредитного портфеля. Чим більший обсяг проблемних кредитів у складі кредитного портфеля банку, тим більше відрахувань у резерв під кредитні ризики і менше надходжень коштів у вигляді плати за користування кредитом. Відповідно, зростання кредитного ризику негативно впливає на ліквідність банку.

Під кредитним ризиком розуміють ймовірність негативної зміни вартості активів у результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання, зокрема, з виплати процентів і основної суми позики відповідно до термінів угод кредитного договору [10, с. 319]. Вчені зазначають, що кредитний ризик складає більше 60% загального обсягу банківських ризиків [101, с. 59], тому дослідженню кредитного ризику присвячено багато робіт [63, 86, 88, 181]. Варто зауважити, що кредитний ризик розглядається не лише при наданні кредитів, а й за іншими активними операціями, наприклад, лізинг, факторинг, операції з цінними паперами та ін.

Процентний ризик характеризує імовірність негативних наслідків в результаті коливань ринкових процентних ставок. Протягом останніх двадцяти-тридцяти років у світовій економіці спостерігалася підвищена нестабільність процентних ставок, викликана відміною правил, які їх регулюють [117, с. 321]. Наявність цього ризику впливає на вартість і структуру активів і пасивів банку, впливаючи таким чином на ліквідність.

Наслідком незбалансованості за строками і сумами активів і пасивів в розрізі кожної валюти є валютний ризик. Цей ризик виникає в процесі надання валютних кредитів, купівлі/продажу валют, конверсійних операцій [122, с. 58]. Збільшення валютних дисбалансів може призвести до неспроможності банку своєчасно розрахуватись по своїм зобов'язанням через недостатність валютних коштів, що є однією з причин виникнення кризи ліквідності.

Операційний ризик – імовірність збитків, пов'язаних зі здійсненням різних видів активних операцій, через неухважність, недбалість або

шахрайство відповідальних службовців банку [115, с. 32]. Цей ризик вважається другим за ступенем впливу на банківську діяльність (близько 25% загального обсягу банківських ризиків) [101, с. 59]. Недоліки та помилки управління, контролю та здійснення банківських операцій можуть призвести до збільшення ризику ліквідності.

Актуальним питанням останнім часом є дослідження впливу ризику ділової репутації – який виникає через несприятливе сприйняття іміджу фінансової установи клієнтами, контрагентами, акціонерами або органами нагляду [49, с. 71]. Позитивна ринкова репутація допомагає витримувати тиск зовнішніх факторів. Визнання банку на ринку є вагомим фактором прихильності до нього клієнтів навіть у разі виникнення фінансових труднощів [57, с. 16]. Це впливає на стабільність ресурсної бази, спроможність банку розширювати коло послуг, нарощувати клієнтську базу, що, в свою чергу, зменшує ризик ліквідності.

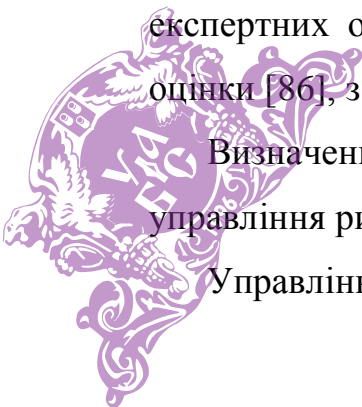
Ми зазначили лише основні, на нашу думку, види банківських ризиків, які суттєво впливають на ризик ліквідності. Класифікація ризиків створює можливості для подальшої їх оцінки.

Досить часто застосовується оцінка ризику ліквідності як набору різних методик, коефіцієнтів і підходів, що оцінюють окремо певну частину ризику, з подальшим групуванням їх у загальну картину [93, с. 124]. Оцінка ризику ліквідності може здійснюватись у імовірнісному та грошовому вираженнях.

Оцінка банківських ризиків може здійснюватись за допомогою математичного моделювання [50, 86, 114], використання прямих і непрямих показників [90], рейтингових оцінок та індексним методом [131], з використанням методів параметричної статистики [66], за допомогою експертних оцінок, методу фінансових коефіцієнтів, статистичних методів оцінки [86], з використанням VAR- методології [67] та ін.

Визначення, виявлення, оцінка, класифікація є складовими елементами управління ризиками.

Управління ризиками – це процес, за допомогою якого банк виявляє

(ідентифікує) ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг і контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями (видами) ризиків [99].

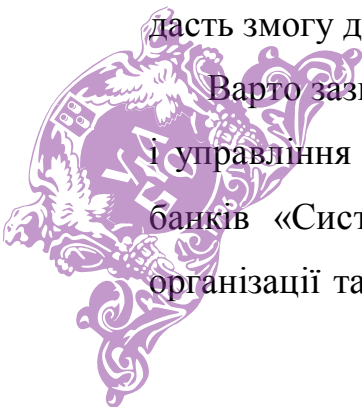
Управління ризиком – це сукупність дій, спрямованих на підтримання такого рівня, що відповідає поставленим на даний момент цілям управління [158, с. 263]. Управління ризиком спрямоване на створення загальної філософії керування ризиком, розробку положення про управління ним, аналіз ризиків, регулювання їх рівня, застосування фінансових механізмів компенсації втрат у разі виникнення несприятливих обставин [131, с. 9]. Звідси можна виділити мету управління ризиком – мінімізація ризику при дотриманні певних умов.

Управління ризиком включає в себе, зокрема, процес систематичного виявлення джерел ризиків, визначення їхніх чинників, класифікації, прогнозування та оцінювання ступеня ризиків [86, с. 21]. При аналізі системи управління ризиками доцільно використовувати системний підхід як основний методологічний інструмент [12, с. 405]. Досліджуючи будь-який вид банківського ризику, його потрібно розглядати у взаємозв'язку з іншими ризиками. Неврахування даного фактору унеможливорює впровадження теоретичних розробок на практиці.

Розробці стратегії управління ризиками банку на ринку банківських послуг має передувати [65, с. 71]:

- виявлення масиву ризиків та їх класифікація;
- комплексність підходу до розробки стратегії і тактики управління ризиками, оскільки існує закономірний зв'язок між ризиками;
- пошук можливостей виходу на ринки нових банківських продуктів, що дасть змогу диверсифікації ризиків.

Варто зазначити, що основними нормативними документами щодо оцінки і управління банківськими ризиками є Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [98] та Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України

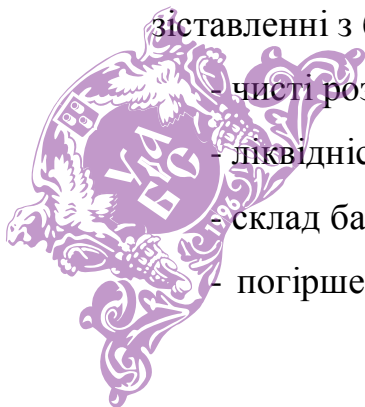
[99]. Дані документи регламентують основні принципи управління ризиками в банках, визначають дев'ять основних категорій банківських ризиків, надають рекомендації щодо управління окремими видами ризиків. Вищезазначені нормативні документи є основою організації ризик-менеджменту в банках, окремої уваги заслуговують праці вітчизняних науковців, що досліджували дане питання [93, 167, 168, 169, 170].

Оскільки ринкові умови і структури банків є різними, не існує єдиної системи управління ризиками, прийнятної для всіх банків. Кожна установа має розробити свою власну програму та системи управління ризиками, відповідно до своїх потреб і обставин. Але незалежно від своєї структури, кожна система управління ризиками має включати такі елементи [98]:

- виявлення ризику;
- вимірювання ризику;
- контроль ризику;
- моніторинг ризику.

Зокрема, стосовно ризику ліквідності, у методичних вказівках з інспектування банків «Система оцінки ризиків» зазначаються фактори оцінки ризику ліквідності [98]:

- існування адекватної, ефективної, доведеної до виконавців внутрішньої нормативної бази (положень, процедур тощо) щодо управління ризиком ліквідності;
- обсяг активів балансу та їх розподіл за ступенем ліквідності у відношенні до структури зобов'язань;
- обсяг, структура та рівень диверсифікації пасивів;
- середньозважена вартість залучених коштів для визначеного банку в зіставленні з банками його порівняльної групи;
- чисті розриви фінансування;
- ліквідність фінансових ринків на яких можна залучати кошти;
- склад балансових та позабалансових портфелів;
- погіршення репутації банку на ринку, що виявляється через зниження

кредитних рейтингів і підвищення процентних ставок під час залучення коштів цим банком;

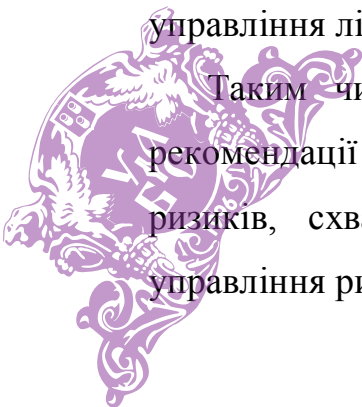
- висновки офіційних і неофіційних рейтингових служб про банк;
- наявність адекватного плану на випадок кризових обставин;
- існування своєчасної і точної управлінської інформації;
- рівень і кваліфікація управління та персоналу;
- наявність відповідних механізмів контролю.

Врахування цих факторів надає можливість оцінити кількісні параметри ризику ліквідності і якість управління ризиком ліквідності, щоб зробити висновки щодо сукупного ризику ліквідності і очікуваного напрямку зміни ризику.

Система управління ризиком ліквідності складається із регламентних документів – політик, положень, процедур, методик тощо, які затверджуються відповідно до обраної банком форми корпоративного управління з урахуванням розміру банку та складності його операцій [99]. Отже, банки повинні розробляти внутрішні положення та інші документи з управління ліквідністю, включаючи форми звітності керуючим органам банку, методи і процедури оцінки ризику ліквідності, визначення потреби ліквідних коштів, джерел покриття недостатнього обсягу ліквідності, а також план дій на випадок кризи.

Варто зауважити, що документи, впроваджені Національним банком, мають рекомендаційний характер, отже, можуть бути доповнені банками відповідно до їх потреб. Зокрема, Національним банком рекомендується використовувати світовий досвід з управління ліквідністю, наприклад, положення Базельського комітету з банківського нагляду «Надійна практика управління ліквідністю в банківських організаціях» (№ 69 лютий 2000 року).

Таким чином, управління ризиком ліквідності повинно враховувати рекомендації і вказівки щодо організації управління та оцінки банківських ризиків, схвалені Національним банком України, міжнародний досвід управління ризиками, а також специфіку банківську.

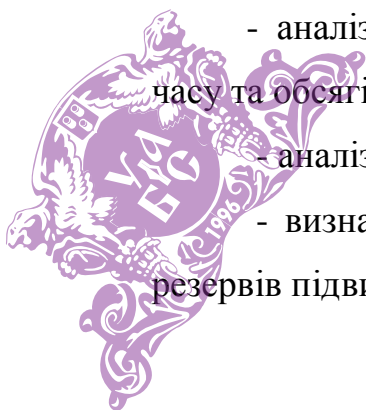
Дослідження теоретичних основ управління ризиком ліквідності, обґрунтування класифікації ризику ліквідності, визначення факторів оцінки ризику ліквідності дає змогу більш об'єктивно і зважено підійти до розробки практичних рекомендацій з управління ризиком ліквідності банку, що є необхідною умовою підвищення ефективності функціонування ФМУЛБ.

1.3. Формалізація фінансового механізму управління ліквідністю банку

Ліквідність необхідна банкам для виконання зобов'язань за депозитами та іншими пасивними операціями, розширення обсягів активних операцій, забезпечення безперебійної роботи та оптимального розподілу і використання банківських ресурсів. Отже, можна визначити стратегічну мету управління ліквідністю банку, яка полягає у забезпеченні достатнього рівня ліквідності при максимізації дохідності.

Для досягнення поставленої мети у процесі управління ліквідністю банку доводиться розв'язувати наступні завдання:

- щоденний аналіз дотримання банком і його відділеннями нормативів ліквідності (Н4, Н5, Н6), що встановлені НБУ;
- оцінка стану і дотримання графіка та сум відрахувань до обов'язкових мінімальних резервів від залучених коштів на депозити;
- вивчення динаміки трансформації ресурсів, оборотності активів та зміни ділової активності банку;
- оцінка ліквідної позиції банку на довільну дату [183, с. 86];
- аналіз структури активів і пасивів балансу з урахуванням фактора часу та обсягів за кожною статтею;
- аналіз впливу окремих факторів на динаміку ліквідності балансу;
- визначення закономірностей і тенденцій та виявлення на їх основі резервів підвищення ліквідності [53, с. 66];

- вибір фінансових методів та підходів до управління ліквідністю, що передбачає дослідження існуючих стратегій, теорій, методів управління ліквідністю банку;

- визначення факторів оцінки ризику ліквідності з метою його мінімізації;

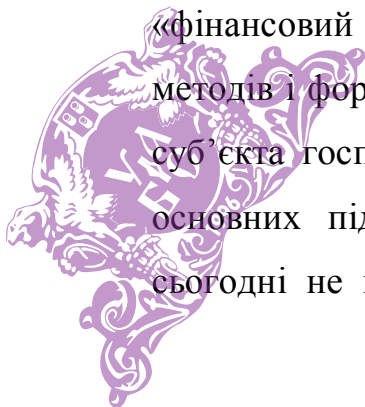
- постійне удосконалення інформаційного, нормативно-правового, програмно-технічного та організаційного забезпечення управління ліквідністю банку;

- розробка альтернативних варіантів управління ліквідністю, що також передбачає наявність антикризового плану управління ліквідністю банку.

Такий широкий спектр завдань потребує розробки відповідного фінансового механізму управління ліквідністю банку. Перш ніж визначити основні елементи ФМУЛБ, потрібно дослідити поняття «фінансовий механізм».

Дана економічна категорія є універсальною, використовується для описання явищ в економічній, політичній, соціальній та інших сферах життєдіяльності. Враховуючи такий широкий спектр застосування категорії «фінансовий механізм», існує безліч підходів до трактування даного поняття.

Серед розмаїття визначень і підходів вчених і практиків до поняття «фінансовий механізм» найбільшій уваги заслуговують два підходи до розуміння його сутності – структурно-організаційний та структурно-функціональний [87, с. 53]. Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування безпосередньо фінансів. Даний підхід тлумачить «фінансовий механізм» як організаційне відображення фінансових відносин. Другий підхід до розгляду поняття «фінансовий механізм» полягає в тому, що його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток суб'єкта господарювання [71, с. 17]. Але не дивлячись на існування двох основних підходів до трактування сутності «фінансовий механізм», на сьогодні не має однозначного розуміння даної категорії серед науковців,

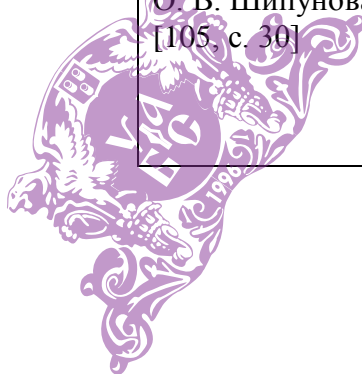

відповідно, залишається спірним питання щодо складу елементів фінансового механізму (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Трактування поняття «фінансовий механізм» та перелік елементів, що включаються до його складу

Автори, джерело	Визначення поняття «фінансовий механізм»
О. М. Ковалюк [77, с. 51]	Фінансовий механізм є способом взаємодії об'єкта (сфери фінансів) і суб'єкта фінансової системи (сукупності фінансових органів)
І. Т. Балабанов [8, с. 50]	Фінансовий механізм являє собою систему дії фінансових важелів, що виражається в організації, плануванні і стимулюванні використання фінансових ресурсів. В структуру фінансового механізму входять п'ять елементів: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення
М. М. Артус [6, с. 57]	Фінансовий механізм розглядається як трьохрівнева структура. На першому (визначальному) рівні діють фінансові методи. Функціонування фінансової системи на другому рівні забезпечують фінансові інструменти, і на третьому рівні діють фінансові важелі
Г. Г. Кірейцев [71, с. 19]	Фінансовий механізм – це сукупність методів реалізації економічних інтересів шляхом фінансового впливу на соціально-економічний розвиток підприємства. Складовими фінансового механізму є фінансове забезпечення, фінансове регулювання та система фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають змогу оцінити цей вплив
Г. С. Ковальчук А. В. Осадчий [76, с. 106]	Виділяють найбільш характерну ознаку ринкового механізму – застосування різноманітних форм і методів фінансового механізму: управління фінансами, фінансовий контроль, регулювання цін, ставок відсотків, що визначаються державою
І. А. Бланк [13, с. 20]	Фінансовий механізм – сукупність основних елементів впливу на процес розробки і реалізації управлінських рішень в галузі фінансової діяльності. В структуру фінансового механізму включаються наступні елементи: система регулювання фінансової діяльності, система зовнішньої підтримки фінансової діяльності, система фінансових важелів, методів та інструментів
О. Д. Василик [18, с. 104]	Фінансовий механізм – сукупність форм і методів створення й використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різних державних структур, господарських суб'єктів і населення. Складовими частинами його є фінансове планування і прогнозування, фінансові показники, нормативи, ліміти й резерви, стимули й санкції, а також система управління фінансами
В. П. Москаленко О. В. Шипунова [105, с. 30]	Фінансовий механізм підприємства – одна з основних складових господарського механізму, що являє собою сукупність фінансових методів, засобів, форм, інструментів і важелів дії на фінансові процеси. До структури фінансового механізму включають наступні елементи: фінансові методи, фінансові важелі, фінансові відносини, правове, інформаційне і нормативне забезпечення

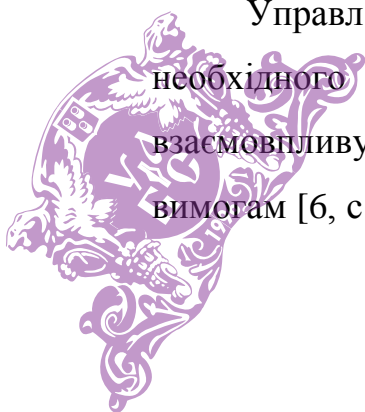
С. І. Юрій [172, с. 85]	Фінансовий механізм у широкому розумінні – комплекс фінансових методів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Фінансовий механізм у вузькому розумінні – сукупність конкретних фінансових методів та важелів впливу на формування і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення функціонування й розвитку державних структур, суб'єктів господарювання і населення. До складу фінансового механізму входять такі основні елементи: фінансові методи, фінансові важелі, фінансові інструменти, нормативно-правове, інформаційне та організаційне забезпечення
----------------------------	---

Досліджуючи економічні механізми в ринкових умовах, М. В. Нетяжук зазначає, що до середини 90-х років вітчизняні науковці вживали термін «механізм» лише з прикметною характеристикою (господарський, організаційно-економічний, кредитний, фінансовий тощо) без процесної прив'язки. У сучасній літературі цей термін вживається поряд з назвами таких процесів: активізація, виробництво, забезпечення, стимулювання, інвестування, розвиток, координація, мотивація, організація, реалізація, регулювання, створення, стимулювання, управління, фінансування тощо [108, с. 20].

Отже, категорія «фінансовий механізм управління» використовується в для дослідження взаємодії елементів в процесі управління тими чи іншими явищами.

У вузькому розумінні фінансовий механізм управління – це статична єдність певних елементів, що слугують інструментом організації та регулювання економічних процесів та відносин. В широкому розумінні – це динаміка, реальне функціонування всієї статичної єдності елементів [87, с. 55].

Управління із застосуванням фінансового механізму може досягти необхідного результату лише за поєднання доцільно спрямованого взаємовпливу всіх його елементів. Для цього він повинен відповідати таким вимогам [6, с. 57]:

- налаштованість кожного елементу фінансового механізму на виконання властивого йому навантаження;
- спрямування дії усіх елементів фінансового механізму, для забезпечення інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин;
- взаємозв'язок усіх елементів фінансового механізму різних вертикальних і горизонтальних рівнів;
- своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, що відбуваються під впливом елементів нижчого рівня.

А. М. Поддєрьогін розглядає фінансовий механізм управління як цілісну систему управління фінансами, на якій ґрунтується фінансовий менеджмент і яка призначена для організації взаємодії об'єктів і суб'єктів у сфері фінансових відносин [173, с. 11].

У працях В. П. Москаленко, О. В. Шипунової, О. А. Криклій і Н. Г. Маслак фінансовий механізм управління розглядається як сукупність наступних підсистем: організаційно-структурної, функціональної, підсистеми забезпечення та цільової підсистеми [87, 105]. На нашу думку, організаційно-структурна підсистема включає лише суб'єкти управління, не враховуючи широкого спектру об'єктів фінансового механізму, тому її доцільно замінити на сукупність суб'єктів і об'єктів фінансового механізму управління.

Спираючись на дослідження науковців [87, 105, 173], фінансовий механізм управління ліквідністю банку доцільно розглядати як єдність відповідних підсистем (рис. 1.6).

Джерело: розроблено автором на основі [87, 105, 137]

Рис. 1.6. Структурно-функціональна схема побудови ФМУЛБ

Суб'єктом управління виступає менеджмент банку (керівництво, апарат управління, персонал банку), який за допомогою різноманітних форм управлінського впливу здійснює цілеспрямоване функціонування об'єкта [171, с. 522].

Суб'єкти управління ліквідністю банку можна розділити на дві великі групи: внутрішні по відношенню до банку та зовнішні. Залежно від розмірів банку та організації банківського менеджменту внутрішнім суб'єктом управління ліквідністю може виступати окремий підрозділ чи відповідальний управлінський персонал. Зовнішнім суб'єктом управління банківською ліквідністю є Національний банк України, діяльність якого реалізується шляхом банківського нагляду та регулювання. Об'єктами управління ліквідністю банку визначено обсяг ліквідних коштів, структура активів і пасивів банку, що визначає ліквідну позицію та ризик ліквідності.

Функціональні підсистеми реалізують фінансові методи управління, застосування яких сприяє досягненню поставлених цілей [87, 105]. Фінансові методи є способом впливу фінансових відносин на господарський процес

[172, с. 86]. Перелік фінансових методів, що пропонується різними науковцями, наведено в табл. 1.5.

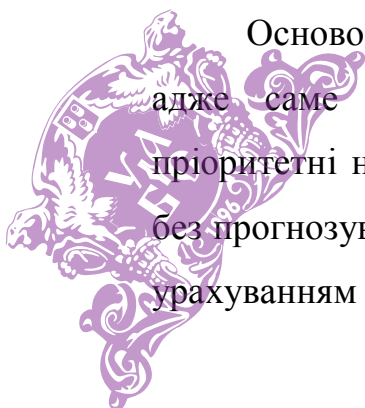
Таблиця 1.5

Перелік фінансових методів, що пропонується різними науковцями

Автор, джерело	Фінансові методи	Автор, джерело	Фінансові методи
В. П. Москаленко О. В. Шипунова [105, с. 30]	- планування; - прогнозування; - регулювання; - інвестування; - кредитування; - оподаткування; - страхування; - аналіз; - облік;	С. І. Юрій [172, с. 86]	- фінансове планування; - оперативне управління; - фінансовий контроль; - фінансове забезпечення; - фінансове регулювання;
А. М. Поддєрьогін [173, с. 11] Г. Г. Кірейцев [71, с. 35]	- планування; - прогнозування; - інвестування; - кредитування; - самофінансування; - оподаткування; - система розрахунків; - матеріальне стимулювання; - страхування; - фондоутворення; - взаємовідносини з різними суб'єктами і засновниками;	М. М. Артус [6, с. 57]	- фінансове планування; - прогнозування; - ціноутворення; - оподаткування; - інвестування; - фінансування; - страхування; - стимулювання; - кредитування; - фінансовий контроль;
І. В. Сало О. А. Криклій [137, с. 13]	- фінансовий аналіз; - фінансове планування; - фінансове регулювання; - фінансовий контроль;	І. Т. Балабанов [8, с. 50]	- інвестування; - кредитування; - страхування;

Спираючись на дослідження переліку фінансових методів, що розглядаються різними науковцями, до складу ФМУЛБ пропонуємо включити наступні фінансові методи: прогнозування, планування, аналіз, контроль і моніторинг ліквідності банку.

Основою функціональної підсистеми ФМУЛБ є фінансове планування, адже саме за допомогою даного фінансового методу визначаються пріоритетні напрямки подальшого розвитку банку. Планування не можливе без прогнозування і аналізу ліквідності банку. Прогнозування здійснюється з урахуванням зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на ліквідність

банку. Щодо аналізу ліквідності банку, то, на нашу думку, його доцільно проводити в двох напрямках: аналіз політики банку і аналіз структури активів і пасивів, адже саме політика банку визначає структуру балансу, яка впливає на ліквідність.

Невід’ємними фінансовими методами ФМУЛБ є контроль і моніторинг ліквідності банку. Система контролю і моніторингу ліквідності банку є засобом мінімізації ризику ліквідності, що набуває особливої актуальності з огляду на загострення фінансової кризи.

Слід зауважити, що використання зазначених методів неможливе без відповідної підсистеми забезпечення. З точки зору багатьох вчених [8, 13, 39, 87] до складу елементів забезпечення включаються: правове, нормативне та інформаційне забезпечення.

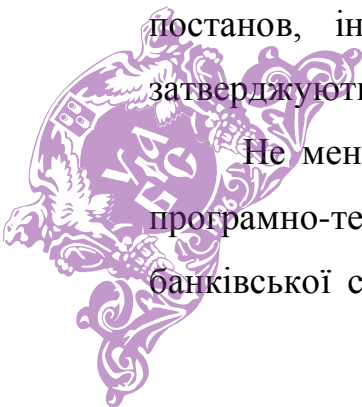
На нашу думку, найбільш повний склад елементів забезпечення наведено в працях Сало І. В., Криклій О. А., які окрім вищезазначених елементів окремо виділяють технологічне і кадрове забезпечення [137, с. 14].

Щодо елементів забезпечення ФМУЛБ, то ми пропонуємо виділити наступні: інформаційно-аналітичне забезпечення, нормативно-правове, програмно-технічне і організаційне забезпечення.

Інформаційно-аналітичне забезпечення складається із внутрішніх і зовнішніх джерел інформації, що включає фінансову звітність, статистичні дані, економічну та комерційну інформацію тощо. Зауважимо, що даний елемент розглядається нами як інформаційно-аналітичне забезпечення, адже інформація з первинних джерел в подальшому обробляється і використовуються для розрахунку і аналізу економічних показників.

Нормативно-правове забезпечення складається із законів, указів, постанов, інструкцій, положень, методичних вказівок, нормативів які затверджуються як на рівні держави, так і на рівні банку.

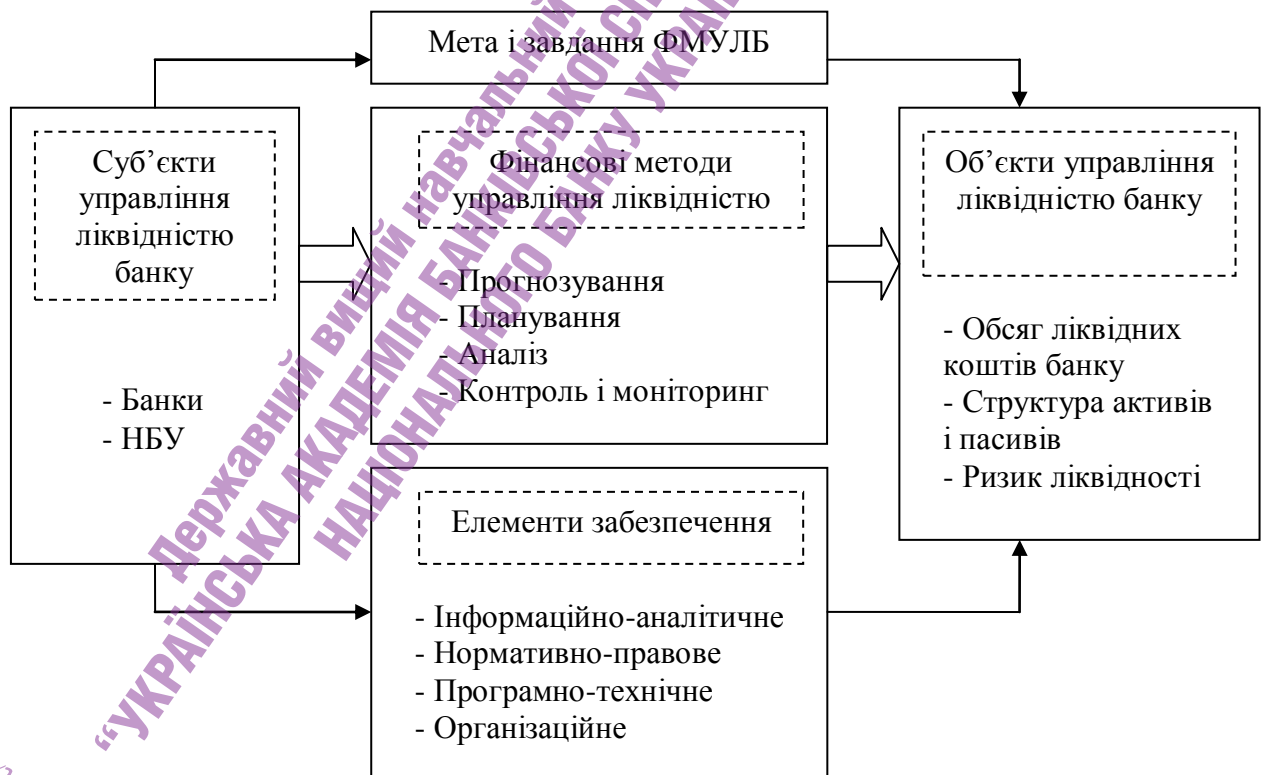
Не менш важливими елементами підсистеми забезпечення ФМУЛБ є програмно-технічне і організаційне забезпечення. Динамічний розвиток банківської системи потребує оперативно реагувати на постійні зміни, що

передбачає своєчасне оновлення матеріально-технічного оснащення і впровадження нового програмного забезпечення.

Організаційне забезпечення полягає у створенні відповідної системи органів і інституцій, визначенні їх функцій і повноважень з метою досягнення координації дій усіх суб'єктів [172, с. 96]. Організаційне забезпечення ФМУЛБ передбачає розробку організаційної структури управління ліквідністю, визначення функцій підрозділів, зайнятих в процесі управління ліквідністю банку, встановлення ієрархічних взаємозв'язків між даним структурними підрозділами.

Зрозуміло, що розглянуті підходи до побудови фінансового механізму управління та його складових елементів є досить різноманітними, але, базуючись на цих положеннях, ми пропонуємо власну структуру ФМУЛБ (рис. 1.7).

Джерело: власна розробка

Рис. 1.7. Структура ФМУЛБ

З урахуванням вищезазначених підходів надамо власне визначення сутності «фінансовий механізм управління ліквідністю банку» – це сукупність фінансових відносин між об'єктами і суб'єктами управління ліквідністю банку через застосування фінансових методів та відповідного забезпечення, що сприяють підтримці достатнього рівня ліквідності при максимізації дохідності банку.

В основі ефективного функціонування будь-якого фінансового механізму покладено узгоджене, цілеспрямоване, взаємодоповнююче функціонування всіх складових частин механізму. Для цього ФМУЛБ повинен відповідати певним вимогам або принципам (табл. 1.6):

Таблиця 1.6

Принципи функціонування ФМУЛБ

Принципи	Характеристика
Ефективність	ФМУЛБ являє собою систему взаємозв'язків між його елементами, отже, для досягнення поставленої мети дана взаємодія повинна бути ефективною. Мається на увазі не лише активний вплив на діяльність банку, але і визначення ефекту від впровадження тих чи інших заходів.
Науковість	Управління ліквідністю банку повинно мати науковий характер, тобто враховувати вимоги економічних законів розвитку, використовувати міжнародний досвід та сучасні методи економічних досліджень, ґрунтуватись на існуючих теоріях, методах, підходах, враховуючи їх переваги та недоліки.
Комплексність	Під комплексністю слід розуміти взаємообумовлений та пропорційний розвиток системи як єдиного цілого, що забезпечує взаємозв'язок усіх підсистем і елементів [160, с. 65]. Це передбачає наявність комплексного підходу та збалансованість всіх елементів ФМУЛБ.
Системність	Принцип системності означає, що ФМУЛБ розглядається як складна цілісна система, що включає низку пов'язаних між собою елементів, їх зв'язок із зовнішнім оточенням, функціональні та ієрархічні підсистеми.
Законність	Даний принцип передбачає дотримання нормативно-правових актів, встановлених Національним банком України та відповідними законами, порушення яких призведе до штрафних санкцій та інших адміністративних покарань.
Єдність планів	Єдність планів означає таку розробку тактичних завдань, які б не суперечили одне одному і сприяли досягненню стратегічної мети. Для цього необхідно організувати планування показників ліквідності, контролю за дотриманням даних показників.
Оперативність	Даний принцип передбачає постійне відстеження тенденцій у стані ліквідності банку та оперативне втручання в разі виникнення непередбачуваних обставин.

Продовження таблиці 1.6

Альтернативність	Нестабільна загальноекономічна, політична та законодавча ситуація в країні і світі вимагає розробки декількох альтернативних варіантів прийняття рішень залежно від розвитку подій. Крім того, існування широкого кола інструментів управління ліквідністю передбачає дослідження ефекту від їх використання у різних випадках.
Виправданість ризику	Найбільш дохідні активні операції банків є найбільш ризиковими, відповідно негативним чином впливають на ліквідність. Тому в процесі прийняття управлінських рішень банкам постійно доводиться розв'язувати дилему «дохідність – ліквідність».

Джерело: власна розробка

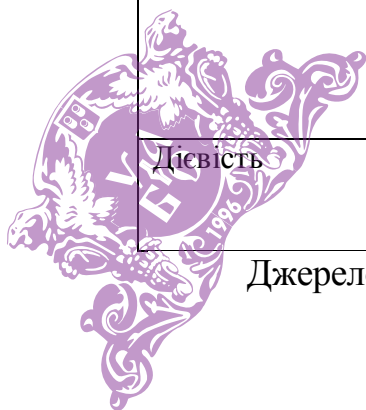
Одним з принципів функціонування ФМУЛБ є ефективність, що передбачає оцінку визначення ефекту від впровадження тих чи інших заходів на основі певних критеріїв (табл. 1.7).

Таблиця 1.7

Критерії ефективності функціонування ФМУЛБ

Критерій	Характеристика
Значення показників ліквідності	- розраховані показники ліквідності знаходяться в межах встановлених нормативних значень НБУ; - додаткові показники ліквідності відповідають допустимим значенням відповідно до внутрішньобанківських положень;
Потреба в ліквідних коштах	- відсутність дефіциту ліквідності; - мінімізація надлишку ліквідних коштів; - доступ до грошових ринків, можливість залучення коштів із зовнішніх джерел;
Стабільність	- відсутність значних коливань значень показників ліквідності, показників структури активів і пасивів банку; - стабільність організаційного забезпечення управління ліквідністю;
Балансування	- дотримання оптимальних співвідношень складових частин активів і пасивів;
Ризиковість	- зменшення частки найбільш ризикових активів; - зменшення ризику ліквідності;
Якість забезпечення	- своєчасність і актуальність інформаційно-аналітичного забезпечення; - поліпшення якості програмно-технічного забезпечення; - дотримання і своєчасне оновлення нормативно-правового забезпечення; - поліпшення якості організаційного забезпечення, що передбачає підвищення кваліфікації кадрів, удосконалення організаційної системи управління ліквідністю, уникнення конфлікту інтересів;
Дієвість	- адекватність вибору відповідних інструментів і фінансових методів управління ліквідністю; - позитивний вплив на фінансовий результат діяльності банку.

Джерело: власна розробка

Дотримання вищезазначених принципів є необхідною умовою функціонування ФМУЛБ. Врахування даних принципів дозволяє розглядати ФМУЛБ як динамічну систему, що дає змогу зважено та ефективно підійти до процесу управління ліквідністю.

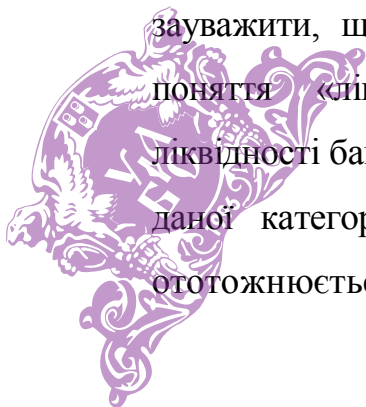
Таким чином, запропонована структура ФМУЛБ охоплює всі елементи необхідні для ефективного процесу управління ліквідністю банку. Поряд з тим, окремі підсистеми потребують детальнішого аналізу та удосконалення. До недостатньо досліджених питань стосовно ФМУЛБ можна віднести наступні: оцінка джерел попиту і пропозиції ліквідних коштів, що формують ліквідну позицію банку, прогнозування і планування рівня ліквідності, оцінка і класифікація ризику ліквідності, виділення критеріїв ефективності ФМУЛБ, контроль і моніторинг ліквідності банку, елементи забезпечення ФМУЛБ.

Вирішення даних питань визначає об'єктивну необхідність подальшого дослідження ФМУЛБ та розробку практичних рекомендацій для підвищення ефективності його функціонування.

Висновки за розділом 1

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволили визначити структуру ФМУЛБ, виділити проблемні аспекти окремих елементів даного механізму, що потребують подальшого аналізу і удосконалення, а також сформулювати наступні висновки:

1. Ліквідність банку необхідно розглядати як складну багаторівневу систему категорій, що включає в себе такі елементи, як ліквідність банківської системи, ліквідність банку, ліквідність балансу, ліквідність активів і пасивів. Доцільно зауважити, що на сьогодні не має єдиної точки зору стосовно визначення поняття «ліквідність банку». Систематизація теоретичних досліджень ліквідності банку дозволила виділити декілька підходів науковців до тлумачення даної категорії. Відповідно до традиційного підходу ліквідність банку ототожнюється з можливістю швидкого перетворення активів на грошові

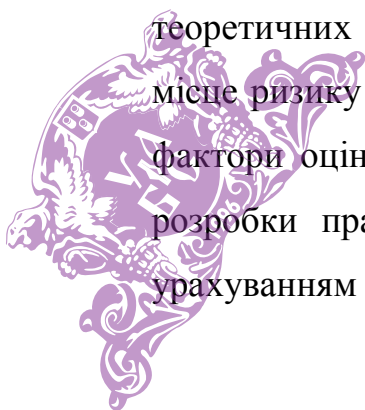

кошти та визначається його спроможністю своєчасно погашати свої зобов'язання. Останнім часом виділяється інший підхід, згідно з яким ліквідність банку визначається не лише його спроможністю розраховуватись за своїми зобов'язаннями, а й одночасним розширенням кредитної діяльності.

2. В процесі дослідження наукових підходів до управління ліквідністю банку важливого значення набуває виявлення і аналіз чинників, що впливають на ліквідність банку. Банк повинен бути спроможним не лише усувати проблеми, виявлені за показниками своєї ліквідності, а й здійснювати тактичне і стратегічне управління ліквідністю на основі всебічного аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників, які тією чи іншою мірою впливають на можливість банку виконувати свої зобов'язання. Основними внутрішніми чинниками є структура і динаміка активів і пасивів банку, кваліфікація і досвід персоналу, ділова репутація і фінансовий стан банку. Найбільш впливовими зовнішніми чинниками є загальний стан економіки, політична і соціальна ситуація, політика НБУ. Чинники впливу на ліквідність банку можна розглядати як корисну інформацію для прийняття управлінських рішень.

3. Зважаючи на досить широке коло існуючих підходів до управління ліквідністю (стратегії і методи управління ліквідністю, методи визначення потреби банку в ліквідних коштах), досліджено їх переваги і недоліки, що дозволяє більш комплексно підійти до їх використання. При виборі тих чи інших підходів до управління ліквідністю варто враховувати їх особливості з метою їх органічного поєднання для досягнення поставлених задач.

4. Одним з об'єктів ФМУЛБ є ризик ліквідності. Проведене дослідження теоретичних основ управління ризиком ліквідності дозволило обґрунтувати місце ризику ліквідності у загальній системі банківських ризиків, визначити фактори оцінки ризику ліквідності, що дозволяє більш зважено підійти до розробки практичних рекомендацій з управління ризиком ліквідності. З урахуванням запропонованої систематизації класифікаційних ознак ризику

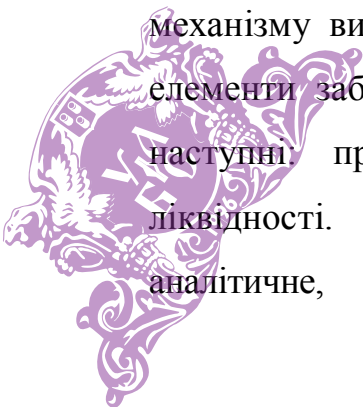
ліквідності уточнено визначення ризику ліквідності, під яким запропоновано розуміти ризик незбалансованості надходжень та відтоку грошових коштів, що спричиняє дефіцит або надлишок ліквідності.

5. Результати дослідження свідчать про відсутність єдиного підходу до класифікації ризику ліквідності, що обумовлює необхідність обґрунтування і узагальнення класифікаційних ознак ризику ліквідності. В основу запропонованої класифікації ризику ліквідності покладено наступні критерії: залежно від джерела виникнення ризику ліквідності, залежно від збалансованості ліквідності, залежно від часу, місця, ступеня і можливості контролю ризику ліквідності. Запропонована класифікація ризику ліквідності враховує різні аспекти ризику ліквідності, що дає змогу комплексно підійти до управління ризиком ліквідності.

6. Аналіз підходів науковців щодо визначення і структури «фінансового механізму управління» дозволив сформулювати власне визначення сутності «фінансовий механізм управління ліквідністю банку» – це сукупність фінансових відносин між об'єктами і суб'єктами управління ліквідністю банку через застосування фінансових методів та відповідного забезпечення, що сприяють підтримці достатнього рівня ліквідності при максимізації доходності банку.

7. В основі ефективного функціонування ФМУЛБ полягає узгоджена взаємодія об'єктів і суб'єктів управління ліквідністю банку. До складу об'єктів управління ліквідністю належать обсяг ліквідних коштів, структура активів і пасивів, ризик ліквідності. Суб'єктами управління ліквідністю з однієї сторони є відповідні підрозділи банку, з іншої – Національний банк України.

8. Враховуючи аналіз підходів вчених щодо складу елементів фінансового механізму визначено перелік фінансових методів управління ліквідністю і елементи забезпечення. До складу фінансових методів ФМУЛБ включені наступні: прогнозування, планування, аналіз, контроль і моніторинг ліквідності. Елементи забезпечення ФМУЛБ включають інформаційно-аналітичне, нормативно-правове, програмно-технічне й організаційне

забезпечення.

9. Взаємодія елементів ФМУЛБ базується на певних принципах. Визначено наступні принципи функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку: ефективність, науковість, комплексність, системність, законність, єдність планів, оперативність, альтернативність, виправданість ризику. Врахування даних принципів дозволяє розглядати ФМУЛБ як динамічну систему, підвищує ефективність процесу управління ліквідністю банку.

10. Одним з принципів ФМУЛБ є ефективність, що передбачає визначення позитивного ефекту від його функціонування. З цією метою виділено критерії ефективності ФМУЛБ: значення показників ліквідності, потреба в ліквідних коштах, стабільність, балансування, ризиковість, якість забезпечення, дієвість. На основі даних критеріїв визначається ефективність ФМУЛБ і надаються рекомендації щодо координування процесу функціонування ФМУЛБ.

РОЗДІЛ 2

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО
МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

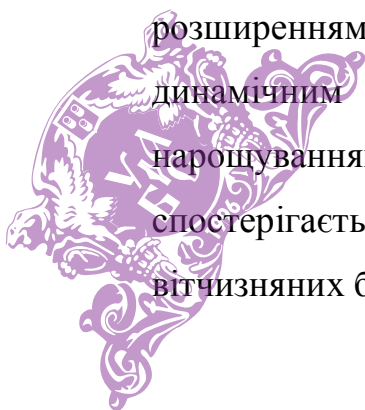
2.1. Аналіз сучасного стану ліквідності банків України

Починаючи з другої половини 2008 року спостерігаються негативні тенденції як у розвитку вітчизняної економіки в цілому, так і банківського сектору зокрема, що пов'язано з впливом світової фінансової кризи. За даний період спостерігається погіршення основних макроекономічних показників. Так, у кінці 2008 року темпи зростання реального ВВП уповільнились до 102,1% (проти 107,3% у 2007 році) порівняно з попереднім роком. На початок 2009 року обсяги промислового виробництва скоротились на 34,1%, обсяги будівництва скоротились на 57,6%, тоді як у 2007 році спостерігалось зростання даних показників на 10,2% і 15,6% відповідно.

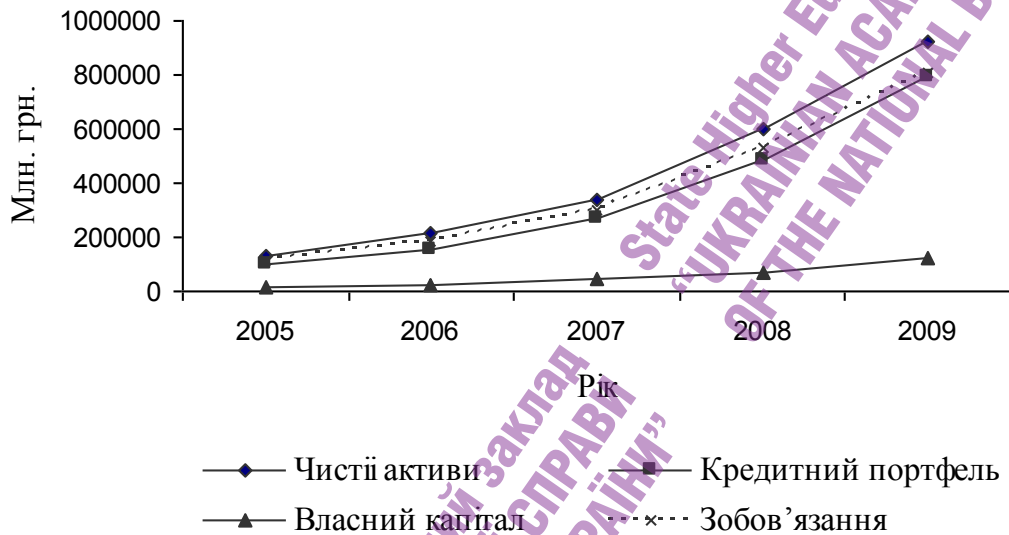
Продовжують зменшуватись реальні наявні доходи населення, протягом 2008 року зменшення реальних доходів населення відбулось на 11,8 %, при цьому рівень безробіття у січні 2009 року збільшився до 3,2% (на початок 2008 року даний показник становив 2,3%).

Водночас на даному етапі розвитку спостерігаються прискорення інфляційних процесів. За 2008 рік індекс споживчих цін збільшився з 105,7% до 122,3%, що є найбільшим показником за останні вісім років.

Така загальноекономічна ситуація впливає на розвиток банківського сектору. Протягом 2003 – 2007 років діяльність банків характеризувалася розширенням обсягів активних операцій, поліпшенням якості активів, динамічним зростанням обсягів депозитів фізичних і юридичних осіб, нарощуванням капітальної бази. Починаючи з другої половини 2008 року спостерігається уповільнення темпів зростання показників діяльності вітчизняних банків.

В цілому до початку фінансової кризи банківська система України розвивалась досить динамічно (рис. 2.1). За 2008 рік чисті активи значно зростали і у січні 2009 року досягли 926 086 млн. грн., в основному за рахунок збільшення кредитного портфеля банків. Зобов'язання банків склали у січні 2009 року 806 823 млн. грн., капітал досяг значення 119263 млн. грн.

Джерело: [163]

Рис. 2.1. Динаміка основних показників банківської системи України

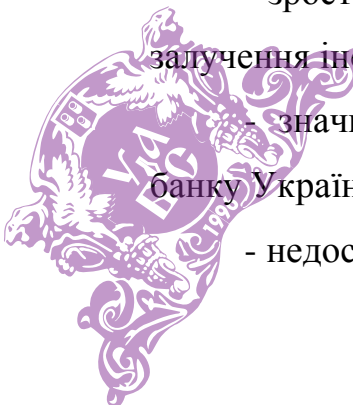
На сьогодні у розвитку банківського сектору України можна виділити такі основні тенденції:

- значне зростання обсягів активних і пасивних операцій за попередній 2008 р. (в основному за рахунок збільшення кредитів і депозитів) та уповільнення темпів зростання банківських операцій у 2009 році у зв'язку зі зростанням недовіри населення до банківської системи, поглибленням світової фінансової кризи;

- зростання частки банків з іноземним капіталом та збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій для підтримки ліквідності;

- значний вплив на діяльність банківського сектору Національного банку України;

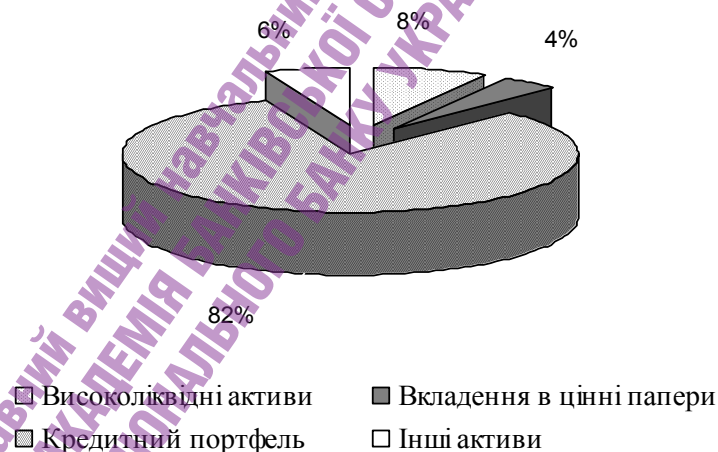
- недостатній обсяг операцій банку з цінними паперами.

Такі тенденції у розвитку банківської системи значною мірою впливають на структуру активів і пасивів банків, яка визначає ліквідність банків.

Досліджуючи активи банків з погляду ліквідності, варто зауважити, що чим вища частка першокласних ліквідних активів, тим вища ліквідність банку, але тим меншою буде дохідність. Це означає, що банку постійно доводиться обирати між максимізацією дохідності і підтриманням достатнього рівня ліквідності.

Не дивлячись на уповільнення темпів зростання активів, вітчизняні банки у 2008 році продовжували нарощувати активні операції. Так, загальні активи вітчизняних банків збільшились на 63,6% (за 2007 рік – на 75,3%) і на 1 січня 2009 року склали 973,3 млрд. грн., при цьому значно зросли диспропорції у структурі активів вітчизняних банків (рис. 2.2).

Джерело: [163]

Рис. 2.2. Структура активів банків України станом на 01.01.2009 р.

Частка високоліквідних активів становить 8% (у попередньому році 11%). Такі незначні обсяги високоліквідних активів банків України свідчать про загострення кризи ліквідності вітчизняної банківської системи. Банкам доводиться тримати значну частину активів у вигляді ліквідних коштів, щоб розраховуватись за своїми зобов'язаннями, недостатність ліквідних коштів може призвести до серйозних фінансових проблем і навіть до банкрутства.

Вкладення в цінні папери банками України на початок 2009 року становлять лише 4% (проти 5% в попередньому році) від загального обсягу активів. Пов'язано це з недостатнім розвитком ринку цінних паперів, значними ризиками та зростаючою конкуренцією у секторі банківського кредитування.

Найбільшу частину у структурі активів складає кредитний портфель, частка якого становить 82% (80% у 2008 році). Кредити є найбільш дохідними активами, тому обсяги їх залучення зростають з кожним роком (табл. 2.1), проте така концентрація кредитів у загальній структурі активів призводить до зростання банківських ризиків.

Таблиця 2.1

Динаміка активів банків України, млн. грн.

№ п/п	Показник	Рік					Темп приросту 2009/2008
		01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	
1	Чисті активи, всього	134348	213878	340179	599396	926086	1,55
2	Високоліквідні активи	23595	36482	44851	63587	79702	1,25
3	Кредитний портфель	97197	156385	269688	485507	792384	1,7
3.1	Кредити, надані суб'єктам господарювання	72875	109020	167661	276184	472584	1,71
3.2	Кредити, надані фізичним особам	14599	33156	77755	153633	268857	1,75
4	Прострочені та сумнівні кредити	3145	3379	4456	6357	18015	2,84
5	Вкладення в цінні папери	8257	14338	14466	28693	40610	1,42

Джерело: [163]

Дані таблиці 2.1 свідчать про суттєве зростання загального обсягу активних операцій, яке в значній мірі обумовлено збільшенням кредитного портфеля. Порівняно з попереднім роком кредитний портфель зріс на 1,63 і досяг у 2009 році 792,4 млрд. грн.

Збільшення вимог банків за кредитами в січні 2009 року відбулося як за рахунок зростання обсягів кредитів, наданих юридичним особам, так і за

рахунок зростання обсягів кредитування фізичних осіб. При цьому зауважимо, що темпи зростання кредитування фізичних осіб перевищують темпи зростання обсягів кредитів юридичним особам. Найбільшими темпами зростання відзначаються прострочені та сумнівні кредити, які збільшились майже в тричі.

Структура кредитів залежно від строків, що склалась на початок 2009 року, свідчить про переважну частку довгострокових і середньострокових кредитів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Структура кредитів, наданих банками резидентам (за строками)
станом на 01.01.2009 р., %

Показник	Строки кредитів		
	До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років
Структура кредитів, наданих суб'єктам господарювання	30,3	37,8	31,9
Структура кредитів, наданих фізичним особам	9,8	24,7	65,5

Джерело: розраховано автором за даними [17]

Таблиця 2.3

Динаміка кредитів, наданих банками резидентам (за строками)

Період	Обсяги кредитів усього млн. грн.	У тому числі за строками					
		До 1 року		Від 1 до 5 років		Більше 5 років	
		Обсяги кредитів млн. грн.	Темп приросту %	Обсяги кредитів млн. грн.	Темп приросту %	Обсяги кредитів млн. грн.	Темп приросту %
Кредити, надані суб'єктам господарювання							
2005	143423	54823	...	88601
2006	245230	86197	1,6	159033	1,8
2007	426867	131505	1,5	181311	1,1	114052	...
2008	734022	222033	1,7	278581	1,5	233408	2,05
Січень 2009	722549	218447	0,98	273163	0,99	230938	0,99
Кредити, надані фізичним особам							
2005	35659
2006	82010	12788	...	69222
2007	160386	20732	1,6	50433	0,7	89221	...
2008	280490	27803	1,3	70381	1,4	182306	2,0
Січень 2009	275687	27071	0,9	68078	0,9	180541	0,99

Джерело: складено автором за даними [17]

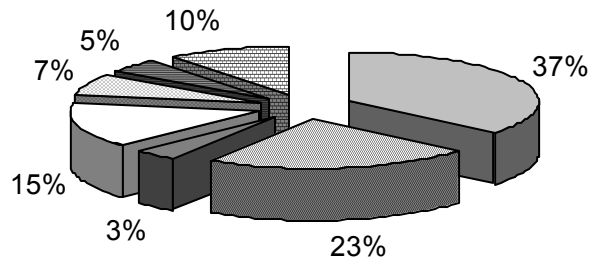
Такі темпи зростання обсягів наданих банками кредитів є позитивною тенденцією, адже, розвиток банківського сектору стимулює економічне зростання країни, поліпшує рівень життя населення. Але, як свідчать дані таблиць 2.2 – 2.3, зростання обсягів довгострокових кредитів, наданих фізичним особам відбувається більш швидкими темпами, ніж довгострокове кредитування суб'єктів господарювання.

Обумовлено це переважним чином зростанням попиту на іпотечне кредитування. З одного боку це є позитивним моментом, адже вирішуються житлові проблеми населення України. З іншої сторони це призводить до зростання банківських ризиків. Як свідчить світовий досвід, навіть країни з розвинутою економікою не застраховані від іпотечної кризи, яка призводить до кризи ліквідності. Крім того, за умов обмеженості ресурсів, спрямовуючи кошти на довгострокове кредитування фізичних осіб, знижуються темпи кредитування суб'єктів господарювання, що знижує інвестиційну направленість кредитування.

До 2008 року переважна частка кредитів надавались банками в національній валюті, починаючи з 2008 року спостерігається тенденція до зростання обсягів наданих кредитів в іноземній валюті. У січні 2009 року в національній валюті банками України було надано кредитів резидентам в сумі 297 441 млн. грн., в іноземній – 425 108 млн. грн., що свідчить про значне зростання валютних дисбалансів банківської системи і наражає банки на додаткові валютні ризики.

Аналіз структури кредитів, наданих банками в економіку України за видами економічної діяльності свідчить про дисбаланс між різними видами економічної діяльності (рис. 2.3).

- Торгівля
- Переробна промисловість
- Транспорт і зв'язок
- Нерухомість
- Сільське господарство
- Будівництво
- Інші види економічної діяльності

Джерело: [17]

Рис. 2.3. Кредити банків, надані суб'єктам господарювання (за видами економічної діяльності) станом на 01.01.2009 р.

На початок 2009 року на першому місці за обсягами кредитування знаходиться підприємства торгівлі (157 695 млн. грн.), на другому – підприємства переробної промисловості (100 521 млн. грн.), на третьому місці підприємства, що займаються операціями з нерухомим майном (67 132 млн. грн.). З точки зору якості кредитного портфелю за даними напрямками кредитування маємо наступну картину (табл. 2.4):

Таблиця 2.4

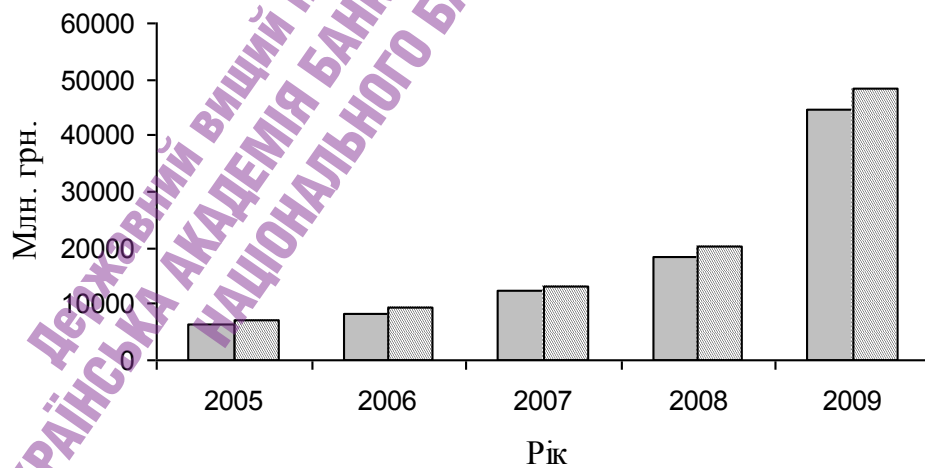
Структура прострочених та сумнівних кредитів станом на 01.01.2009 р.

Види економічної діяльності	Прострочені та сумнівні кредити	
	Сума, млн. грн.	Частка, %
Сільське господарство	1788	6,3
Будівництво	1027	4,8
Переробна промисловість	4061	4,0
Торгівля	5294	3,4
Діяльність транспорту і зв'язку	467	3,1
Операції з нерухомим майном	894	1,3

Джерело: [17]

Одним з найважливіших напрямків кредитування економіки є сільське господарство, поряд з цим, кредити у дану галузь є досить ризикованими (частка сумнівних і прострочених кредитів становить 6,3%). Найбільша за обсягами кредитування галузь економіки – торгівля – налічує 5294 млн. грн. прострочених і сумнівних кредитів, що складає 3,4% загального обсягу кредитів, наданих підприємствам торгівлі. Найменшу частку проблемних кредитів налічують такі напрямки економічної діяльності як операції з нерухомим майном.

Варто зауважити, що якість кредитного портфеля значно впливає на ліквідність банку. Чим більшою є частка проблемних кредитів, тим менше надходження у вигляді сплати відсотків за кредитами та повернення кредитів, тим більше банки здійснюють відрахування до резерву під кредитні ризики. Відповідно, це зменшує наявні ліквідні кошти банку, погіршуючи стан ліквідності банку. Так, обсяги резерву на відшкодування можливих втрат від кредитних операцій збільшились у січні 2009 року порівняно з попереднім роком майже вдвічі (рис. 2.4).

■ Резерв під кредитні ризики ■ Резерви за активними операціями

Джерело: [17]

Рис. 2.4.. Динаміка обсягів резервів банків України

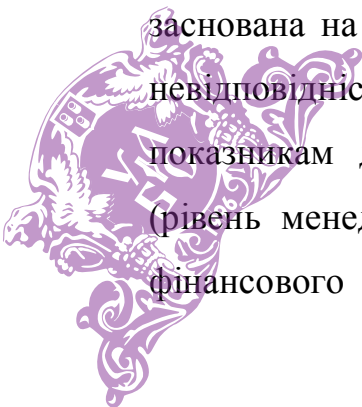
Створення резервів є одним із найбільш поширених методів зниження ризику кредитних операцій на рівні банку, захищає інтереси як вкладників, так і акціонерів, що підвищує стабільність і надійність банківської системи в цілому. Резерв під кредитні ризики становить більше 90% у загальному обсязі резервів за активними операціями, що підкреслює його важливість і першочергове значення в процесі формування банківських резервів.

З метою розрахунку обсягу резерву під кредитні ризики банк повинен проаналізувати кредитний портфель, аналіз якого здійснюється за такими критеріями:

- 1) оцінка фінансового стану позичальника;
- 2) стан обслуговування позичальником кредитної заборгованості за основним боргом і відсотків (комісій та інших платежів із обслуговування боргу) за ним;
- 3) рівень забезпечення кредитної операції [120].

Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно його внутрішніми положеннями щодо проведення кредитних операцій та методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника. Оцінка фінансового стану позичальника здійснюється не рідше ніж один раз на місяць з урахуванням кредитної історії (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів), аналізу якості активів і пасивів, аналізу прибутків і збитків, рівня менеджменту, тощо. Додатково можуть використовуватися й інші показники, які визначаються банками самостійно, з урахуванням особливостей виробничих процесів різних галузей діяльності [120].

На нашу думку, сучасна система оцінки кредитних ризиків, яка заснована на оцінці фінансового стану позичальників має багато недоліків: невідповідність даних фінансової звітності позичальників реальним показникам діяльності; можливість використання додаткових показників (рівень менеджменту, кредитна історія тощо) з метою завищення оцінки фінансового стану позичальника; недостатність інформації при здійсненні

оцінки платоспроможності фізичних осіб та приватних підприємців тощо.

Варто наголосити на тому, що банки зацікавлені в тому, щоб штучно завищувати якість своїх кредитних портфелів і, таким чином, створювати менші резерви під них. Причина зрозуміла – резервування обмежує обсяги вільних коштів банку, зменшуючи наявні ліквідні кошти і обсяги кредитних операцій.

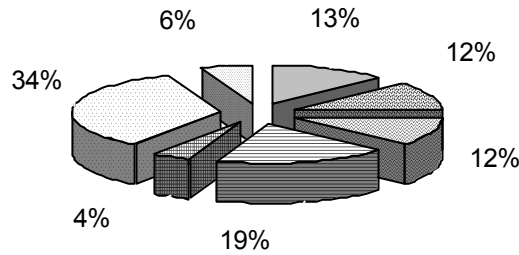
При цьому зауважимо, що ліквідність банку залежить також від рівня ризикованості активних операцій. Чим більша частка високоризикових активів, тим меншою буде ліквідність банку. Значна концентрація довгострокових та проблемних кредитів негативним чином впливає на ліквідність банків.

Альтернативним напрямком розміщення банківських ресурсів є банківські інвестиції. У 2009 році порівняно з попереднім роком вкладення банків у цінні папери зросли на 1,42, і у січні 2009 року склали 40610 млн. грн. Але все ж таки загальний обсяг вкладень в цінні папери не досягає достатнього рівня.

Варто зазначити, що врахування структури і якості активів банку недостатньо для підтримання необхідного рівня ліквідності. Основою діяльності банку є створення відповідної ресурсної бази. Тому питання збереження, нарощування і використання ресурсної бази є досить важливим для банків.

Для визначення впливу структури пасивів на ліквідність розглянемо основні складові частини пасивів банків України (рис. 2.5).

- Капітал
- Строкові кошти суб'єктів господарювання
- Кошти до запитання суб'єктів господарювання
- Строкові кошти фізичних осіб
- Кошти до запитання фізичних осіб
- Кошти банків
- Інші пасиви

Джерело: [163]

Рис. 2.5. Структура пасивів банків України станом на 01.01.2009 р.

Особливості структури пасивів банків України на початок 2009 року визначені впливом кризової ситуації вітчизняної банківської системи. Так, якщо в попередні роки найбільшу частку пасивів складали кошти фізичних і юридичних осіб, то на початок 2009 року переважну частку пасивів складали кошти банків (34%). При цьому динаміка пасивів вітчизняних банків свідчить про суттєве уповільнення темпів приросту коштів суб'єктів господарювання та фізичних осіб (табл. 2.5).

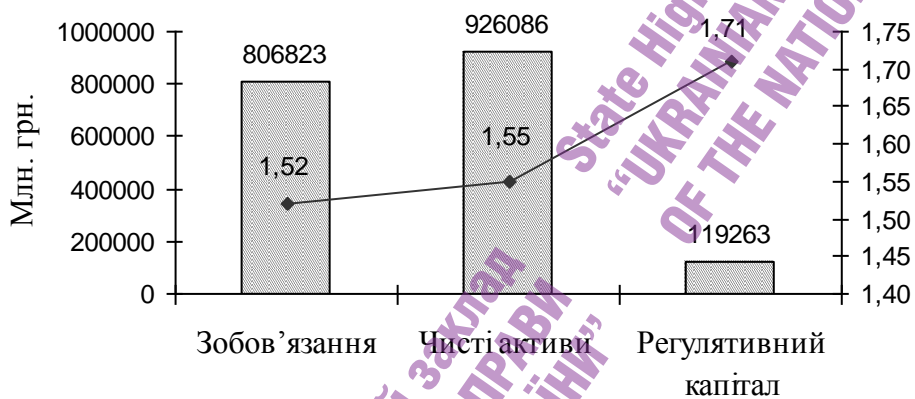
Таблиця 2.5

Динаміка пасивів банків України, млн. грн.

№ п/п	Показник	Рік					Темп приросту 2009/2008
		01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	
1	Пасиви, всього	134348	213878	340179	599396	926086	1,54
2	Капітал	18421	25451	42566	69578	119263	1,71
3	Зобов'язання	115927	188427	297613	529818	806823	1,52
3.1	У тому числі кошти суб'єктів господарювання	40128	61214	76898	111995	143928	1,28
3.2	У тому числі кошти фізичних осіб	41207	72542	106078	163482	213219	1,30

Джерело: [163]

Дані таблиці свідчать, що протягом останніх років відбувається суттєве збільшення всіх складових ресурсної бази банків України. У 2009 році порівняно з попереднім роком загальна сума пасивів збільшилась в 1,54 рази. Зростання відбувається в основному за рахунок збільшення зобов'язань, одночасно слід відмітити високі темпи зростання капіталу, які у 2009 році значно перевищили темпи зростання активів і зобов'язань (рис. 2.6).

■ Абсолютне значення станом на 01.01.2009 р., млн. грн.

◆ Темпи приросту у 2009 р.

Джерело: [17]

Рис. 2.6. Приріст чистих активів, зобов'язань, регулятивного капіталу банків України станом на 01.01.2009 р.

Поступово відбувається зміна структури пасивів, але при цьому вітчизняні банки залишаються недостатньо капіталізованими, що є однією з причин виникнення кризи ліквідності. Так, станом на 01.01.2009 року порівняно з 2008 роком регулятивний капітал зріс у 1,71 рази, тоді як зобов'язання збільшились в 1,52 рази. Нарощення обсягів активних операцій банку повинно відбуватись враховуючи розмір регулятивного капіталу, тобто банки можуть мати значний ресурсний потенціал, але не зможуть його використовувати при недотриманні нормативу адекватності регулятивного капіталу.

Слід відмітити, що банківська система України розвивається під

значним впливом іноземного капіталу. Пов'язано це із світовими процесами інтеграції і глобалізації, розширенням міжнародної співпраці, зростанням обсягів міжнародної торгівлі.

В останні роки роль іноземного капіталу в банківському секторі України стрімко зростає. Станом на 01.01.2009 року кількість діючих банків з іноземним капіталом збільшилась до 53, з них 17 банків – зі 100 % іноземним капіталом (рис. 2.7).

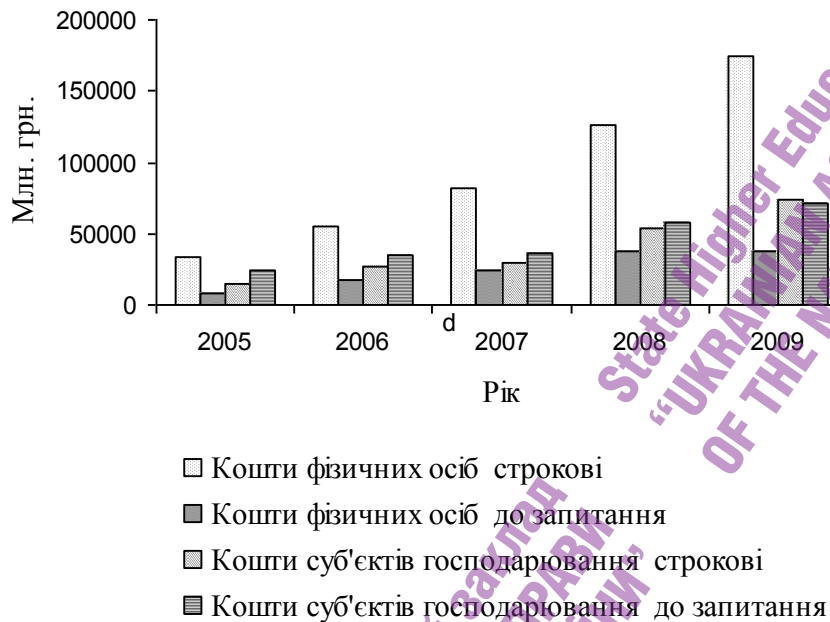

Джерело: [17]

Рис. 2.7. Динаміка участі іноземного капіталу в банківській системі України

Така тенденція до зростання частки іноземного капіталу в банках України обумовлена прийнятими рішеннями щодо європейської інтеграції України і скасуванням низки обмежень щодо доступу іноземного капіталу до банківського сектору, а також пошуком інвестицій для підтримки ліквідності вітчизняних банків. З однієї сторони безумовно є позитивні моменти, адже зростає конкуренція між банками, підвищується якість обслуговування, з'являються нові види банківських послуг. Але з іншої сторони, така концентрація іноземного капіталу робить банківську систему України вразливою до загальносвітової ситуації, особливо під час фінансової кризи.

Досліджуючи зобов'язання банків України, варто зазначити, що суттєву частку в структурі зобов'язань складають кошти, залучені у фізичних і юридичних осіб (рис. 2.8).

Джерело: [163]

Рис. 2.8. Динаміка коштів суб'єктів господарювання та фізичних осіб

Слід відзначити, що зростання коштів суб'єктів господарювання відбувається не такими швидкими темпами як залучення депозитів фізичних осіб. Серед вкладів фізичних осіб значно переважають строкові депозити, ніж депозити до запитання. Тоді, як у структурі коштів суб'єктів господарювання переважають кошти до запитання. Викликано це тим, що суб'єкти господарювання повинні постійно мати в своєму розпорядженні грошові кошти для організації своєї діяльності.

Строковими вкладами банк може розпоряджатися вільно протягом певного часу, а за вкладами до запитання банк повинен видати кошти на першу вимогу вкладника у будь-який момент. Відповідно зростання частки строкових вкладів та зменшення вкладів до запитання призводить до збільшення ліквідності банків. З метою заохочення клієнтів до відкриття строкових вкладів банками пропонуються підвищені ставки за такими

вкладами, при чому ставки встановлюються диференційовано залежно від строку розміщення коштів.

Отже, на сьогодні заощадження фізичних осіб залишаються одним за найбільш привабливих потенційних джерел банківських ресурсів. Станом на 01.01.2009 року депозити населення склали 19% (у попередньому році більше 27 %) у структурі загальних пасивів банків України. Таке зменшення частки строкових вкладів фізичних осіб свідчить про зменшення довіри населення до банківської системи, адже під час загострення економічної ситуації в країні збільшилась кількість достроково вилучених депозитів, що призводить до значного погіршення ліквідності банків.

Варто зазначити, що з огляду на введення тимчасової адміністрації у декількох банках і можливого зростання кількості банкрутств, для банківської системи України суттєво підвищується значення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Окрім репутації банківської установи та стабільних показників діяльності варто враховувати можливість отримання коштів клієнтів у випадку банкрутства банку. Крім того, останніми роками спостерігається тенденція до збільшення суми відшкодувань коштів за вкладами, що безумовно є позитивною тенденцією (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Динаміка збільшення розміру відшкодувань банківських вкладів в Україні

Підстава для збільшення розміру відшкодувань	Розмір відшкодувань, грн.
Указ Президента України «про заходи щодо захисту фізичних осіб – вкладників комерційних банків України» від 10.09.1998 р. № 996/98	500
Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» від 20.09.2001 р. № 2740-III	1200
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 14.11.2002 р. № 15	1500
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 17.09.2003 р. № 24	2000

Продовження таблиці 2.6

Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 22.04.2004 р. № 30	3000
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 21.04.2005 р. № 38	5000
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 31.01.2006 р. № 43	8000
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 24.05.2006 р. № 46	15000
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 14.02.2007 р. № 1	25000
Рішення адміністративної ради Фонду гарантування вкладів фізичних осіб «Про збільшення розміру відшкодування коштів за вкладами» від 14.08.2007 р. № 4	50000
Відповідно до Закону України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 31.10.2008 року № 639-VI внесено зміни до Закону України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб»	150000

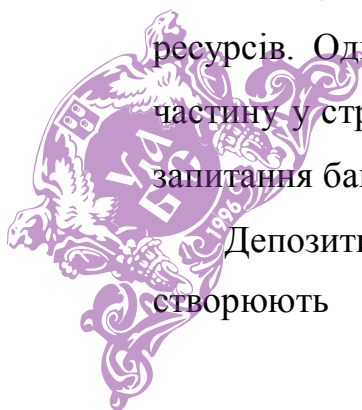
Джерело: [174]

Станом на початок 2009 року кожному вкладнику банку-учасника фонду гарантовано відшкодування коштів за його вкладами, включаючи відсотки, але не більше 150 000 гривень.

Традиційно депозити фізичних осіб вважаються стабільним і важливим джерелом банківських ресурсів. Але в умовах виникнення політичної та економічної нестабільності відбувається неконтрольований відтік не лише коштів до запитання але і строкових депозитів.

Щодо коштів до запитання, то вони є нестійкими і важкопрогнозованими для банків, тому такі кошти вважаються нестабільним джерелом банківських ресурсів. Однак обсяги поточних пасивів є суттєвими і складають значну частину у структурі пасивів. Так, станом на 01.01.2009 року обсяг коштів до запитання банків України склав 16% загального обсягу пасивів банків.

Депозити до запитання в сукупності за всіма зобов'язаннями банка створюють поточні пасиви, які мають якісно нові можливості для

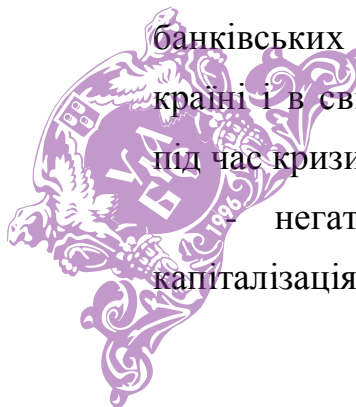
розміщення даних коштів у строкові активи. З огляду на випадковий характер зміни залишків на кожному з рахунків за нормальної роботи банку поточні пасиви в сукупності складають постійну, незнижувану частину коштів, яка використовується як стабільна складова ресурсів [24, с. 47]. Отже, поточні пасиви складаються з умовно-постійної та змінної частини. Якщо умовно-постійна частина виступає джерелом банківських ресурсів для подальшого розміщення у дохідні активи, то змінна частина може використовуватись для управління ліквідністю банку. Оскільки депозити до запитання є одним із «дешевших» джерел банківських ресурсів, то розробка ефективних способів їх використання повинна займати пріоритетне значення.

Таким чином, результати проведеного дослідження структури активів і пасивів банків України дозволяють зробити висновок, що на сьогодні структура активів і пасивів банків не є оптимальною, що спричиняє виникнення додаткових ризиків і, зокрема, ризику ліквідності. Можна виділити наступні проблеми в структурі активів і пасивів вітчизняних банків з точки зору ліквідності банків:

- невідповідність між строками та сумами залучених і розміщених коштів. Більше 75% кредитного портфеля банків складають довгострокові кредити, тоді як переважна частина залучених коштів є короткостроковими. Різке зростання неплатежів за кредитами, зменшення обсягів залучення депозитів, скорочення залишків коштів на поточних рахунках юридичних і фізичних осіб, дострокове вилучення депозитів – все це може викликати кризу ліквідності як окремого банку, так і банківської системи в цілому;

- одним з найважливіших джерел формування та збільшення ресурсів банку виступають депозити фізичних осіб, саме вони визначають розмір кредитних вкладень. Для підтримання необхідного рівня ліквідності банки зацікавлені в залученні строкових депозитів. Але залучення таких банківських ресурсів значно залежить від загальноекономічної ситуації в країні і в світі, що призводить до зростання банківських ризиків, особливо під час кризи;

- негативним чином на ліквідність банків впливає недостатня капіталізація вітчизняних банків;

- щодо структури активів банків України, то варто відмітити значні диспропорції у структурі кредитного портфеля банків України: переважає частина довгострокових і валютних кредитів, зростає частка проблемних кредитів;

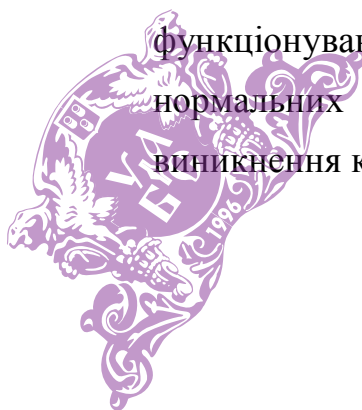
- спостерігаються негативні тенденції у зміні обсягів банківських інвестицій, обсяги вкладень в цінні папери залишаються недостатніми і поступово скорочуються, що пов'язано із загостренням світової фінансової кризи;

- варто також відмітити зростання обсягів активно-пасивних операцій в іноземній валюті, що призводить до зростання валютного ризику.

2.2. Обґрунтування напрямків політики банку щодо управління ліквідністю

Формування ефективної банківської політики є одним із найважливіших завдань для забезпечення економічного зростання банку. Банківська політика є основою діяльності будь-якого банку, її розробка і впровадження направлена на досягнення динамічного розвитку за умови підтримки фінансової стабільності. Одним з найважливіших індикаторів стабільної діяльності банку є його спроможність підтримати власну ліквідність.

Банківська політика значним чином залежить від загальної ситуації на фінансовому ринку, тому досить часто різні аспекти управління банківською діяльністю розглядається з використанням сценарного підходу. Відповідно до загальноприйнятих положень фінансового менеджменту сценарний підхід передбачає виділення базового і альтернативного варіантів, тому і функціонування ФМУЛБ пропонуємо розглядати за двома сценаріями: за нормальних умов діяльності банку (базовий варіант) та у випадку виникнення кризових ситуацій (альтернативний варіант) (рис. 2.9).

Джерело: власна розробка

Рис. 2.9. Сценарний підхід до функціонування ФМУЛБ

За нормальних умов діяльності банку функціонування ФМУЛБ здійснюється за базовим варіантом, який передбачає фінансову стабільність, своєчасне виконання банком своїх зобов'язань, зростання прибутку, розширення обсягів активно-пасивних операцій банку. На відміну від існуючих підходів, базовий варіант пропонуємо розглядати у двох випадках: достатній обсяг та надлишок ліквідних коштів.

За умови збалансованої ліквідності (достатнього обсягу ліквідних коштів) завданням керівництва банку є підтримка потрібного рівня ліквідності, а також подальше планування оптимального рівня активно-пасивних операцій банку.

У випадку надлишку ліквідності доцільно розглядати варіанти розміщення вільних коштів у дохідні активи. При цьому варто враховувати структуру активів з метою диверсифікації портфелю активних операцій банку. Надлишкова ліквідність свідчить про неефективне використання банківських ресурсів, що призводить до зменшення доходності.

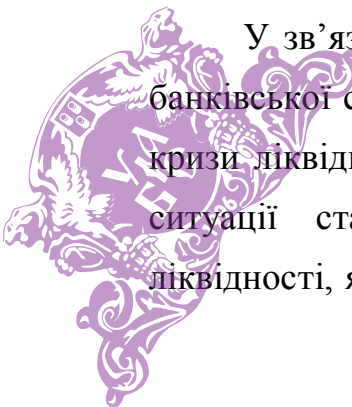
При збалансованому та надлишковому рівні ліквідності доцільно використовувати активні методи управління ліквідністю та збалансоване управління ліквідністю, зменшувати частку коштів, залучених із зовнішніх джерел, розробляти план заходів з оптимізації структури балансу та розширювати обсяги активних операцій.

Альтернативний сценарій функціонування ФМУЛБ обирається у випадку дефіциту ліквідності. При цьому альтернативний варіант пропонуємо розглядати за трьома варіантами: дефіцит ліквідності окремого банку, криза ліквідності банківської системи України та міжнародна криза ліквідності.

За наявності дефіциту ліквідності окремого банку розглядаються джерела залучення додаткових коштів для своєчасного виконання банком зобов'язань. Поряд із внутрішніми резервами покриття недостатнього обсягу ліквідних коштів, банк використовує покупну ліквідність. При залученні банківських ресурсів потрібно обов'язково враховувати строки їх погашення, скорочувати темпи зростання обсягів активних операцій банку.

Криза ліквідності одного або декількох окремих банків може спричинити так званий «ефект доміно», коли погіршення фінансового стану окремого банку спричиняє зростання недовіри до банківської системи в цілому, що призводить до зменшення обсягів депозитів, дострокового вилучення коштів, зменшення залишків на рахунках клієнтів. Така ситуація може спричинити виникнення кризи ліквідності всієї банківської системи.

У зв'язку з процесами світової глобалізації та залежністю вітчизняної банківської системи від іноземного капіталу, у випадку виникнення світової кризи ліквідності, негативні наслідки для банків України неминучі. У такій ситуації стають важкодоступними такі джерела покриття дефіциту ліквідності, як запозичення коштів у міжнародних фінансових організацій та

іноземних банків.

Альтернативний варіант передбачає використання збалансованої стратегії управління ліквідності та стратегії запозичення, скорочення обсягів активних операцій банку, перегляд ставок та строків активних і пасивних операцій, визначення ймовірності найбільш негативного варіанту ліквідної позиції банку та можливі шляхи покриття дефіциту ліквідності.

Відповідно до принципів ефективного управління ліквідністю банку, розроблених Базельським комітетом, кожен банк повинен мати антикризові плани, що розглядатимуть стратегію владнання криз ліквідності та містять процедури вирішення проблем недостатності грошових потоків у непередбачених ситуаціях [124]. Отже, для мінімізації витрат у випадку виникнення кризи ліквідності доцільно використовувати альтернативний варіант функціонування ФМУЛБ, що передбачає розробку антикризового плану управління ліквідністю банку.

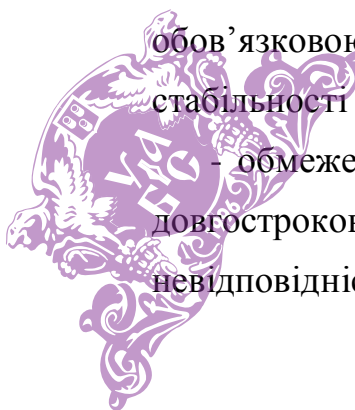
В антикризовому плані управління ліквідністю повинні знайти відображення наступні заходи:

- координація дій з куратором Національного банку. Передбачає розробку внутрішніх документів з підвищення ефективності управління ліквідності, розробку конкретних дій з метою зменшення дефіциту ліквідності;

- розробка планів щодо отримання кредитів з підтримки ліквідності від Національного банку. Даний план повинен включати обґрунтування стратегії управління ліквідністю банку, прогнозування грошових потоків банку, пошук додаткових джерел залучення ліквідних коштів та напрямків їх використання;

- жорсткий контроль вилучення вкладів, робота з клієнтами щодо пільгових умов пролонгації депозитів, мінімізація відтоку грошових коштів. Строкові вклади клієнтів є одним з найбільш ліквідних пасивів, тому обов'язковою умовою поліпшення ліквідної позиції банку є підтримка стабільності депозитної бази;

- обмеження обсягів кредитування, відстрочення розміщення ресурсів в довгострокові активи. Однією з причин виникнення кризи ліквідності є невідповідність між строками і сумами залучених і розміщених коштів, тому,

плануючи обсяги активних операцій необхідно враховувати можливий дефіцит банківських ресурсів;

- визначення складу активів, які можуть бути використані в якості застави або на продаж. Під час загострення фінансової кризи зменшуються можливості банків по залученню коштів на грошовому ринку, тому особливого значення набувають внутрішні джерела покриття дефіциту ліквідності;

- укладання угод про короткострокове міжбанківське кредитування. Даний вид активу є досить високоліквідним, що допомагає підтримати миттєву ліквідність банку;

- прогнозування структури балансу з урахуванням закінчення строків депозитних і кредитних угод. Структура балансу банку визначає його ліквідність, тому прогнозування обсягів активів і пасивів банку дозволить визначити перспективну ліквідність банку;

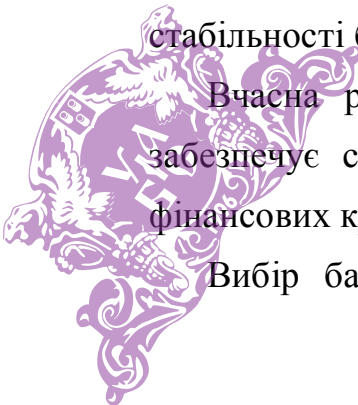
- пошук інвесторів та інших джерел покриття дефіциту ліквідності. З метою залучення інвесторів потребує розробки детальний план фінансового оздоровлення, розрахунок необхідного обсягу інвестицій, їх вартості та результату від їх залучення;

- розробка пропозицій щодо реорганізації (об'єднання чи приєднання) банку. У разі неможливості збільшити капіталізацію власними силами банку доцільно розглядати варіанти щодо пошуку можливих варіантів реорганізації з метою підвищення конкурентоспроможності банку чи запобігання банкрутству;

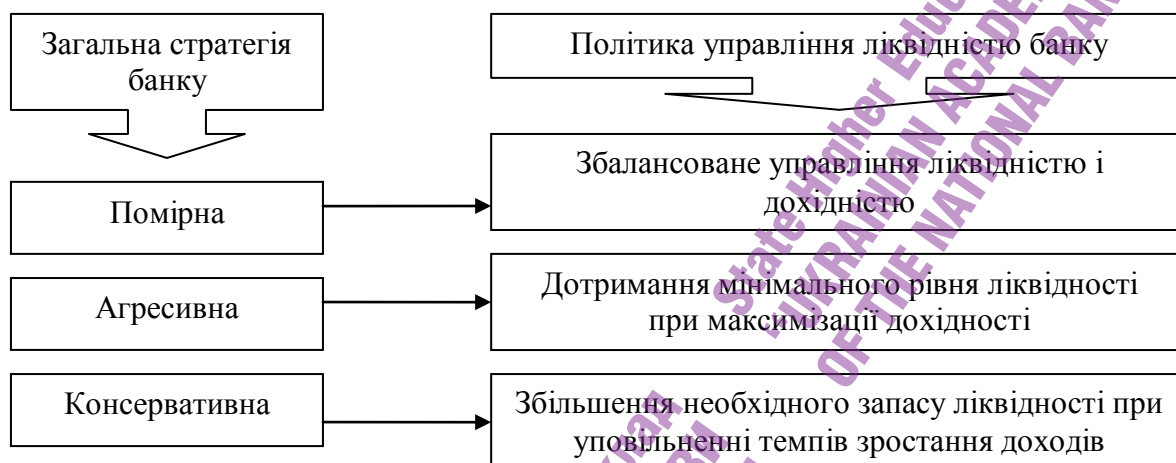
- розробка і впровадження інформаційно-рекламних заходів, направлених на підтримку ділової репутації банку. Під час загострення фінансової кризи спостерігається посилення банківської конкуренції, можливий відтік клієнтів. Тому підтримка ділової репутації сприяє забезпеченню фінансової стабільності банку.

Вчасна розробка антикризового плану управління ліквідністю банку забезпечує спроможність банку підтримувати власну ліквідність під час фінансових криз та запобігти можливим проблемам з фінансовою стійкістю.

Вибір банком сценарію функціонування ФМУЛБ має відбуватись у

контексті загальної стратегії банку. Обрана банком стратегія залежить від багатьох факторів: загальноекономічна та політична ситуація в країні, стабільність банківської системи, розмір і розвиток банківську, уподобання керівництва банку тощо. Залежно від обраної банком стратегії пропонуємо використовувати відповідні підходи до управління ліквідністю (рис. 2.10).

Джерело: власна розробка

Рис. 2.10. Вплив загальної стратегії на управління ліквідністю банку

Залежно від рівня ризику, що приймає на себе банк, його стратегію розглядають як помірну, агресивну і консервативну. Помірна стратегія банку передбачає середній рівень ризику банківських операцій. При цьому метою діяльності банку є не максимізація дохідності, а поліпшення ділової репутації банку, збільшення клієнтської бази, розширення спектру послуг тощо. Для цього необхідно підтримувати достатній рівень ліквідності. Оптимальним в такій ситуації є підхід до управління ліквідністю, що передбачає гнучке і збалансоване управління ліквідністю і дохідністю. В даному випадку банк працює на перспективні цілі, а не на поточне збільшення доходів банку.

Агресивна стратегія банку передбачає високий рівень ризику банківських операцій. Завдання управління ліквідністю за такого підходу – недопущення кризи ліквідності, коли банк не в змозі розрахуватись за своїми зобов'язаннями.

Консервативна стратегія обирається банком при збільшенні

негативного впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, або при досягненні бажаного рівня доходності. Управління ліквідністю за такої ситуації повинно забезпечити достатній обсяг ліквідних коштів для підтримання фінансової стабільності банку. Такий підхід доцільно використовувати під час загострення фінансових криз або при погіршенні фінансового стану банку.

Загальна стратегія банку визначає мету і задачі функціонування ФМУЛБ, а також обґрунтування напрямків політики банку щодо управління ліквідністю залежно від обраного сценарію.

Складовими загальної політики банку є депозитна, кредитна, інвестиційна, валютна і процентна політика банку. Найбільший вплив на визначення мети і завдань функціонування ФМУЛБ здійснює депозитна і кредитна політика, адже обсяги депозитів і кредитів посідають перше місце у структурі балансу банків (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Обсяги депозитів і кредитів банків України станом на 01.01.2009 р.

Показник	Обсяг кредитів, млн. грн.	Частка кредитів у загальному обсязі активів, %
1. Кредити всього	792384	81,4
В т. ч.:		
1.1. Кредити, надані суб'єктам господарювання	472584	48,6
1.2. Кредити, надані фізичним особам	268857	27,6
Показник	Обсяг депозитів, млн. грн.	Частка депозитів у загальному обсязі зобов'язань, %
2. Депозити, залучені у юридичних і фізичних осіб всього	357147	67,4
В т. ч.:		
1.1. Депозити, залучені у суб'єктів господарювання	143928	27,2
1.2. Депозити, залучені у фізичних осіб	213219	40,2

Джерело: Складено автором на основі даних [163]

Для підвищення ефективності діяльності кожний банк формує власну депозитну і кредитну політику. На нашу думку, недоцільно розглядати окремо депозитну та кредитну політику, адже здійснення кредитної

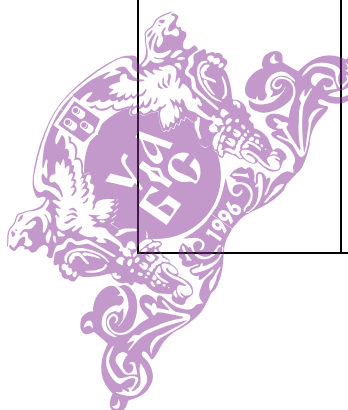
діяльності не можливе без наявності достатніх обсягів банківських ресурсів. Депозитна і кредитна політика повинні розглядатись в комплексі, що дає більше можливостей для пошуку оптимального співвідношення між залученими і розміщеними коштами та балансування між ліквідністю і дохідністю.

Для детальнішого аналізу впливу депозитної і кредитної політики на ліквідність банку порівнюємо дані напрямки банківської політики за різними аспектами (табл. 2.8).

Таблиця 2.8

Порівняльна характеристика депозитної та кредитної політики та їх вплив на ліквідність банку

Показник	Депозитна політика	Кредитна політика
Визначення	Це комплекс заходів банку із формування портфеля депозитних послуг, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення його конкурентних позицій на даному сегменті ринку, та забезпечення стійкості й надійності ресурсної бази [53, с. 112].	Це стратегія і тактика банку щодо залучення коштів і спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, терміновості, диференційованості, забезпеченості, платності [86, с. 40].
Об'єкти	Грошові кошти, банківські метали.	Грошові кошти (інші цінності, що втілюють певну вартість).
Суб'єкти	Банк і власники коштів.	Позичальник (юридичні та фізичні особи) і кредитор (банк).
Мета	Залучення якомога більшого обсягу грошових коштів за найменшою ціною [68, с. 32].	Досягнення максимального прибутку від кредитної діяльності при прийнятному рівні ризику [49, с. 27].
Завдання	<ul style="list-style-type: none"> - визначення необхідного обсягу залучених коштів; - сегментування депозитного портфеля (за клієнтами, валютою, строками та ін.); - розробка заходів щодо вдосконалення методів залучення коштів; - встановлення цін на депозитні послуги. 	<ul style="list-style-type: none"> - визначення і оптимізація основних напрямків кредитування (за обсягами, галузями економіки, строками та ін.); - розробка заходів щодо визначення рівня ризику за кредитними операціями та оцінки кредитоспроможності позичальника; - поліпшення якості кредитного портфеля; - розширення асортименту кредитних послуг; - встановлення цін на кредитні послуги.

Продовження таблиці 2.8

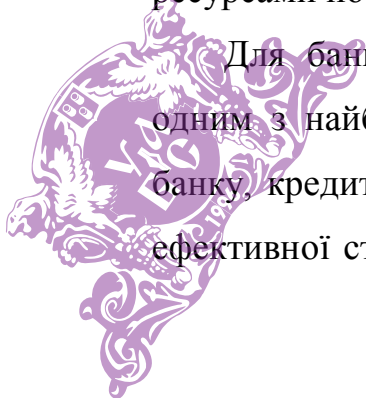
Вплив на ліквідність банку	Залежно від депозитної політики формується структура зобов'язань банку. Значне зростання обсягів поточних зобов'язань може призвести до зростання ризику ліквідності, коли банк не в змозі розраховуватись за своїми зобов'язаннями.	Кредитна політика визначає якість і структуру кредитного портфеля банку. Велика частка довгострокових кредитів (при переважній кількості короткострокових ресурсів) та неякісних кредитів погіршує стан ліквідності банку.
----------------------------	--	--

Основою стабільної та прибуткової діяльності банку виступає створення відповідної ресурсної бази, тобто сукупності грошових коштів, що перебувають у розпорядженні банку і використовуються ним для кредитних та інших активних операцій. В умовах обмеженості банківських ресурсів банки не в змозі забезпечити ефективну кредитну діяльність, що може призвести до проблем з ліквідністю.

Кожен банк формує власну структуру депозитного портфелю, яка залежить від депозитної політики банку, універсалізації чи спеціалізації, обсягів послуг, які пропонуються клієнтам, позиції банку на ринку банківських послуг тощо. Структура депозитного портфеля визначає обсяги поточних і строкових зобов'язань банку, впливаючи таким чином на ліквідність банку та визначаючи завдання функціонування ФМЛЮБ. З метою задоволення потреб різних клієнтів, поліпшення конкурентної позиції банку та підтримки достатнього рівня ліквідності, банкам потрібно впроваджувати нові депозитні продукти та збільшувати обсяги залучених коштів.

Обсяги залучених коштів визначають обсяги кредитних операцій банку. Банківський кредит є основним елементом стимулювання відтворювальних процесів в економіці та головним джерелом забезпечення грошовими ресурсами поточної діяльності підприємств реального сектора економіки.

Для банків кредити є найбільш дохідними активами, але одночасно одним з найбільш ризикових активів. З точки зору впливу на ліквідність банку, кредитна політика банку покликана забезпечити створення найбільш ефективної структури кредитного портфеля, зменшити частку проблемних і

довгострокових кредитів.

При цьому, на нашу думку, основним завданням депозитної і кредитної політики банку є забезпечення відповідності за строками та сумами кредитних вкладень і кредитних ресурсів (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Депозити, кредити і власний капітал банків України у розрізі строків станом на 01.01.2009 р, млн. грн.

Показник	Строки залучених і розміщених коштів			
	На вимогу	До 1 року	Від 1 до 5 років	Більше 5 років
Власний капітал				119263
Депозити, залучені у резидентів	105291	88141	148664	
Кредити, надані резидентам		218447	273163	230938
Різниця (Власний капітал + Депозити - Кредити)		-130306	-124499	-111675

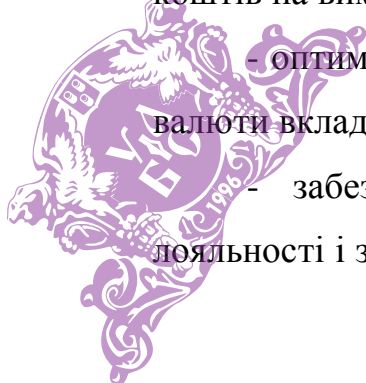
Джерело: розраховано автором на основі даних [17]

Дані таблиці 2.9 свідчать про суттєві диспропорції в строках залучених і розміщених коштів, що обумовлює необхідність обґрунтування основних напрямків депозитної і кредитної політики щодо управління ліквідністю банку залежно від обраного банком сценарію функціонування ФМУЛБ.

Виділимо наступні напрямки депозитної і кредитної політики щодо управління ліквідністю банку у випадку базового і альтернативного сценарію функціонування ФМУЛБ.

Напрямки депозитної політики (базовий сценарій):

- поліпшення ліквідної позиції шляхом підтримки раціональних співвідношень між обсягами строкових (стабільних, але дорожчих коштів) та коштів на вимогу (нестабільних, але дешевших ресурсів);
- оптимізація процентних ставок за вкладами залежно від сум, строків, валюти вкладу;
- забезпечення стабільності депозитної бази (розробка програм лояльності і заохочення для існуючих клієнтів з метою пролонгації депозитів

після закінчення строку депозитної угоди);

- нарощування обсягів залучених коштів (розширення спектру депозитних послуг, впровадження програм залучення нових клієнтів тощо);

Напрямки кредитної політики (базовий сценарій):

- адекватне розширення кредитної політики;
- забезпечення якості кредитного портфеля (диверсифікація кредитного портфеля, надання переваги забезпеченим кредитам, удосконалення систем оцінки кредитоспроможності позичальника, відстеження проблемних кредитів).

Напрямки депозитної політики (альтернативний сценарій):

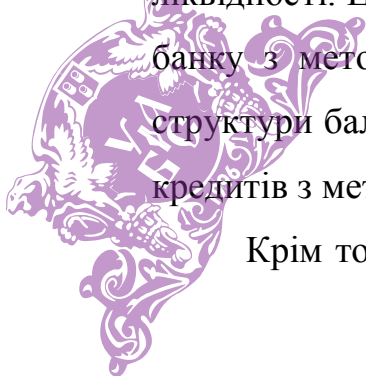
- проведення заходів з підтримки ділової репутації банку, роз'яснень з клієнтами з метою зниження кількості достроково вилучених депозитів;
- впровадження акційних депозитних програм за підвищеними процентними ставками з метою нарощування обсягів депозитів;
- пошук додаткових джерел залучення коштів.

Напрямки кредитної політики (альтернативний сценарій):

- корегування структури кредитного портфеля (зменшення частки довгострокових і валютних кредитів з метою поліпшення ліквідної позиції);
- проведення додаткових заходів з підтримки і поліпшення якості кредитного портфеля банку (робота з проблемними кредитами, впровадження акційних умов дострокового погашення кредитів тощо);
- реструктуризація боргів клієнтів банку.

Незалежно від обраного сценарію функціонування ФМУЛБ депозитна і кредитна політика покликані забезпечити узгодженість між строками і сумами залучених і розміщених коштів з метою мінімізації ризику ліквідності. Це передбачає впровадження контролю і моніторингу ліквідності банку з метою відстеження дотримання запланованих банком показників структури балансу, постійний аналіз динаміки залучених депозитів і наданих кредитів з метою своєчасного коригування планових показників.

Крім того, висока концентрація кредитів у загальному обсязі активних

операцій банку (81,4%) суттєво погіршує ліквідність банку, адже кредити є одним з найбільш ризикових активів. Головною функцією банків є надання кредитів, але не всі банківські ресурси можуть бути розміщені в такій формі за наступних причин [19, с. 162]:

- більша частина кредитів неліквідна (особливо це стосується інвестиційних кредитів), що для банків є джерелом значного збільшення ризиків загальної втрати ліквідності через короткостроковість більшої частини залучених коштів;

- через достатньо високу ймовірність неповернення кредиту позичальником кредити відносяться до високоризикових банківських активів;

- для малих та середніх банків переважна частина наданих позичок пов'язана з певним регіоном, в результаті чого будь-яке вагоме зниження економічної активності регіону погіршить якість кредитного портфеля банку.

Впровадження і розвиток інвестиційної діяльності банку сприяє розширенню спектру банківських послуг, диверсифікації активів, оптимізації структури балансу, зменшуючи таким чином ризик ліквідності.

Таким чином, банківська політика визначає пріоритетні напрямки банківської діяльності, впливаючи на структуру активів і пасивів, які визначають ліквідність банку. Важливим завданням банку є підтримання постійного балансу між потребами в ресурсах і можливостями їх використання в умовах, що забезпечують фінансову стійкість і задоволення інтересів як кредиторів, так і власників банків. Банківська політика визначає загальні підходи банку до процесу управління ліквідністю, впливаючи на мету і завдання функціонування ФМУЛБ. Отже, аналіз і обґрунтування напрямків банківської політики щодо управління ліквідністю залежно від обраного банком сценарію функціонування ФМУЛБ набуває першочергового значення.

2.3. Розвиток державного регулювання ліквідності банків

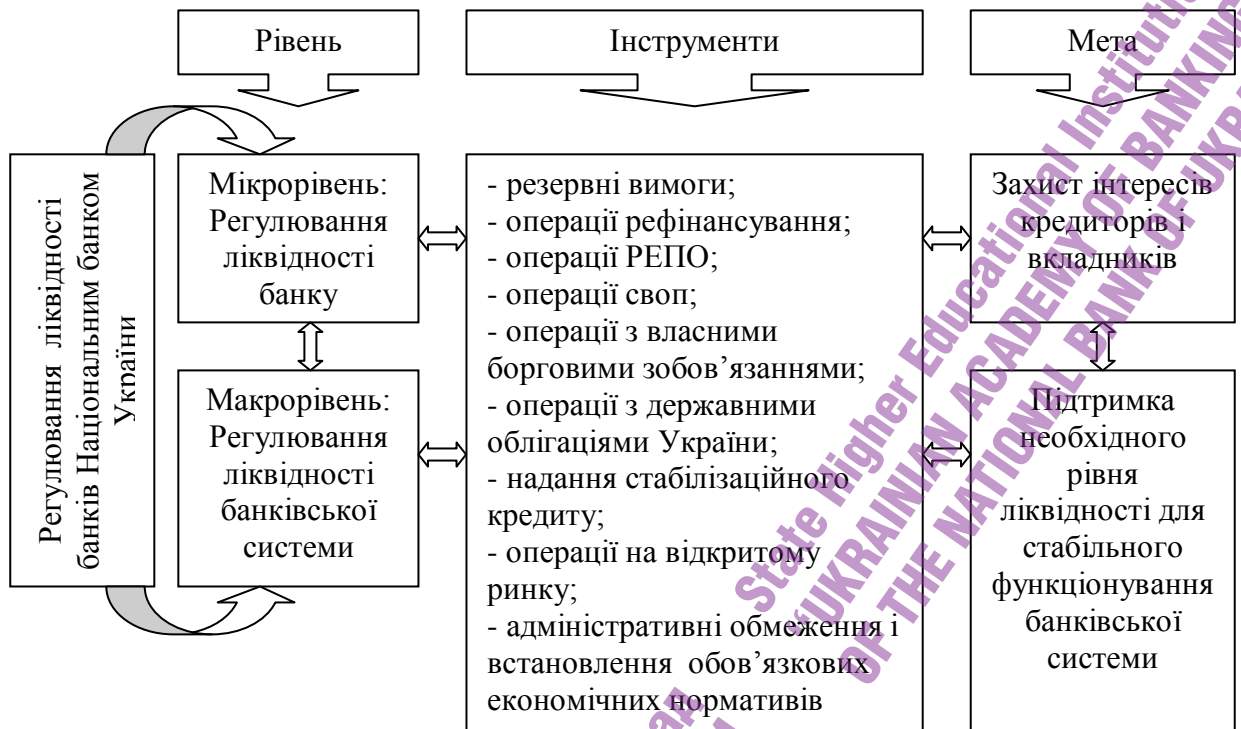
Забезпечення стійкості банківської системи України здійснюється через систему банківського нагляду і регулювання банківської діяльності Національним банком України. Одним з пріоритетних напрямків політики НБУ є нагляд і регулювання ліквідності вітчизняних банків.

Відповідно до принципів ефективного банківського нагляду, розроблених Базельським комітетом, органи нагляду повинні бути переконані в наявності у банків стратегії управління ліквідністю, яка враховує профіль ризиків установи, на ряду з пруденційними принципами і процесами для визначення, вимірювання, моніторингу і контролю ризику ліквідності, а також для управління ліквідністю на щоденній основі [112].

Отже, політика Національного банку є одним з найбільш вагомих чинників, що впливають на ліквідність банків. Саме тому, політика державного регулювання ліквідності банків потребує детального дослідження, формування мети і завдань, визначення й аналіз інструментів та розробку рекомендацій з усунення існуючих недоліків.

Залежно від рівня реалізації державного регулювання ліквідності банків, можна сформулювати кінцеву мету впровадження політики Національного банку. Отже, на рівні окремого банку державне регулювання ліквідності здійснюється з метою захисту інтересів кредиторів і вкладників банку. На макrorівні регулювання Національним банком ліквідності банків покликане забезпечити достатній обсяг ліквідності для ефективного та стабільного функціонування банківської системи в цілому (рис. 2.11).

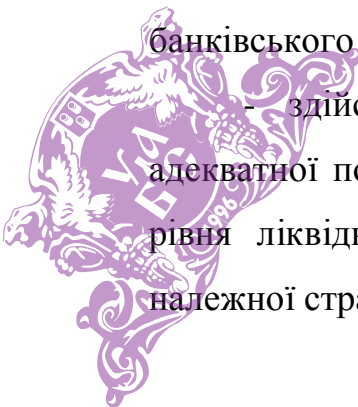
Джерело: розроблено автором на основі [128, 129]

Рис. 2.11. Державне регулювання ліквідності банків

Державне регулювання ліквідності банків на мікро- і макрорівні варто розглядати в комплексі, адже, впливаючи на ліквідність кожного окремого банку, Національний банк визначає ліквідність банківської системи в цілому. І навпаки, впровадження грошово-кредитної політики, направленої на регулювання стану грошового ринку, впливає на управління ліквідністю кожного конкретного банку. При цьому варто зауважити, що на макрорівні нами розглядається банківська система як сукупність всіх вітчизняних банків (не враховуючи ліквідність інших фінансових установ і Національного банку України).

Виділяють наступні завдання, які повинні вирішувати органи банківського нагляду з метою підтримки ліквідності банків:

- здійснювати контроль правильності визначення та здійснення адекватної політики щодо підтримки ліквідності (визначення оптимального рівня ліквідності, забезпечення своєчасного подання звітності, розробка належної стратегії і т. д.);

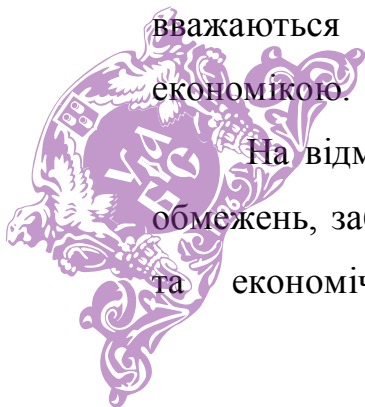
- виявляти оперативно негативні зміни у ліквідній позиції банку та завчасно вживати заходів щодо їх усунення;
- встановлювати ліміти та параметри коефіцієнтів, що аналізують ліквідність;
- ставитись неупереджено до всіх банків та визначати їхню ліквідність відповідно до загально визнаних міжнародних принципів [163, с. 85-86];
- розробляти методичні рекомендації та нормативно-правові акти щодо організації процесу управління ліквідністю банків;
- визначити чіткі критерії, яким повинні відповідати банки, що мають на меті отримання кредитів рефінансування для підтримки їхньої ліквідності;
- впроваджувати якісні і кількісні оцінки системи управління ліквідністю банків;
- підтримувати ліквідність грошового ринку.

Для досягнення поставлених задач органами державного регулювання діяльності банків використовуються прямі (адміністративні) та непрямі (ринкові) методи.

Незважаючи на те, що економічні (непрямі) інструменти державного регулювання ліквідності мають безліч переваг, їх використання здійснюється не повною мірою. Дані напрямки державного регулювання ліквідності є перспективними і потребують детального аналізу і дослідження.

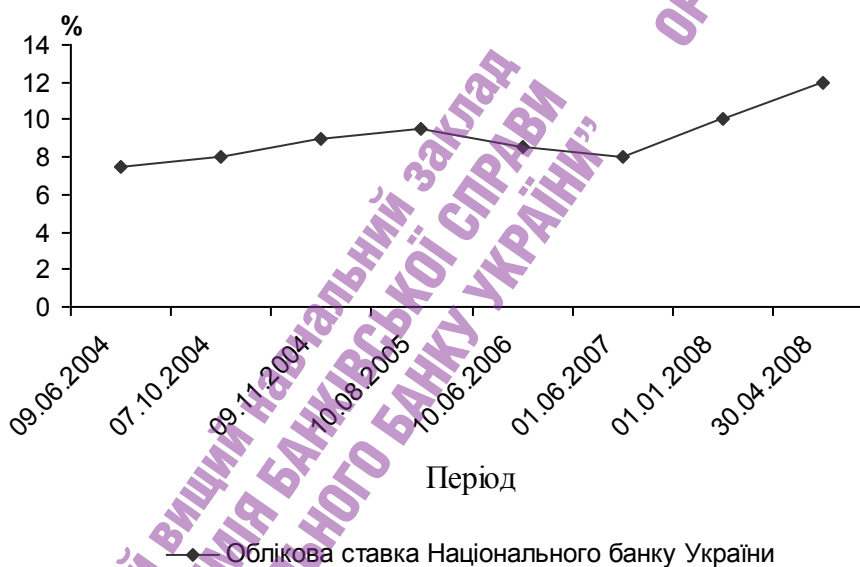
Незначна розвиненість ринкових відносин, нестабільна політична ситуація в країні обумовлює переважно використання Національним банком прямих методів державного регулювання банківської діяльності в цілому, і ліквідності банків зокрема. Поряд з цим відбувається і поступове впровадження непрямих (економічних) методів державного регулювання, які вважаються загальноприйнятими у країнах з розвинутою ринковою економікою.

На відміну від прямих методів, які передбачають встановлення норм, обмежень, заборон та лімітів, дія непрямих методів обумовлена мотивацією та економічною зацікавленістю. Використовуючи непрямі методи

державного регулювання банківської діяльності, створюється таке економічне середовище, яке стимулює відповідну поведінку банків.

Основним індикатором грошово-кредитної політики є облікова ставка Національного банку, одночасно виступаючи певним орієнтиром для встановлення ціни на грошові ресурси. При встановленні рівня облікової ставки враховується рівень інфляції, загальноекономічна і світова ситуація, динаміка процентних ставок за депозитами і кредитами та інші фактори, що можуть вплинути на вартість грошей. Динаміка облікової ставки Національного банку України за останні чотири роки свідчить про впровадження політики «дорогих грошей» (рис. 2.12).

Джерело: [163]

Рис. 2.12. Динаміка облікової ставки Національного банку України

Облікова ставка є мінімальною ставкою, за якою Національний банк може підтримувати ліквідність банків. Від розміру облікової ставки залежать ставки рефінансування, кредитів овернайт, ставки за операціями репо та іншими інструментами державного регулювання ліквідності банків (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Динаміка процентних ставок за основними інструментами державного регулювання ліквідності банків, %

Процентна ставка за операціями рефінансування	Рік				
	2005	2006	2007	2008	Січень 2009
Середньозважена річна за всіма інструментами	14,7	11,5	10,1	15,3	17,0
За операціями репо	12,0	10,7	-	13,8	-
За кредитами овернайт	14,9	12,1	11,1	16,0	16,8
За кредитами, наданими шляхом проведення тендера	12,9	10,4	10,0	16,6	-
За кредитами, наданими для підтримання довгострокової ліквідності	-	-	-	-	-
За стабілізаційними кредитами	15,0	-	-	-	-
За кредитами своп	-	9,5	-	15,1	-
За кредитами рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу, розміщеного в НБУ	-	8,5	8,3	-	-

Джерело: [163]

Використання операцій рефінансування обумовлене наявністю невідповідностей у структурі активів і пасивів. Залучені ресурси зазвичай є короткостроковими, тоді як розміщені активи переважною частиною є довгостроковими. У випадку, коли банкам не вистачає власних запасів ліквідних коштів, для своєчасного погашення зобов'язань та розширення обсягів активних операцій виникає потреба залучати додаткові кошти через операції рефінансування. У такій ситуації Національний банк виступає «кредитором останньої інстанції», гарантуючи не лише підтримку ліквідності окремого банку, але і фінансову стабільність банківської системи в цілому.

Національний банк здійснює рефінансування банків за процентною ставкою, що не нижча, ніж облікова ставка НБУ і яка протягом дії кредитного договору не підлягає коригуванню [129]. Також законодавством встановлено загальні вимоги Національного банку України до банків, що потребують підтримки ліквідності, вимоги до забезпечення під кредити рефінансування та порядок проведення тендерів з підтримки ліквідності банків.

Підтримка Національним банком миттєвої та короткострокової ліквідності здійснюється шляхом надання кредитів строком на один робочий день (кредити «овернайт»), які надаються через постійно діючу лінію рефінансування. Варто зазначити, що даний інструмент державної підтримки ліквідності банків України набув на сучасному етапі найбільшого застосування (табл. 2.11).

Таблиця 2.11

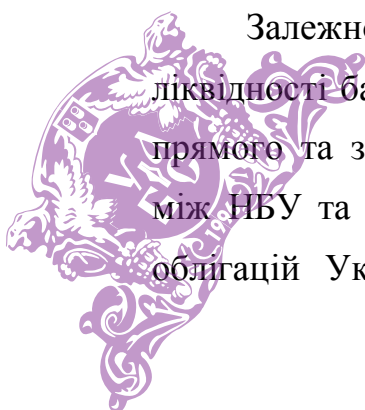
Обсяги кредитів, наданих Національним банком для підтримки ліквідності банків України у січні 2009р. (у розрізі інструментів)

Показники	Обсяги кредитів, %
Обсяги рефінансування банків, усього	100
У тому числі через:	
Кредити «овернайт», надані через постійно діючу лінію рефінансування	47,06
Кредити, наданими шляхом проведення тендеру	-
Кредити рефінансування під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу, розміщеного в НБУ	-
Операції своп	-
Операції прямого РЕПО	-
Інші короткострокові кредити	6,62
Стабілізаційний кредит	46,32

Джерело: [163]

Окрім кредитів «овернайт» Національний банк також здійснює емісію депозитних сертифікатів строком до 14 днів та до 365 днів. Надання Національним банком переваги короткостроковим кредитам «овернайт» обумовлено тим, що це сприяє поліпшенню дисципліни і контрольованості банків, а також протидії спекулятивним намірам банків. Національний банк повинен виконувати функцію кредитора останньої інстанції, а не виступати джерелом постачання банкам ресурсів для подальшого їх розміщення в активні операції.

Залежно від ситуації на грошовому ринку з метою регулювання ліквідності банків Національний банк також може використовувати операції прямого та зворотного репо, що ґрунтуються на двосторонньому договорі між НБУ та банком про купівлю/продаж Національним банком державних облигацій України або банківських металів з подальшим зобов'язанням

викупити їх за обумовленою ціною та на обумовлену дату.

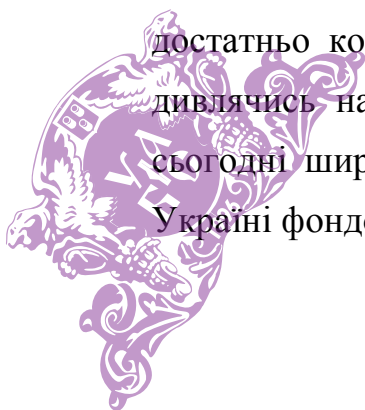
Так, у разі виникнення потреби збільшити ліквідність окремого банку чи банківської системи в цілому, Національний банк використовує операції прямого репо, виступаючи покупцем цінних паперів. Відповідно, операції зворотного репо використовуються для поглинання надлишкової ліквідності або для впливу на кон'юнктурні коливання банківської системи.

Положенням «Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України» встановлено порядок проведення операцій своп, які проводяться за ініціативою банків і передбачають обмін іноземної валюти на національну. На відміну від операцій репо, операції своп можуть використовуватись для управління ліквідністю лише у випадку дефіциту ліквідності. Перевагою даного методу є незначні витрати порівняно з іншими інструментами.

Не менш важливим інструментом підтримки ліквідності банків України є надання Національним банком стабілізаційного кредиту. Обов'язковою умовою отримання такого кредиту є розроблена банком програма фінансового оздоровлення.

Також з метою підтримання ліквідності Національний банк може проводити операції купівлі/продажу державних облігацій України та операції на відкритому ринку. Механізм дії даних інструментів схожий. Купуючи цінні папери, Національний банк збільшує наявні ліквідні кошти банків, і, навпаки, для поглинання надлишкової ліквідності банки купують цінні папери.

Операції на відкритому ринку є досить дієвим і перспективним інструментом впливу Національного банку на ліквідність банків. Даний інструмент є більш гнучким порівняно з іншими, адже передбачає можливість корегування часу й обсягів купівлі/продажу цінних паперів, є достатньо контрольованими і може бути своєчасно застосований. Але, не дивлячись на дані переваги, операції на відкритому ринку не набули на сьогодні широкого використання, що пов'язано із незначним розвитком в Україні фондового ринку та ринку цінних паперів.

Джерело: [17]

Рис. 2.13. Динаміка обсягів операцій міжбанківського кредитування та операцій на відкритому ринку

Як свідчать дані рис. 2.13, обсяги операцій Національного банку на відкритому ринку такі незначні, що навіть не йдуть у порівняння з обсягами міжбанківського кредитування. З огляду на такі масштаби операцій з розміщення державних цінних паперів, можна зробити висновок, що даний інструмент державного регулювання ліквідності банків є недостатньо застосованим і недієвим.

Одним з методів непрямого впливу держави на ліквідність банків є використання нормативів обов'язкового резервування. Обов'язкові резерви представляють собою частину банківських ресурсів, які відповідно до законодавства акумулюються на рахунках Національного банку. Резервні вимоги покликані забезпечити підтримку фінансової стабільності банківської системи, виступаючи своєрідним забезпеченням банківських зобов'язань.

Слід зазначити, що резервні вимоги виконують ряд функцій, головними з яких є: грошовий буфер, управління ліквідністю, регулювання грошової пропозиції, оподаткування, другорядні регулюючі функції [74, с. 79], дисциплінарна та мотиваційна функції.

Особливого значення обов'язкове резервування набуває під час загострення фінансових криз та зростання темпів інфляції. Як один із

чинників, що визначає попит і пропозицію ліквідних коштів, резервні вимоги використовуються для управління ліквідністю банків. Схематично вплив зміни обов'язкових резервів на ліквідність банку виглядає наступним чином:

$$\uparrow R \Rightarrow \downarrow R^* \Rightarrow \downarrow L \Rightarrow \downarrow A \quad (2.1)$$

$$\downarrow R \Rightarrow \uparrow R^* \Rightarrow \uparrow L \Rightarrow \uparrow A \quad (2.2)$$

де R – норма обов'язкового резервування;

R^* – надлишкові резерви;

L – ліквідні кошти;

A – обсяги активних операцій.

Отже, підвищення Національним банком норми обов'язкового резервування призводить до зменшення обсягів надлишкових резервів, що скорочує наявні ліквідні кошти у розпорядженні банків, зменшуючи таким чином можливість банку до розміщення ресурсів у кредитування та інші активні операції. Зниження ж норми обов'язкового резервування спричиняє збільшення ліквідності банків. Значення нормативів резервування, встановлених у відповідних періодах наведено в таблиці. 2.12.

Таблиця 2.12

Нормативи обов'язкового резервування, %

Період	За строковими депозитами нефінансових корпорацій та домашніх господарств		За коштами на поточних рахунках та депозитами на вимогу нефінансових корпорацій та домашніх господарств	
	У національній валюті	В іноземній валюті	У національній валюті	В іноземній валюті
01.10.04-24.12.04	7	7	8	8
25.12.04-31.08.05	6	6	7	7
01.09.05-09.05.06	6	6	8	8
10.05.06-31.07.06	4	4	6	6
01.08.06-30.09.06	2	3	3	5
01.10.06-04.12.08	0,5	4	1	5
05.12.08-04.01.09	0	3	0	5
05.01.09-31.01.09	0	4	0	7

Джерело: [17]

Відповідно до положення «Про порядок визначення та формування обов'язкових резервів для банків України» [128] залежно від стану грошово-

кредитного ринку та прогнозу його подальшого розвитку, НБУ приймає окремі рішення щодо звітного періоду, нормативів, об'єктів обов'язкового резервування та обсягу обов'язкових резервів, який має щоденно зберігатися на кореспондентському рахунку банку в НБУ. Використовуючи нормативи обов'язкового резервування, Національний банк не лише впливає на обсяги працюючих активів, визначаючи ліквідність банків, але і впливає на попит і пропозицію грошових коштів, що дозволяє прогнозувати стан ліквідності банківської системи.

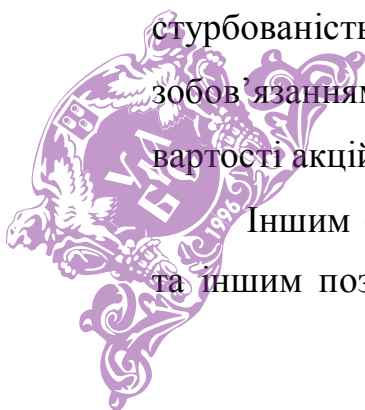
Нажаль, особливості сучасного стану вітчизняної економіки і банківського сектору унеможливають переважне використання економічних методів державного регулювання ліквідності банків. Тому Національний банк використовує адміністративні методи державного регулювання, а саме адміністративні обмеження і встановлення обов'язкових економічних нормативів.

Отже, можна виділити два підходи до державного регулювання ліквідності. Відповідно до першого підходу законодавчо встановлюються нормативні значення певних коефіцієнтів ліквідності, які дають змогу державного контролю над станом ліквідності банків.

Згідно з іншою точкою зору, оцінка ліквідності банку повинна здійснюватись з урахуванням певних сигналів ринку: довіра клієнтів, премії за ризик по депозитним сертифікатам та іншим позикам, збитковий продаж активів, задоволення кредитних заявок клієнтів, доступ до коштів грошового ринку [62, 135, 137].

Із довірою клієнтів пов'язані такі показники як ринкова вартість акцій та вплив депозитів. Адже коли клієнти банку виражають свою стурбованість щодо спроможності банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями, це призводить до відтоку депозитів та зниженню ринкової вартості акцій.

Іншим сигналом ринку є премії за ризик по депозитним сертифікатам та іншим позикам. Ринок забезпечує премії за ризик у вигляді підвищеної

вартості позик, якщо вважає, що банк прямує в сторону погіршення стану ліквідності [135, с. 344]. Отже, якщо банк сплачує за залучені ресурси більше, ніж аналогічні банки, то це є свідченням проблем з ліквідністю.

Збитковий продаж активів може бути пов'язаний із необхідністю терміново отримати готівкові кошти, що засвідчує існування потреби в ліквідних коштах. Також про недостатність ліквідних коштів свідчить відмова банку у наданні кредитів платоспроможним клієнтам.

Наявність серйозних проблем банку з ліквідністю засвідчує неможливість банку залучати кошти на грошовому ринку. Грошовий ринок є зовнішнім джерелом задоволення попиту на ліквідні кошти, тобто там залучаються ресурси при відсутності внутрішніх джерел пропозиції ліквідних коштів. Отже, неможливість банку залучати кошти на грошовому ринку може призвести до негативних наслідків.

Таким чином, вище перелічені сигнали ринку свідчать про адекватність та ефективність управління ліквідністю і підтверджують, що банківська система повинна розвиватись під впливом ринкових регуляторів, а не державного регулювання.

Інформацію про підхід до даної проблеми органів банківського нагляду в різних країнах дає табл. 2.13.

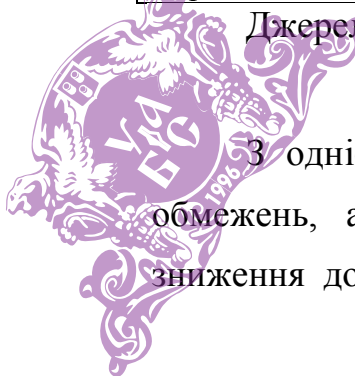
Таблиця 2.13

Підходи до державного контролю за банківською ліквідністю

Країна	Нормативи ліквідності
США	Обов'язкових нормативів не встановлено
ФРН	Норматив довгострокової ліквідності
Великобританія	Обов'язкових нормативів не встановлено. Контроль за активами та зобов'язаннями щодо термінів погашення
Франція	Нормативи коротко- і середньострокової ліквідності
Японія	Обов'язкових нормативів не встановлено. Рекомендовано норматив поточної ліквідності
Росія	Нормативи поточної, миттєвої, довгострокової ліквідності
Україна	Нормативи поточної, миттєвої, короткострокової ліквідності

Джерело: [137, с. 248]

З однієї сторони, банки не зацікавлені у впровадженні додаткових обмежень, адже поряд із зниженням ризикованості це призводить до зниження дохідності. Тому банки можуть вдаватись до певних порушень:

викривлення або надання неповної інформації, використання тіньових схем, завищення вартості активів та ін.

З іншої сторони, на сучасному етапі розвитку банківської системи України встановлення обов'язкових нормативних значень коефіцієнтів ліквідності сприяє підтримці стабільності банківської системи і є вкрай необхідним. Відсутність обов'язкових нормативних значень показників ліквідності банків може призвести не лише до банкрутства окремих банків, а до недовіри вкладників до всієї банківської системи України.

В Україні здійснюється регулювання ліквідності банків за допомогою нормативів миттєвої, поточної, короткострокової ліквідності (табл. 2.14).

Таблиця 2.14

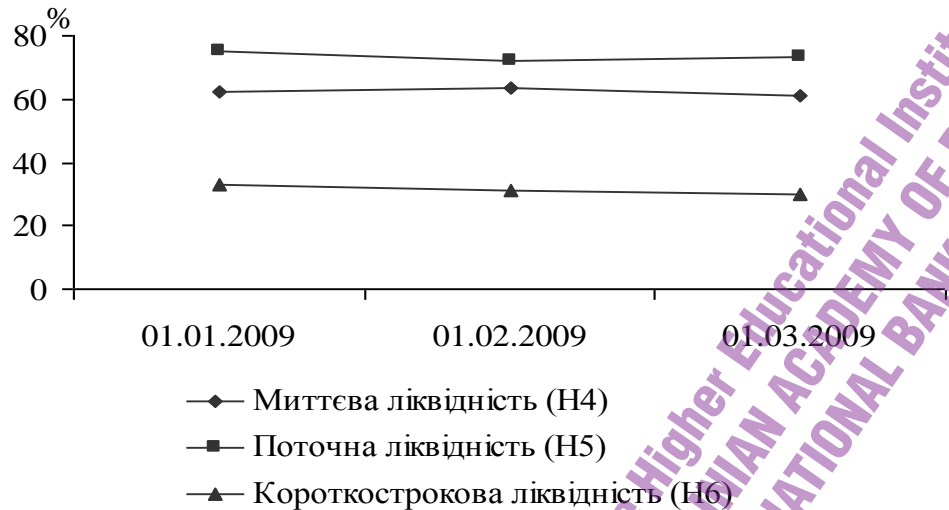
Нормативи ліквідності, встановлені для банків України НБУ

Назва нормативу	Призначення нормативу	Порядок розрахунку нормативу	Нормативне значення показника
Миттєва ліквідність (Н4)	Для контролю за спроможністю банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів	Співвідношення суми коштів у касі та кореспондентських рахунках і зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками	Не менше 20%
Поточна ліквідність (Н5)	Для контролю збалансованості строків і сум ліквідних активів і зобов'язань банку	Співвідношення активів, розміщених строком до 31 дня до зобов'язань, залучених строком до 31 дня	Не менше 40%
Короткострокова ліквідність (Н6)	Для контролю за спроможністю банку виконувати прийняті короткострокові зобов'язання за рахунок ліквідних активів	Співвідношення активів, розміщених строком до 1 року до зобов'язань, залучених строком до 1 року	Не менше 20%

Джерело: [64]

Протягом першого кварталу 2009 року значення нормативів ліквідності банків України були в межах нормативних значень, але спостерігалась тенденція до їх погіршення (рис. 2.14).

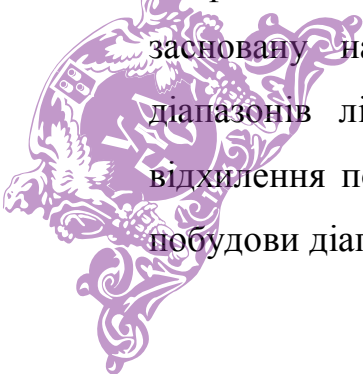
Джерело: [163]

Рис. 2.14. Показники ліквідності банків України в першому кварталі 2009 р.

Встановлення нормативних значень коефіцієнтів ліквідності з метою державного регулювання ліквідності має ряд переваг: універсальність, наочність, легкість, можливість аналізу та порівняння. Поряд з цим, у даного інструменту державного регулювання ліквідності є суттєві недоліки:

- статичність (розрахунок нормативів здійснюється з підсумками місяця на певну дату, не враховуючи коливань протягом даного періоду);
- зменшення доходності банків через потребу підтримувати значні обсяги активів у ліквідній формі;
- не врахування особливостей кожного окремого банку;
- складність визначення діапазону допустимих значень показників;
- не пристосованість до оцінки ризику надлишкової ліквідності банку;
- відсутність можливості прогнозу ліквідності.

Для розширення можливостей аналізу і порівняння з використанням коефіцієнтного методу, на нашу думку, доцільно використовувати методику, засновану на побудові «діапазонів» ліквідності. За основу побудови діапазонів ліквідності пропонуємо використовувати середньоквадратичні відхилення показників ліквідності за останні роки. Розглянемо на прикладі побудови діапазону миттєвої ліквідності (табл. 2.15).

Таблиця 2.15

Фактичні та розрахункові значення показників миттєвої ліквідності банків України

Місяць	Рік				Нижня межа діапазону	Верхня межа діапазону
	2005	2006	2007	2008		
1	61,24	61,56	56,73	53,60	50,64	62,11
2	68,11	64,22	63,56	57,80	54,92	67,68
3	70,53	62,91	62,72	52,67	47,56	69,53
4	70,78	59,22	59,24	51,57	44,36	68,13
5	68,64	58,27	59,16	51,32	45,11	66,47
6	62,93	56,99	60,92	51,60	48,13	63,10
7	61,24	55,65	60,16	54,25	51,03	61,22
8	59,75	55,46	59,46	54,93	52,96	59,99
9	60,64	53,03	59,26	55,14	49,94	60,56
10	58,66	55,38	57,28	54,06	52,28	58,37
11	54,37	55,24	56,72	50,20	48,54	56,93
12	58,81	54,26	52,89	58,38	50,17	59,04

Джерело: розраховано автором на основі [163]

Отримані значення дозволяють побудувати діапазони миттєвої ліквідності (рис. 2.15).

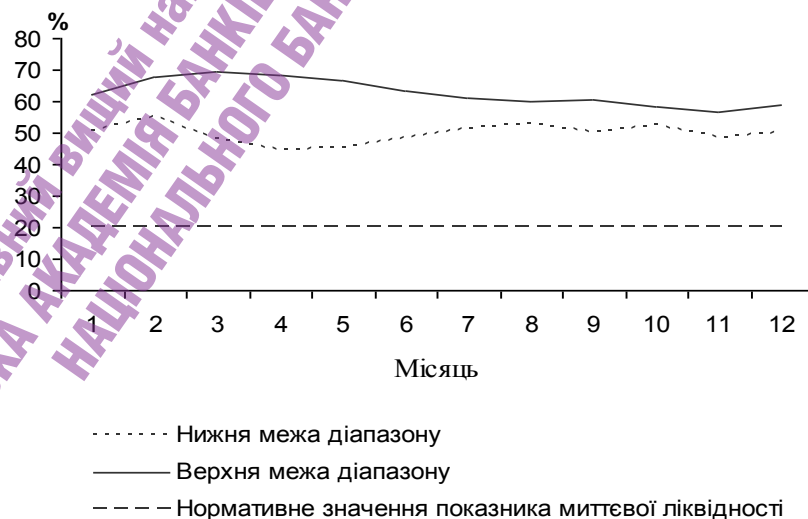

Рис. 2.15. Побудова діапазону миттєвої ліквідності банку

Аналогічним чином розраховуємо межі діапазонів для поточної і короткострокової ліквідності (табл. 2.16).

Розрахункові значення меж діапазонів показників поточної та короткострокової ліквідності банків України

Місяць	Розрахункові значення діапазонів показників ліквідності			
	Показники поточної ліквідності		Показники короткострокової ліквідності	
	Нижня межа діапазону	Верхня межа діапазону	Нижня межа діапазону	Верхня межа діапазону
1	68,01	75,01	34,97	43,44
2	70,82	78,66	35,60	43,42
3	65,85	82,72	32,92	45,49
4	64,68	81,11	31,01	45,48
5	68,18	76,66	33,14	43,55
6	65,78	77,67	34,47	41,63
7	66,76	74,08	34,98	41,21
8	60,88	77,69	33,05	40,73
9	63,35	79,46	34,57	41,34
10	61,12	77,71	35,07	37,99
11	66,30	73,72	30,48	39,14
12	65,61	77,29	30,89	39,26

Джерело: розраховано автором на основі [163]

Розрахункові значення верхньої і нижньої меж діапазонів ліквідності отримано шляхом додавання і віднімання від середнього значення фактичних показників ліквідності середньоквадратичного відхилення в розрізі місяців. Отримані значення меж діапазонів показників поточної та короткострокової ліквідності банків України дозволяють побудувати відповідні діапазони даних показників (рис. 2.16, 2.17).

Рис. 2.16. Побудова діапазону поточної ліквідності банку

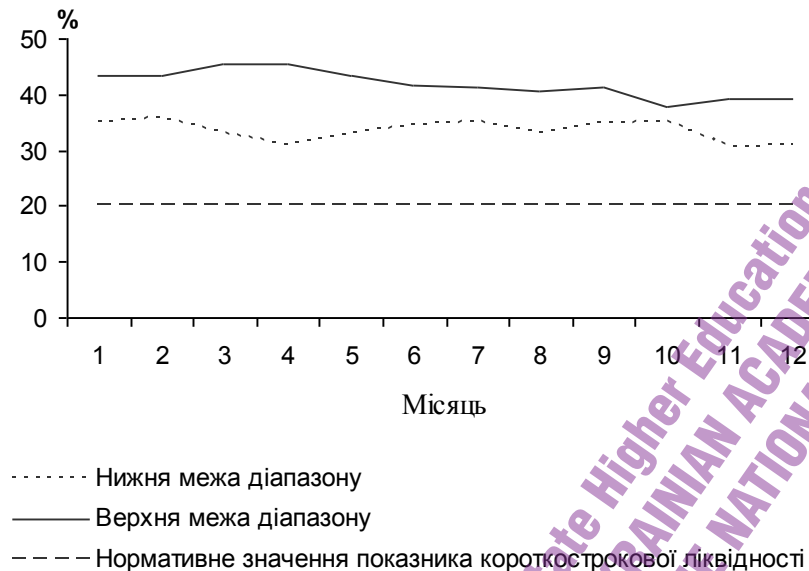

Рис. 2.17. Побудова діапазону короткострокової ліквідності банку

Відповідно, виділимо чотири діапазони: I) вище верхньої межі; II) проміжок між верхньою і нижньою межами; III) проміжок від нижньої межі до нормативного значення; IV) нижче нормативного значення (конкретні значення даних проміжків залежать від періоду і наведені в таблиці 2.15, 2.16). Залежно від того, у який діапазон потрапляє значення показників ліквідності конкретного банку, можна робити більш детальні висновки про стан його ліквідності, усереднені значення розрахованих діапазонів наведено в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17

Економічний зміст показників ліквідності у відповідному діапазоні

Діапазон	Економічний зміст показників ліквідності	Усереднені значення діапазонів показників ліквідності, %		
		Миттєва ліквідність (Н4)	Поточна ліквідність (Н5)	Короткострокова ліквідність (Н6)
I.	Надлишкова ліквідність	> 62,76	> 77,65	> 42,14
II.	Оптимальне значення	[49,63; 62,76]	[65,61; 77,65]	[33,43; 42,14]
III.	Допустиме значення	(20,00; 49,63)	(40,00; 65,61)	(20,00; 33,43)
IV.	Критичне значення	< 20,00	< 40,00	< 20,00

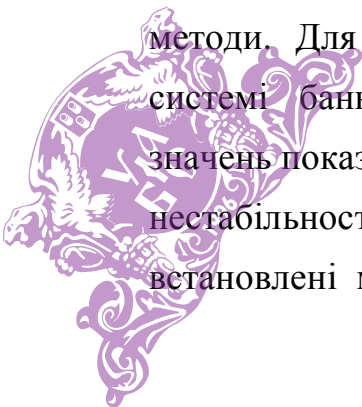
Якщо всі показники ліквідності відповідають діапазону «I», то це свідчить про спроможність банку своєчасно розраховуватись за своїми зобов'язаннями, але одночасно вказує на надлишкову ліквідність. Показники

ліквідності у діапазоні «II» вказують на оптимальний стан ліквідності, ефективне управління ліквідністю банку і стабільне його функціонування. Показники ліквідності, що відповідають діапазону «III» дають підстави вважати про наближення кризи ліквідності. Значення показників ліквідності діапазону «IV» є меншими за нормативне значення показників ліквідності і свідчить про серйозні проблеми банку з ліквідністю.

Крім того, розрахувавши аналогічні діапазони за даними по показникам ліквідності в розрізі чотирьох груп банків, можна деталізувати аналіз, враховуючи розмір банку. Пов'язане це з тим, що залежно від розміру банку різні значення показників ліквідності свідчать про фактично різний стан ліквідності банку. У великого банку більше доступу до залучення ліквідних коштів із зовнішніх джерел, тому у великих банків менше потреба нагромаджувати запаси ліквідних коштів. Невеликим банкам, навпаки, потрібні значні внутрішні резерви ліквідних коштів для запобігання виникненню кризи ліквідності.

Застосування даного підходу усуває певні недоліки нормативного методу державного регулювання ліквідності банків. Такий підхід враховує сезонність, адже, залежно від періоду, спостерігаються суттєві коливання у значеннях показників ліквідності. Також виділено чіткі критерії надлишкової ліквідності, адже просто дотримання законодавчо встановлених нормативів ліквідності не свідчить про ефективність управління ліквідністю. Крім того, передбачено два діапазони, що свідчать про погіршення стану ліквідності. В першому випадку значення показників відповідного діапазону можуть свідчити про тимчасові фінансові труднощі, в іншому випадку про глибоку кризу ліквідності, що може призвести до банкрутства банку.

Отже, з метою державного регулювання ліквідності банків Національним банком України переважно використовуються адміністративні методи. Для оцінки фінансового стану банків і, зокрема, ліквідності, в системі банківського нагляду застосовують встановлення нормативних значень показників ліквідності. Даний метод дає змогу визначати виникнення нестабільності в діяльності банків при відхиленні значення нормативу за встановлені межі. З метою розширення можливостей аналізу, врахування

ризикую надлишкової ліквідності, врахування сезонності запропоновано використовувати уточнені діапазони ліквідності, які сприяють підвищенню ефективності державного регулювання ліквідності.

На нашу думку, в основі ефективного регулювання ліквідності банків повинно бути скоординоване використання як прямих, так і непрямих методів державного регулювання діяльності банків. При цьому варто враховувати міжнародний досвід, враховувати недоліки існуючих методик, а також розвивати перспективні напрямки державного регулювання ліквідності банків.

2.4. Систематизація організаційного забезпечення управління ліквідністю банку

Сучасна ситуація, що склалася на світовому та вітчизняному грошовому ринках вимагає пошуку нових підходів до організації процесу управління банком. Введення тимчасової адміністрації на початку 2009 року у декількох вітчизняних банках, свідчить про те, що навіть великі банки, які мають значні обсяги ресурсів, позитивну репутацію, добре розвинену мережу відділень та значну кількість клієнтів, можуть мати проблеми з ліквідністю.

На нашу думку, основною причиною виникнення кризи ліквідності в банках є незадовільний стан організаційного забезпечення управління ліквідністю, який характеризується відсутністю чіткого розмежування функцій, повноважень, компетенції, доступу до інформації, підпорядкування на кожному рівні в ієрархічній структурі управління банком. Відповідно, це призводить до виникнення конфлікту інтересів, відсутності відповідальності, невідповідності стратегічних і тактичних завдань.

Якісно нові підходи до управління ліквідністю запропоновано Базельським комітетом у «Принципах ефективного управління ліквідністю у банківських установах» [124] та відображено у Методичних рекомендаціях щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках

України [99]. Особливістю даних документів є перенесення уваги від кількісних методів управління ліквідністю до якісних, що також передбачає впровадження ефективної організаційної структури управління ліквідністю банку. Такий підхід на сьогодні є вкрай актуальним, що пов'язано із посиленням фінансової кризи та зростанням кількості банків що мають проблеми з ліквідністю.

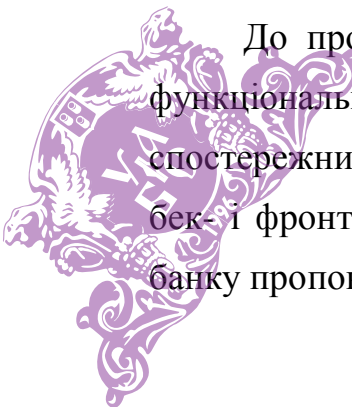
З огляду на постійне зростання банківських ризиків, необхідною умовою підтримки фінансової стабільності банку є ефективно організована, узгоджена система органів управління банку, здатність своєчасно приймати управлінські рішення, впровадження дієвої та адекватної системи ризик-менеджменту.

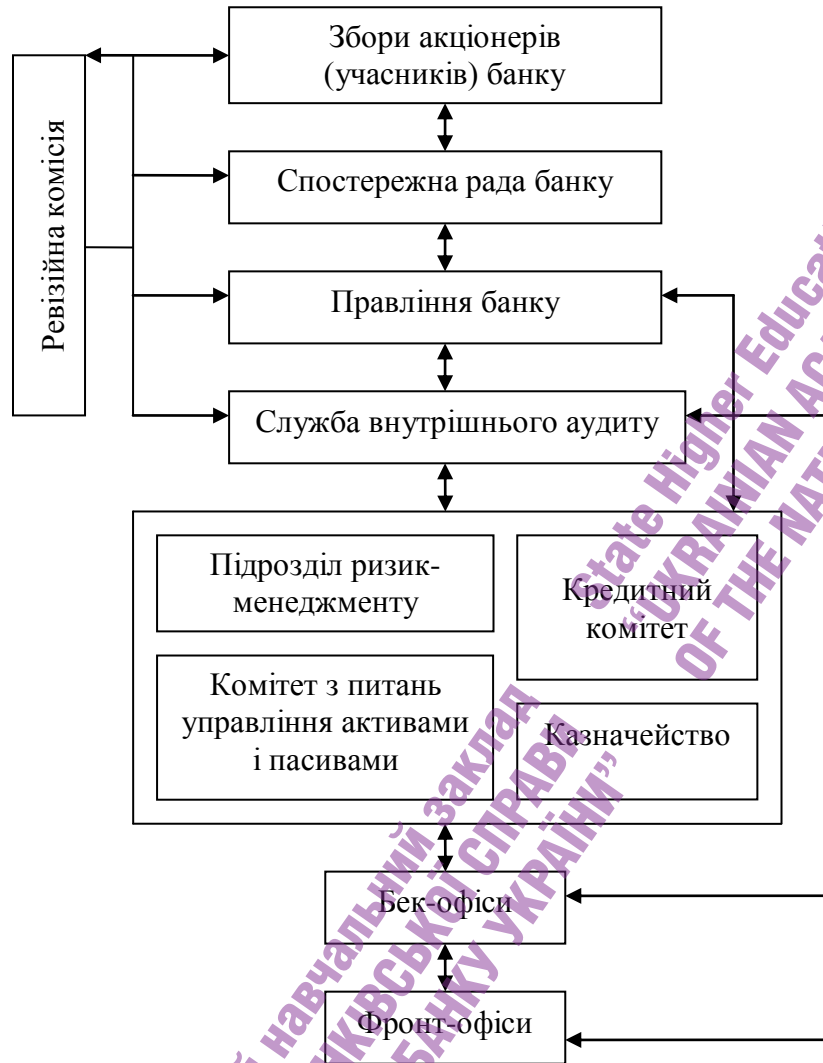
Домінуюча роль в процесі створення системи управління діяльністю банку відводиться організації комплексного процесу управління ліквідністю, який здійснюється через організаційну структуру управління ліквідністю банку.

Зазначимо, що процес управління ліквідністю банку доцільно проводити узгоджено із загальною фінансовою стратегією банку. Крім того, організаційна структура управління ліквідністю повинна відповідати певним вимогам:

- функціональність – чітке формування та закріплення переліку функцій та повноважень кожного підрозділу щодо управління ліквідністю;
- ієрархічне підпорядкування;
- збалансування інформаційних потоків – організація своєчасного доступу до інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, розробка відповідних методик, положень, адекватних форм звітності;
- координованість дій – забезпечення взаємодії окремих підрозділів банку, яке б сприяло раціоналізації управління;

До процесу управління ліквідністю банку мають бути залучені такі функціональні та структурні підрозділи банку: вищий орган управління, спостережний, виконавчий та контрольний органи, функціональні підрозділи, бек- і фронт-офіси. Схематично загальну структуру управління ліквідністю банку пропонуємо відобразити наступним чином (рис. 2.18).

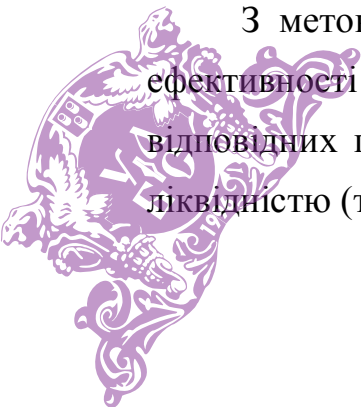

Джерело: розроблено автором на основі [53, 125, 135, 137]

Рис. 2.18. Організаційна структура управління ліквідністю банку

Запропонована схема організаційної структури управління ліквідністю банку включає всі підрозділи, відповідальні за процес управління ліквідністю. Склад компонентів даної структури може відрізнитись в різних банках, адже вона залежить від розміру банку, форми власності, специфіки його діяльності, спеціалізації, культури організації тощо.

З метою оптимізації процесу управління ліквідністю та підвищення ефективності функціонування ФМУЛБ необхідно чітко розмежувати функції відповідних підрозділів банку, які приймають участь в процесі управління ліквідністю (табл. 2.18).

Основні функції підрозділів, задіяних в процесі
управління ліквідністю банку

Назва підрозділу	Функції
Збори акціонерів банку	<ul style="list-style-type: none"> - Затвердження стратегії управління ліквідністю; - призначення та звільнення керівників відповідних підрозділів (спостережної ради, правління банку, контрольних органів); - прийняття рішення про зміни обсягу статутного капіталу, напрямків використання прибутку та додатковий випуск акцій.
Спостережна рада	<ul style="list-style-type: none"> - Актуалізація положень, методик та інших регламентних документів щодо управління ліквідністю банку; - оптимізація організаційної структури управління ліквідністю; - забезпечення уникнення конфлікту інтересів; - оцінка ефективності функціонування ФМУЛБ.
Правління банку	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка загальної стратегії управління ліквідністю банку (за участі спостережної ради); - координування процесу функціонування ФМУЛБ при відповідних змінах загальної ситуації (вибір методів та склад елементів забезпечення управління ліквідністю, прийняття рішення про антикризове управління); - звітування перед спостережною радою банку.
Ревізійна комісія	<ul style="list-style-type: none"> - Контроль дотримання банком обов'язкових нормативів ліквідності; - звітування перед акціонерами банку.
Служба внутрішнього аудиту	<ul style="list-style-type: none"> - Здійснення перевірок роботи підрозділів, задіяних в управлінні ліквідністю банку; - перевірка дотримання внутрішніх положень та розпоряджень; - перевірка діяльності відповідальних працівників; - перевірка звітності, що подається до спостережної ради та правління банку.
Підрозділ ризик-менеджменту	<ul style="list-style-type: none"> - Проведення якісної і кількісної оцінки ризику ліквідності з урахуванням всіх банківських ризиків; - контроль і моніторинг ліквідності банку; - аналіз чинників, що впливають на функціонування ФМУЛБ, своєчасне виявлення і висунення пропозицій щодо попередження кризи ліквідності; - пошук альтернативних джерел покриття дефіциту ліквідності та можливих напрямків використання коштів у випадку надлишку ліквідності.
Комітет з питань управління активами і пасивами	<ul style="list-style-type: none"> - Визначення оптимальної структури активів і пасивів, аналіз якості структури балансу банку; - розробка планових обсягів по залученню ресурсів та їх розміщенню в активні операції; - затвердження лімітів за розривами ліквідності за строками; - визначення потреби банку в ліквідних коштах; - надання рекомендації бек- і фронт-офісам щодо здійснення активних і пасивних операцій банку.
Кредитний комітет	<ul style="list-style-type: none"> - Формування ефективної кредитної політики банку; - управління кредитним портфелем; - прийняття рішень про надання кредитів на великі суми; - списання безнадійних позик.

Продовження таблиці 2.18

Казначейство	- Визначення дефіциту чи надлишку ліквідності через управління коррахунками банку.
Бек-офіси	- Обробка і узагальнення інформації по активно-пасивним операціям банку.
Фронт-офіси	- Надання якісних банківських послуг клієнтам; - виконання планів щодо обсягів активних операцій і залучення коштів.

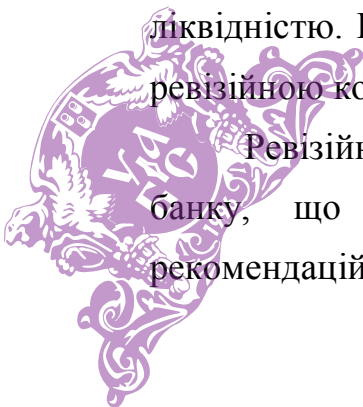
Джерело: розроблено автором на основі [53, 125, 135, 137]

Вищим органом управління банку в цілому і ліквідністю зокрема є загальні збори акціонерів (учасників) банку. Збори акціонерів відбуваються, як правило, раз на рік, та позачергово у разі виникнення додаткової потреби. Загальні збори акціонерів не приймають безпосередньої участі в процесі управління ліквідністю. Вищий орган управління реалізує свої функції через підзвітні йому виконавчі, спостережні та контрольні органи управління.

Спостережним органом управління банку є спостережна рада банку, яка створюється рішенням загальних зборів акціонерів. Метою діяльності спостережної ради є керівництво банком, нагляд за роботою виконавчого і контрольних органів управління банку. В частині управління ліквідністю банку спостережна рада здійснює загальне керівництво процесом управління ліквідністю. Також до компетенції спостережної ради входить оптимізація організаційної структури управління ліквідністю, що передбачає визначення кількості та якості управлінського персоналу, ведення кадрового резерву, затвердження програм підготовки та перепідготовки кадрів; оцінка ефективності функціонування ФМУЛБ.

Вищим виконавчим органом, задіяним в процесі управління ліквідністю банку є правління банку (рада директорів). До компетенції правління банку належить вирішення всіх поточних питань управління ліквідністю банку, а також розробка загальної стратегії управління ліквідністю. Правління банку підзвітне спостережній раді, та контролюється ревізійною комісією.

Ревізійна комісія підпорядковується безпосередньо зборам акціонерів банку, що передбачає звітування перед акціонерами та надання рекомендацій. Ревізійна комісія відповідає за достовірність і точність

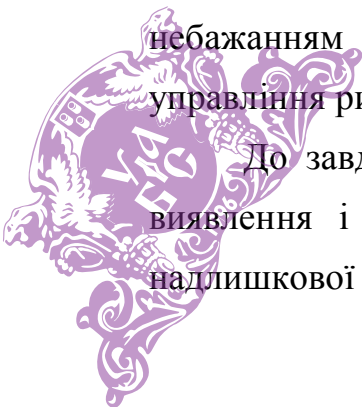
фінансової звітності банку. Щодо управління ліквідністю, то головним завданням ревізійної комісії є контроль дотримання банком обов'язкових нормативів ліквідності.

Служба внутрішнього аудиту підпорядкована спостережній раді та відповідає за достовірність звітності за операціями, що входять до її компетенції. Слід виділити два основних підходи до організації аудиту. Відповідно до першого підходу банки не створюють власної системи внутрішнього аудиту. За такого підходу функції з перевірки достовірності звітності покладено на зовнішніх експертів, які проводять перевірки, надаючи висновки і пропозиції до органів управління банку. Перевагами такого підходу є висока компетентність незалежних експертів, відсутність конфлікту інтересів, об'єктивність висновків та пропозицій. До недоліків такого підходу можна віднести можливість утікання конфіденційної інформації, неврахування особливостей кожного окремого банку.

Відповідно до другого підходу створюється власна система внутрішнього аудиту банку. В Україні організація служби внутрішнього аудиту вимагається законодавством. Ефективно організована служба внутрішнього аудиту забезпечує суцільний і постійний процес управління операціями банку, дозволяє своєчасно виявити і попередити можливі негативні наслідки діяльності банку. До компетенції служби внутрішнього аудиту доцільно включити перевірку діяльності відповідних працівників і підрозділів, а також перевірку правильності складання звітності, що подається до спостережної ради та правління банку.

Наступним підрозділом організаційної структури управління ліквідністю банку є підрозділ ризик-менеджменту. Доцільно зауважити, що у багатьох банках система ризик-менеджменту має чисто формальний характер, що пов'язано з прагненням керівництва збільшити прибутки і небажанням витратити додаткові кошти на підвищення ефективності управління ризиками.

До завдань системи ризик-менеджменту входить не лише своєчасне виявлення і попередження ризику ліквідності, а й управління ризиком надлишкової ліквідності. Надлишкова ліквідність свідчить про неефективне

використання банківських ресурсів, що призводить до зменшення дохідності активних операцій банку. З метою усунення даних негативних моментів доцільно оптимізувати структуру активних операцій, вкладаючи вільні ліквідні кошти у більш дохідні активи.

Підрозділом ризик-менеджменту також повинна бути розроблена система раннього реагування і попередження кризи ліквідності, що передбачає розробку альтернативного варіанту управління ліквідністю, диверсифікацію ризиків і подання рекомендацій спостережній раді і правлінню банку щодо зміни розміру капіталу.

Альтернативний варіант вимагає наявності плану на випадок виникнення кризи ліквідності. Відповідно до принципів ефективного управління ліквідністю, запропонованих Базельським комітетом [124], банк повинен мати антикризові плани, що розглядатимуть стратегію владнання криз ліквідності та містять процедури вирішення проблеми недостатності грошових потоків у непередбачених ситуаціях.

Таким чином, з метою забезпечення процесу виявлення, вимірювання, контролю і моніторингу ліквідності банкам доцільно створити комплексну систему ризик-менеджменту, яка б враховувала взаємний вплив різних видів ризиків, а також сприяла вирішенню конфлікту «дохідність – ризиковість».

Для підвищення ефективності управління ризиком ліквідності потрібно налагодити взаємодію між підрозділом ризик-менеджменту та кредитним комітетом, комітетом з управління активами і пасивами та казначейством банку.

Відповідальність за управління коррахунками банку покладено на казначейство банку. Структура активів і пасивів формується під керівництвом комітету з управління активами і пасивами та кредитного комітету. Діяльність даних комітетів впливає на обсяги вхідних та вихідних грошових потоків банку, які визначають наявність розривів ліквідності.

Кінцевою ланкою в організаційній структурі управління ліквідністю є бек- і фронт-офіси. Саме від кваліфікації та професійних навичок спеціалістів даних підрозділів залежать обсяги та якість залучених та розміщених коштів.

Таким чином, систематизація організаційного забезпечення банку є

необхідною умовою впровадження зваженої політики банку на ринку банківських послуг. Основою організаційного забезпечення ФМУЛБ є ефективна, адекватна, узгоджена організаційна структура управління ліквідністю банку.

Відповідно до принципів, запропонованих Базельським комітетом, кожен банк повинен мати структуру управління для ефективного виконання стратегії ліквідності. Запропонована організаційна структура управління ліквідністю включає всі підрозділи, задіяні в процесі управління ліквідністю банку від вищого керівництва до фронт-офісів. Чітке розмежування функцій кожного підрозділу забезпечує уникнення конфлікту інтересів, підвищує відповідальність кожного підрозділу, сприяє підвищенню організаційної культури установи банку.

Висновки за розділом 2

Дослідження розвитку основних факторів, що впливають на функціонування ФМУЛБ, дозволило зробити наступні висновки:

1. Результати проведеного аналізу структури активів і пасивів вітчизняних банків дозволили виявити проблеми, пов'язані із забезпеченням необхідного рівня ліквідності: невідповідність між строками та сумами залучених і розміщених коштів; скорочення частки строкових депозитів фізичних осіб; недостатня капіталізація банків; наявність диспропорцій у структурі кредитного портфеля банків через зростання довгострокових і валютних кредитів, а також зростання частки проблемних кредитів; поступове скорочення обсягів банківських інвестицій; збільшення обсягів банківських операцій в іноземній валюті, що призводить до зростання валютного ризику.

2. Динамічний та стрімкий розвиток світової економіки, нестабільність вітчизняного грошового ринку, постійні зміни нормативно-законодавчої бази, значний вплив політичної ситуації на вітчизняні банки обумовлюють необхідність використання сценарного підходу до функціонування ФМУЛБ, що запропоновано розглядати в двох варіантах: базовий і альтернативний.

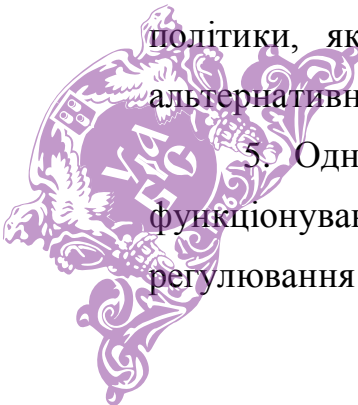

Базовий варіант передбачає два сценарії: у випадку достатності ліквідних коштів та у випадку надлишку ліквідності. Альтернативний варіант запропоновано розглядати у трьох сценаріях: дефіцит ліквідності окремого банку, криза ліквідності банківської системи, світова криза ліквідності.

3. Альтернативний варіант функціонування ФМУЛБ передбачає розробку антикризового плану управління ліквідністю банку, до складу якого запропоновано включити наступні заходи: координація дій з куратором Національного банку; розробка планів щодо отримання кредитів з підтримки ліквідності від Національного банку; розробка пропозиції щодо реорганізації (об'єднання чи приєднання) банку у разі неможливості збільшити капіталізацію власними силами банку; жорсткий контроль вилучення вкладів, робота з клієнтами щодо пільгових умов пролонгації депозитів, мінімізація відтоку грошових коштів, обмеження обсягів кредитування, відстрочення розміщення ресурсів в довгострокові активи; визначення складу активів, які можуть бути використані в якості застави або на продаж; укладання угод про короткострокове міжбанківське кредитування; прогнозування структури балансу з урахуванням закінчення строків депозитних і кредитних угод; пошук інвесторів та інших джерел покриття дефіциту ліквідності; розробка і впровадження інформаційно-рекламних заходів, направлених на підтримку ділової репутації банку.

4. Банківська політика визначає пріоритетні напрямки діяльності банку, впливаючи на структуру активів і пасивів, які визначають мету і завдання функціонування ФМУЛБ, що обумовлює потребу обґрунтування напрямків банківської політики щодо управління ліквідністю банку. Це передбачає вибір підходів до управління ліквідністю з огляду на обрану банком стратегію (агресивну, помірну чи консервативну) та відповідний сценарій функціонування ФМУЛБ. Також виділено напрямки депозитної і кредитної політики, які повинні бути обрані банком відповідно до базового чи альтернативного сценарію функціонування ФМУЛБ.

5. Одним з найважливіших зовнішніх чинників, що впливають на функціонування ФМУЛБ, є політика НБУ. Дослідження розвитку державного регулювання ліквідності дозволили зробити висновок про переважне

використання прямих методів державного регулювання. Залежно від рівня реалізації державного регулювання ліквідності банків виділено мету, завдання і інструменти державного регулювання ліквідності банків. На рівні окремого банку метою регулювання ліквідності є захист інтересів кредиторів і вкладників, а на рівні банківської системи метою регулювання ліквідності є підтримка достатнього рівня ліквідності для стабільного функціонування банківської системи України.

6. Основним інструментом державного регулювання ліквідності є встановлення обов'язкових нормативів ліквідності. Даний метод широко використовується у світовій практиці, є універсальним, надає можливості для аналізу. Поряд з цим, нормативний метод має суттєві недоліки: статичність, не врахування особливостей окремого банку, відсутність можливості для прогнозування тощо. З метою розширення можливостей аналізу і порівняння із застосуванням даного методу запропоновано підхід, заснований на побудові діапазонів ліквідності. Уточнені діапазони ліквідності дають змогу враховувати ризик надлишкової ліквідності, завчасно виявити потенційну загрозу погіршення стану ліквідності, врахувати сезонність.

7. З огляду на зростання масштабів кризи ліквідності вітчизняної банківської системи, необхідною умовою підтримки фінансової стабільності банків є пошук нових підходів до систематизації організаційного забезпечення ФМУЛБ. Особливого значення при цьому набуває побудова узгодженої, адекватної системи органів управління ліквідністю банку. Запропонована організаційна структура управління ліквідністю банку включає всі підрозділи, задіяні в управлінні ліквідністю, від вищих органів управління до фронт-офісів, включаючи ієрархічне підпорядкування даних підрозділів. Також запропоновано перелік функцій кожного підрозділу щодо управління ліквідністю, що сприятиме уникненню конфлікту інтересів та удосконаленню процесу управління ліквідністю банку.

РОЗДІЛ 3

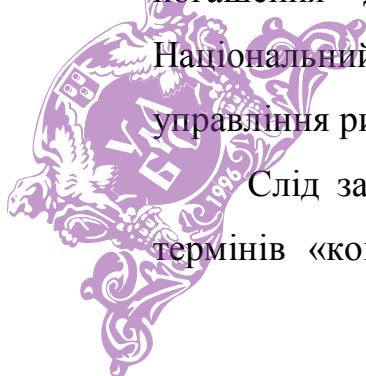
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО
МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ БАНКУ

3.1. Концептуальні засади формування системи контролю і моніторингу ліквідності банку

Нестабільність загальноекономічної ситуації, посилення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання, швидкий розвиток грошово-кредитних відносин вимагають використання і розвитку сучасного інструментарію управління, який здатний адекватно і своєчасно оцінити ситуацію з метою оперативного прийняття управлінських рішень. В свою чергу, прийняття управлінських рішень повинно базуватись на детальному аналізі, розробці і використанні ефективних систем контролю і моніторингу. Таким чином, контроль і моніторинг ліквідності набувають важливого значення серед методів ФМУЛБ, що обумовлює об'єктивну потребу їх детального дослідження і вдосконалення.

Необхідність та доцільність впровадження контролю і моніторингу ліквідності банку затверджено «Принципами ефективного управління ліквідністю у банківських установах» [124], розроблених Базельським комітетом та затверджено відповідною постановою Національного банку [127], яка зобов'язує банки встановити моніторинг за рівнем ліквідності банку та забезпечити контроль за дотриманням розроблених графіків щодо приведення рівнів невідповідностей активів та пасивів за строками погашення до прийнятних розмірів. Також контроль і моніторинг Національний банк України визначає обов'язковими елементами системи управління ризиками [98].

Слід зауважити, що в науковій літературі немає єдиного визначення термінів «контроль і моніторинг», що викликає розбіжності в розумінні

даних термінів. Дані поняття суміжні, але не тотожні. Контроль передбачає координацію управлінських рішень, спостереження за процесом реалізації поставлених завдань, діагностування наслідків прийняття управлінських рішень, коригування поставлених завдань в разі виникнення потреби тощо. Моніторинг передбачає збір та систематизацію інформації з метою оцінки поточного і минулого стану показників діяльності, виявлення відхилень між фактичними і плановими показниками та подальшого прогнозування.

Контроль ліквідності банку полягає у прийнятті управлінських рішень залежно від ступеня відхилення фактичних показників від планових, коригуванні задач управління ліквідністю при відповідній зміні ситуації, використанні отриманої інформації для діагностики і прогнозування.

Для здійснення контролю необхідно проведення постійного моніторингу ліквідності, що полягає у зборі, систематизації, обробці й аналізі інформації щодо стану ліквідності, виявленні відхилень фактичних показників від планових, з'ясування причин виявлених відхилень.

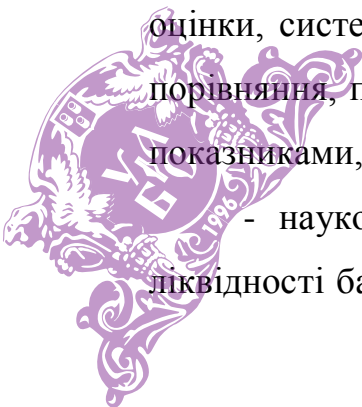
Отже, контроль і моніторинг ліквідності є взаємозалежними і взаємодоповнюючими процесами, тому їх можна вважати системою, яка визначається взаємозв'язками між об'єктами і суб'єктами контролю і моніторингу.

Організація системи контролю і моніторингу ліквідності банку передбачає врахування певних принципів:

- відповідність. Система контролю і моніторингу ліквідності повинна відповідати загальній стратегії розвитку банку, що передбачає розробку відповідних показників та їх нормативних значень;

- багатофункціональність. Передбачає забезпечення не лише збору, оцінки, систематизації інформації щодо стану ліквідності, але і можливість порівняння, планування і прогнозування, виявлення взаємозв'язків з іншими показниками, що характеризують стійкість банку;

- науковість. В основі побудови системи контролю і моніторингу ліквідності банку повинні бути чітко розроблені кількісні і якісні стандарти,

що дозволить комплексно оцінити процес управління ліквідністю банку та забезпечить об'єктивну базу для прийняття управлінських рішень;

- своєчасність. Контроль і моніторинг ліквідності повинен забезпечити попередження кризи ліквідності;

- економічність. Витрати на впровадження контролю і моніторингу ліквідності повинні бути менше ніж ефект від їх реалізації;

- комплексність. Полягає у всебічному охопленні контролю і моніторингу ліквідності банку, узгодженні діяльності різних структурних підрозділів, зайнятих в управлінні ліквідністю банку.

Суміжність понять контролю і моніторингу передбачає однакові принципи побудови системи контролю і моніторингу ліквідності банку. При цьому контроль і моніторинг ліквідності банку мають різні завдання, об'єкти і суб'єкти, виконують різні функції (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

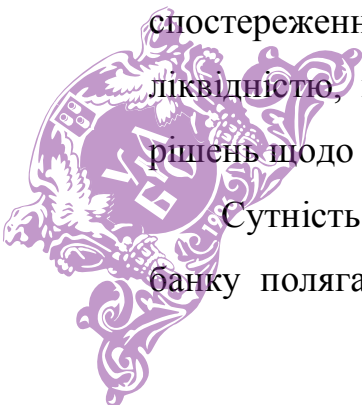
Основні елементи системи контролю і моніторингу ліквідності банку

Елементи	Контроль ліквідності банку	Моніторинг ліквідності банку
Об'єкти	Управлінські рішення щодо управління ліквідністю банку	Кількісні та якісні показники ліквідності банку
Суб'єкти	Спостережна рада банку Правління банку Підрозділ ризик-менеджменту Комітет управління активами і пасивами банку	Казначейство Підрозділ ризик-менеджменту Комітет управління активами і пасивами банку
Функції	Спостережна Попереджувальна Прогнозна Координуюча	Аналітична Узгоджувальна Попереджувальна

Джерело: власна розробка

Спостережна функція контролю ліквідності банку полягає у спостереженні відповідальних підрозділів банку за процесом управління ліквідністю, що сприяє оперативному і якісному прийнятті управлінських рішень щодо управління ліквідністю.

Сутність попереджувальної функції контролю і моніторингу ліквідності банку полягає у відстеженні основних чинників впливу на спроможність

банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями. Попереджувальна функція дозволяє визначити найбільш вагомі чинники та запропонувати можливі варіанти прийняття управлінських рішень з урахуванням даних чинників.

Прогнозна функція контролю ліквідності банку полягає у побудові прогнозних показників ліквідності на основі оперативних даних моніторингу.

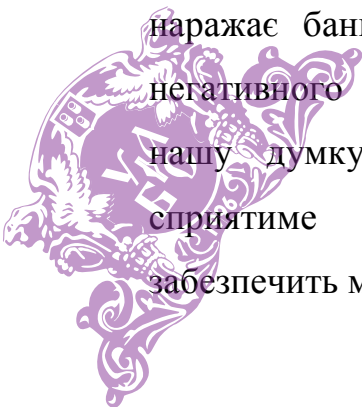
Координуюча функція контролю ліквідності банку полягає у прийнятті рішень щодо усунення відхилень між плановими і фактичними показниками, що може призвести до координації системи планових показників чи усунення виявлених відхилень.

Аналітична функція моніторингу ліквідності банку дозволяє отримати повну, неупереджену, своєчасну інформацію про стан ліквідності, на основі якої приймаються подальші рішення.

Сутність узгоджувальної функції моніторингу ліквідності банку полягає у співставленні фактичних і запланованих значень показників, та виявленні на їх основі існуючих тенденцій.

Як свідчать функції контролю і моніторингу ліквідності банку, даний елемент ФМЛУБ є обов'язковою передумовою для аналізу, подальшого планування, прогнозування і регулювання діяльності банку. Саме тому в кожному банку повинна існувати ефективна система контролю і моніторингу ліквідності.

Проведене дослідження (шляхом експертної оцінки) дозволило з'ясувати, що на сьогодні в практиці управління ліквідністю банку відсутній єдиний підхід до впровадження системи контролю і моніторингу ліквідності, що суттєво зменшує ефективність функціонування ФМУЛБ. Така ситуація ускладнює процес аналізу, планування і прогнозування ліквідності банку, наражає банки на додаткові ризики у зв'язку з недостатньою оцінкою негативного впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на ліквідність. На нашу думку, організація контролю і моніторингу ліквідності банку сприятиме підвищенню ефективності функціонування ФМУЛБ та забезпечить мінімізацію ризику ліквідності.

Для забезпечення поставлених завдань функціонування ФМУЛБ слід раціонально організувати процес контролю і моніторингу ліквідності банку, який ми пропонуємо здійснювати наступним чином (рис. 3.1).

Джерело: власна розробка

Рис. 3.1. Етапи контролю і моніторингу ліквідності банку

На першому етапі здійснюється вибір об'єкта і виду контролю ліквідності банку. Об'єктом контролю виступають конкретні управлінські рішення щодо управління ліквідністю. Вибір об'єкта і завдань контролю залежить від виду контролю ліквідності банку (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Характеристика видів контролю ліквідності банку

Вид контролю ліквідності	Період	Відповідальний підрозділ	Мета і завдання контролю ліквідності банку
Стратегічний контроль ліквідності банку	Рік Півріччя Квартал	Спостережна рада банку Правління банку	Забезпечення ефективності управління ліквідністю банку
Поточний контроль ліквідності банку	Квартал Місяць Декада	Комітет управління активами і пасивами Підрозділ ризик-менджменту	<ul style="list-style-type: none"> - Спостереження за процесом управління ліквідністю банку; - забезпечення виконання поточних планів; - виявлення відхилень фактичних показників від планових; - діагностика, планування і прогнозування на основі даних моніторингу; - аналіз чинників, що впливають на ліквідність
Оперативний контроль ліквідності банку	Декада Тиждень День	Підрозділ ризик-менджменту Казначейство	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення прийняття оперативних управлінських рішень з метою нормалізації процесу управління ліквідністю банку; - своєчасне коригування поточних планових показників; - оперативне реагування при відповідній зміні зовнішнього середовища, або внутрішньої роботи банку.

Джерело: власна розробка

На другому етапі розробляється система моніторингу ліквідності банку, яка становить основу контролю. Національним банком рекомендовано впровадження системи моніторингу, що базується на методі єдиного фондового пулу або на ідентифікації розривів ліквідності за активами і зобов'язаннями у національній та іноземній валютах [99]. Однією з основних причин виникнення ризику ліквідності є невідповідність за строками і сумами залучених і розміщених коштів, оскільки метод фондового пулу не враховує джерела активних операцій, то, на нашу думку, найбільші

можливості для контролю і моніторингу надає аналіз розривів ліквідності з розрахунком відповідних показників моніторингу ліквідності. Такий підхід враховує різні аспекти ліквідності банку: ліквідність активів, ліквідність пасивів, ліквідність балансу; дає можливість завчасно попередити виникнення можливих проблем з ліквідністю та враховувати ризик надлишкової ліквідності.

Моніторинг ліквідності банку пропонуємо поділити на наступні етапи:

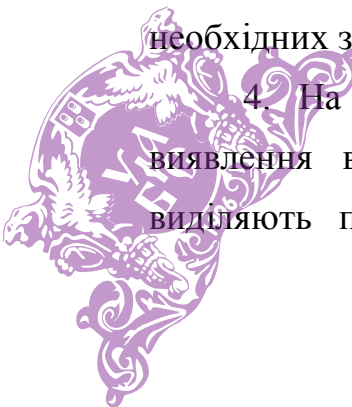
1. На першому етапі визначаються завдання моніторингу ліквідності банку. Основними завданням моніторингу ліквідності банку визначення складу контрольних показників, меж відхилень, порядку та форм звітності; постійне спостереження за показниками ліквідності, виявлення відхилень фактичних показників від планових, на основі яких робиться оцінка і прогноз на майбутні періоди.

2. Другий етап передбачає побудову і застосування системи якісних і кількісних показників моніторингу ліквідності банку. Ліквідність банку визначається трьома складовими: ліквідністю активів, ліквідністю пасивів і ліквідністю балансу. Відповідно кожна з цих складових потребує аналізу, який здійснюється за допомогою розрахунку абсолютних і відносних показників.

3. На третьому етапі визначається періодичність і форми звітності щодо виконання показників ліквідності. Періодичність залежить від терміновості реагування, відповідно, контрольний період становить день, декаду, тиждень, місяць, квартал. Форми звітності повинні містити наступну інформацію: фактичне значення показників ліквідності банку; відхилення фактичних показників від планових; причини відхилень.

Звіти про моніторинг мають бути регулярними, своєчасними, точними та інформативними і надаватися відповідним посадовим особам для вжиття необхідних заходів [98].

4. На четвертому етапі відбувається аналіз динаміки показників, виявлення відхилень фактичних показників від планових. При цьому виділяють позитивні і негативні відхилення. В свою чергу, позитивні

відхилення розподіляються на суттєві і несуттєві, негативні відхилення можуть мати допустимі і критичні значення.

Завершальним етапом контролю ліквідності банку є аналіз причин виявлених відхилень та прийняття управлінських рішень щодо шляхів їх усунення (рис. 3.2).

Джерело: власна розробка

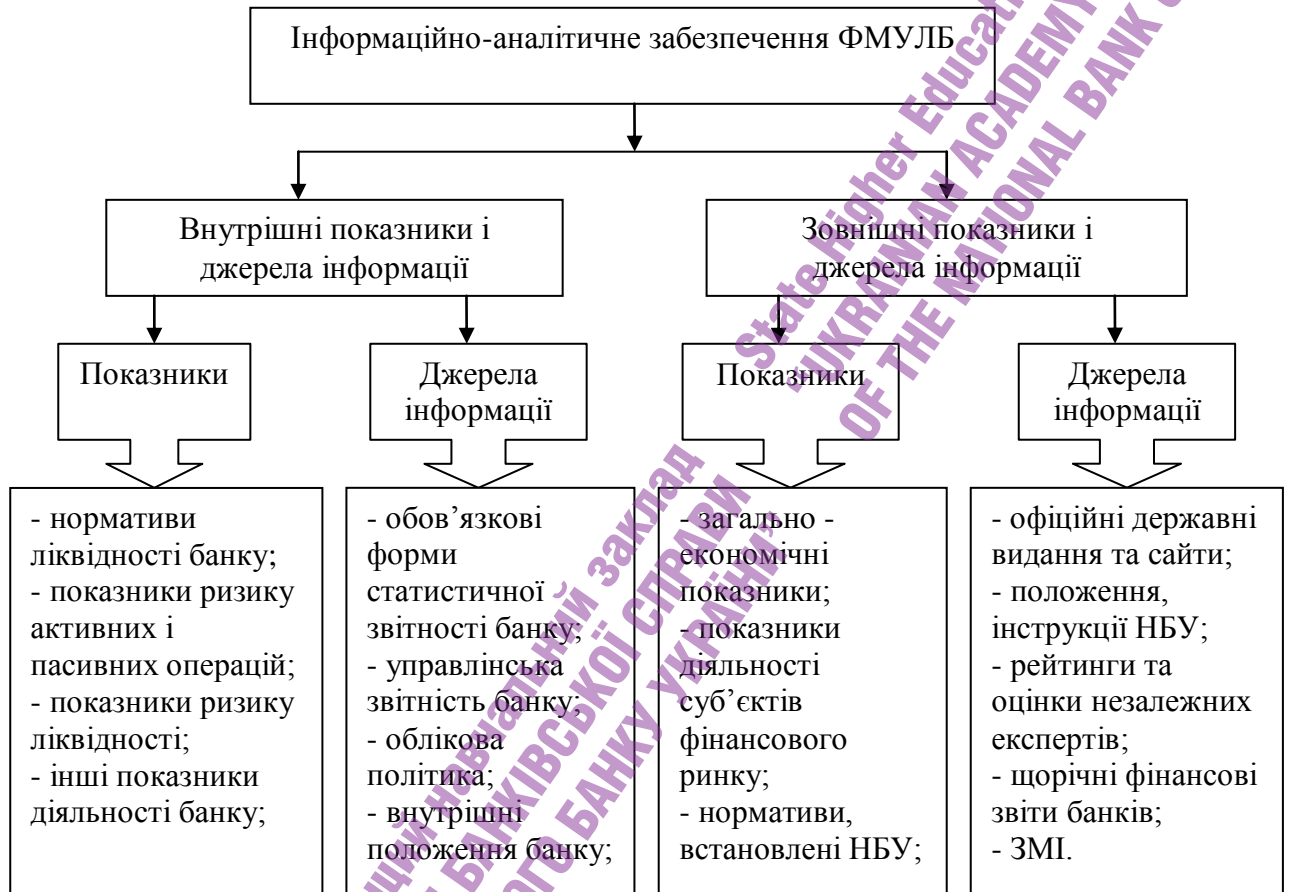
Рис. 3.2. Схема прийняття управлінських рішень залежно від виду відхилень показників моніторингу ліквідності банку

Отже, для здійснення якісного моніторингу ліквідності, визначимо, насамперед, склад якісних і кількісних показників, їхні характеристики, періодичність звітування, орієнтовні значення відхилень та склад інформаційно-аналітичного забезпечення, що є невід'ємною частиною

моніторингу ліквідності банку.

Основою для розрахунків показників моніторингу ліквідності банку та аналізу ознак виникаючої кризи ліквідності є інформаційно-аналітичне забезпечення ФМУЛБ, структура якого наведена на рис. 3.3.

Джерело: власна розробка

Рис. 3.3. Інформаційно-аналітичне забезпечення ФМУЛБ

До основних форм статистичної звітності, необхідної для проведення моніторингу ліквідності банку належать наступні:

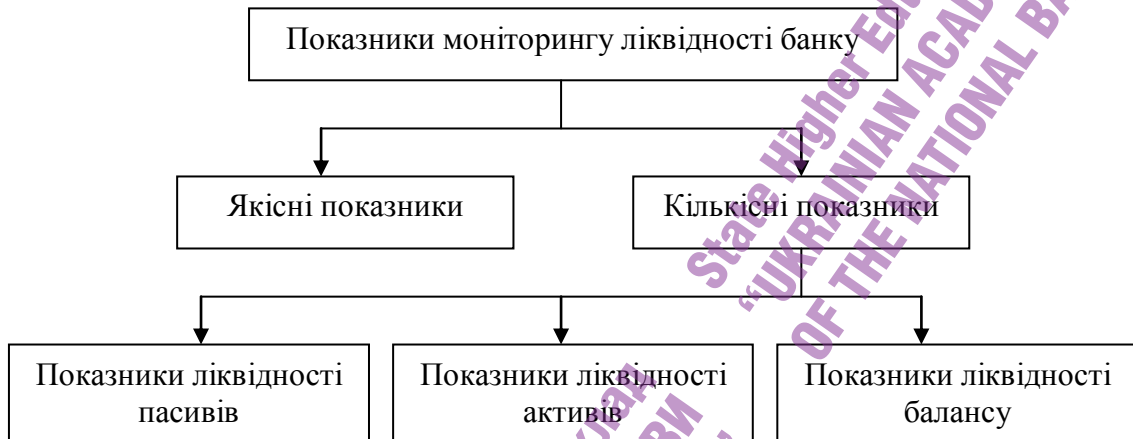
- № 611 «Звіт про дотримання економічних нормативів»;
- № 631 «Звіт про структуру активів і пасивів за строками»;
- № 1Д «Баланс банку»;
- № 613 «Звіт про концентрацію ризиків за активними операціями банку з контрагентами та інсайдерами»;
- № 614 «Звіт про найбільших учасників контрагентів банку»;
- № 618 «Звіт про залишки коштів, що розміщені в інших банках та

залучені від інших банків»;

- № 627 «Звіт про двадцять найбільших кредиторів банку».

На основі зазначених форм статистичної звітності та управлінської звітності розраховуються і аналізуються наступні показники моніторингу ліквідності банку (рис. 3.4).

Джерело: власна розробка

Рис. 3.4. Система показників моніторингу ліквідності банку

До якісних показників доцільно включити наступні: якість системи менеджменту банку, наявність/відсутність зловживань і порушень, дотримання і актуалізація положень з управління ліквідністю банку, своєчасність і точність управлінської інформації, доступ до зовнішніх джерел залучення коштів, наявність антикризового плану управління ліквідністю, його актуальність і доцільність.

Система кількісних показників включає три основні групи показників, що характеризують структуру і динаміку активів і пасивів, що дозволяє оцінити як поточний, так і перспективний стан ліквідності банку, комплексно підійти до контролю процесу управління ліквідністю.

1. Показники ліквідності пасивів банку:

1.1. Показники залежності банку від міжбанківського кредитування

$K1_1$ = залишки на рахунках отриманих кредитів від НБУ

Оскільки Національний банк виконує функції кредитора останньої

інстанції, то позитивна динаміка на рахунках отриманих кредитів від НБУ свідчить про недостатність ресурсів банку. Тобто банк не спроможний розраховуватись за своїми зобов'язаннями за рахунок власних та залучених ресурсів, що свідчить про втрату стійкості ресурсної бази банку.

K_{12} – показник залежності від міжбанківського ринку, розраховується як процентне відношення різниці залучених і розміщених міжбанківських кредитів (депозитів) до загальної суми залучених коштів. Порядок розрахунку та орієнтовні значення даного показника встановлено рекомендаціями Центрального банку Росії, відповідно до яких оптимальне значення даного показника повинно бути менше 8%, критичне значення перевищує 27%.

1.2. Показник затримки погашення заборгованості перед клієнтами банку

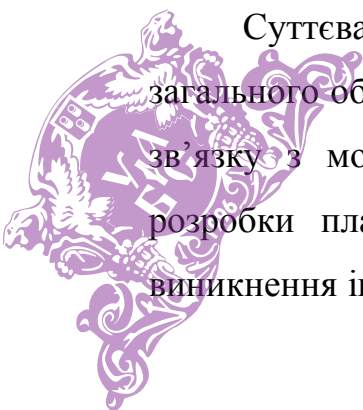
K_2 = дебетові обороти за позабалансовим рахунком 9804 «Розрахункові документи, що несплачені в строк з вини банку»

Позитивне значення і зростаюча динаміка даного показника протягом певного періоду свідчить про значні проблеми з ліквідністю банку. Якщо даний показник має позитивні значення на окремі дати, то можна зробити висновок, що якість управління ліквідністю банку знаходиться на незадовільному рівні.

1.3. Показник залежності банку від одного кредитора

K_3 розраховується як процентне відношення зобов'язань банку за коштами найбільших кредиторів та вкладників до ліквідних активів банку. Центральним банком Росії встановлено оптимальне значення даного показника на рівні до 80%, критичне значення – більше 270%.

Суттєва залежність банку від одного кредитора (понад 10% від загального обсягу зобов'язань банку) свідчить про зростання ризиків банку у зв'язку з можливістю впливу коштів даного кредитора, що потребує розробки плану дій на випадок відтоку коштів даного кредитора або виникнення інших непередбачених обставин.

1.4. Показники стабільності депозитного портфеля

$K4_1$ = обсяги депозитів банку, залучених за ставками, вищими за ринкові

$K4_2$ = обсяги достроково вилучених депозитів

$K4_3$ = процентне відношення зобов'язань до запитання і залучених коштів

$K4_4$ = процентне відношення середнього залишку коштів на рахунках до запитання і загальної суми коштів на рахунках до запитання протягом періоду

Позитивні значення і зростаюча динаміка показників $K4_1$, $K4_2$ дозволяють зробити висновок про неспроможність банку забезпечити стабільність ресурсної бази, що наражає банк на додаткові ризики і сприяє виникненню кризи ліквідності.

Показник структури залучених коштів ($K4_3$) показує частку коштів до запитання у загальному обсязі залучених коштів банку. Позитивна динаміка даного показника свідчить про погіршення ліквідної позиції банку. ЦБР встановлено оптимальне значення даного показника менше 25%, незадовільне значення – більше 50%.

Значення показника $K4_4$ надає інформацію про незнижуваний залишок коштів на рахунках до запитання. Зниження даного показника, не пов'язане з циклічними коливаннями свідчить про зростання недовіри клієнтів до банку.

2. Показники ліквідності активів банку:

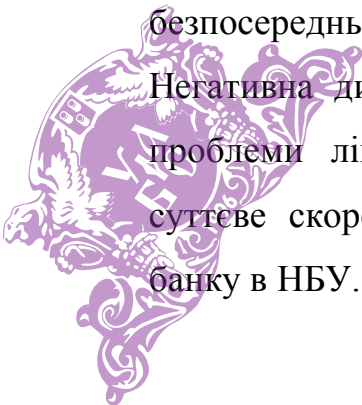
2.1. Показники динаміки залишків і оборотів на коррахунку в НБУ та готівкових коштів в касі

$K5_1$ = Залишок коштів на коррахунку в НБУ та готівкових коштів в касі

$K5_2$ = Кредитовий оборот на коррахунку в НБУ та готівкових коштів в касі

Дані показники характеризують найбільш ліквідні активи, які безпосередньо використовуються для погашення зобов'язань банку.

Негативна динаміка зниження даних показників свідчить про наростаючі проблеми ліквідності. Зниження динаміки показника $K5_2$ свідчить про суттєве скорочення операцій, які реально проводяться через коррахунок банку в НБУ.

2.2. Показник співвідношення найбільш ліквідних і сукупних активів

K6 розраховується як процентне відношення коштів в касі та на коррахунку в НБУ до сукупних активів. Значення даного показника повинно бути не менше 3-5%. Недотримання рекомендованого значення даного показника наражає банк на додаткові ризики, що може призвести до неспроможності банку розраховуватись за своїми зобов'язаннями.

2.3. Показник достатності портфеля цінних паперів банку

K7 розраховується як процентне відношення вільних від застави цінних паперів, придбаних банком до сукупного портфеля цінних паперів банку.

При недостатності високоліквідних коштів банку для погашення зобов'язань банку потрібно залучати додаткові ресурси. Значення даного показника показує спроможність банку залучити ресурси на фінансовому ринку для покриття дефіциту ліквідності.

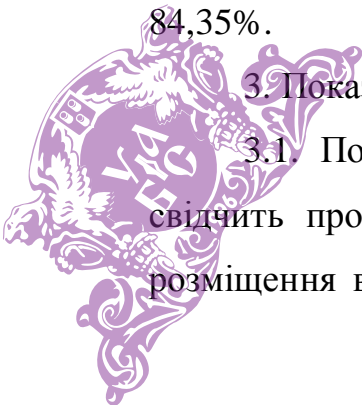
2.4. Показники якості і структури кредитного портфеля банку (K8)

Дані показники (K8₁) розраховуються шляхом відношення певної групи кредитів (у розрізі строків, груп клієнтів, галузей економіки, валют, проблемних кредитів) до загального обсягу кредитно портфеля банку. Зростання ризиковості кредитного портфеля зменшує ліквідність банку, відповідно, з метою аналізу ліквідності активів доцільно аналізувати диверсифікованість кредитного портфеля банку.

K8₂ розраховується шляхом процентного співвідношення кредитного портфеля банку до загальної суми активів. Загально прийняте оптимальне значення даного показники на рівні 65-70%. Для встановлення орієнтовних значень відхилень даного показника розраховано середні мінімальні і максимальні значення по банкам України, що становлять відповідно 64,4% та 84,35%.

3. Показники ліквідності балансу банку.

3.1. Показник процентного співвідношення кредитів і депозитів K9 свідчить про спроможність банку залучати депозити для подальшого їх розміщення в кредитні операції. Більшість науковців виділяють орієнтовне

значення даного показника на рівні 70 – 80%, тоді як перевищення даного показника 100% свідчить про погіршення ліквідності банку.

3.2. Показники збалансованості активів і пасивів за строками (K10)

Показники розраховуються шляхом відношення активів до пасивів з відповідними строками: місяць, квартал, півріччя, рік. Дані показники розраховуються з метою виявлення розривів між активами і пасивами для виявлення дефіциту чи надлишку ліквідності. Загально прийняте допустиме значення розриву – до 10%.

3.3. Обов'язкові нормативи ліквідності, встановлені НБУ (K11)

Проводиться щоденний моніторинг показників миттєвої ліквідності, щомісячний моніторинг поточної та короткострокової ліквідності, показників достатності капіталу з метою дотримання нормативних значень даних показників.

Визначивши склад показників моніторингу ліквідності та їхні характеристики, виділимо ступінь відхилень фактичних показників від планових та періодичність звітування (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Періодичність звітування та орієнтовні значення відхилень показників моніторингу ліквідності банку

Показник	Оптим. значення %	Періодичність звітування	Відхилення, %			
			Позитивне		Негативне	
			Несуттєве	Суттєве	Допустиме	Критичне
K1 ₁	↓	щомісяця	Аналіз динаміки			
K1 ₂	≤8	щомісяця	≤8	-	[8; 27]	>27
K2	0	щоденно	Аналіз динаміки			
K3	≤80	щомісяця	≤80	-	[80; 270]	>270
K4 ₁	→0	щомісяця	Аналіз динаміки			
K4 ₂	→0	щотижня	Аналіз динаміки			
K4 ₃	≤25	щомісяця	≤25	-	[25; 50]	>50
K4 ₄	[55; 65]	щотижня	(65; 75]	>75	[45; 55)	<45
K5	↑	щоденно	Аналіз динаміки			
K6	≥5	щотижня	[5; 10]	>10	[3; 5)	[0; 3)
K7	≥50	щомісяця	[50; 70]	(70; 100]	[40; 50)	>40
K8 ₁	-	щомісяця	Аналіз динаміки			
K8 ₂	≤65	щомісяця	≤65	-	(65; 85]	>85

Продовження таблиці 3.3

K9	[70; 80]	щомісяця	[70; 80]	(50; 70)	(80; 100]	>100
K10	<=10	щомісяця	[0; 10]	-	(10; 15]	>15
K11 ₁	>= 20	щоденно	[50; 65]	> 65	(35; 50)	[20; 35]
K11 ₂	>= 40	щодакдно	[65; 80]	> 80	(60; 65)	[40; 60]
K11 ₃	>= 20	щодакдно	[35; 45]	> 45	(25; 35)	[20; 25]

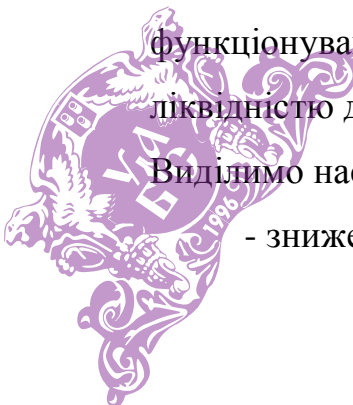
Орієнтовні значення відхилень показників моніторингу ліквідності отримано з наступних джерел: 1) розраховано на основі статистичних даних за показниками ліквідності банківської системи України (K11); 2) використано з досвіду зарубіжних країн, а саме вказівки Центрального банку Росії [118] (K1₂, K3, K4₃); 3) спираючись на праці вітчизняних і зарубіжних фахівців; 4) експертним методом (шляхом проведення анкетування відповідальних працівників банків).

Отже, запропонована система показників для моніторингу ліквідності банку включає одинадцять показників, що всебічно характеризують ліквідність банку. Дані показники дають змогу проаналізувати стан ліквідності активів і зобов'язань, що дозволяє передбачити можливість виникнення ризику ліквідності та завчасно вжити необхідних заходів для попередження негативних наслідків.

Поряд із розрахунком і аналізом розглянутих показників, також доцільно проводити аналіз форм статистичної звітності банку за декілька останніх періодів. Метою аналізу є визначення обсягу активів і зобов'язань за ступенем ліквідності, простеження динаміки активів і зобов'язань для виявлення негативних тенденцій.

Крім того, ефективна система контролю і моніторингу ліквідності банку повинна включати виявлення і аналіз чинників, що впливають на функціонування ФМУЛБ. Своєчасне виявлення можливих проблем з ліквідністю дозволить оперативно відреагувати й уникнути кризи ліквідності. Виділимо наступні ознаки виникаючої кризи ліквідності:

- зниження рейтингу банку за даними провідних рейтингових агентств;

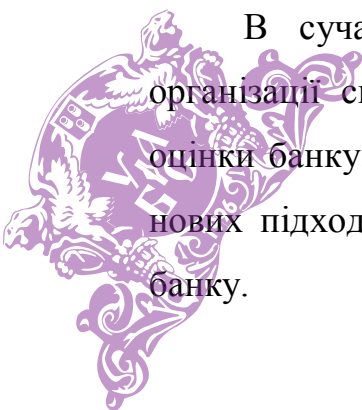

- поширення негативної інформації про фінансовий стан банку у засобах масової інформації;
- падіння ринкової вартості акцій;
- небажання клієнтів переоформлювати депозити по закінченню терміну депозитної угоди;
- зростання кількості незадоволених кредитних заявок клієнтів;
- нездатність банку залучати депозити за ринковою вартістю;
- обмеженість доступу до ринку міжбанківського кредитування;
- наявність значних обсягів вимог за довгостроковими активами;
- зростання частки неякісних активів (прострочена та сумнівна заборгованість клієнтів) в портфелі активних операцій банку;
- непередбачене суттєве зниження залишків коштів на поточних рахунках юридичних та фізичних осіб;
- збитковий продаж активів для задоволення потреб банку в ліквідних коштах;
- зростання обсягів рефінансування банку Національним банком.

Система контролю і моніторингу ліквідності банку повинна включати не лише розрахунок і аналіз показників ліквідності, але і аналіз основних форм статистичної звітності банку, виявлення чинників, що впливають на ліквідність банку, відстеження ознак виникаючої кризи ліквідності.

Таким чином, контроль і моніторинг ліквідності є важливими фінансовими методами ФМУЛБ. Рівень організації контролю і моніторингу ліквідності банку визначає ефективність впроваджуваної банком політики, забезпечує концентрацію уваги на пріоритетних питаннях управління ліквідністю, сприяє удосконаленню функціонування ФМУЛБ.

В сучасних умовах діяльності банків немає єдиної методології організації системи контролю і моніторингу такого важливого напрямку оцінки банку, як ліквідність. Така ситуація обумовлює необхідність пошуку нових підходів до організації системи контролю і моніторингу ліквідності банку.

Значення організації ефективної системи контролю і моніторингу ліквідності банку полягає в наступному:

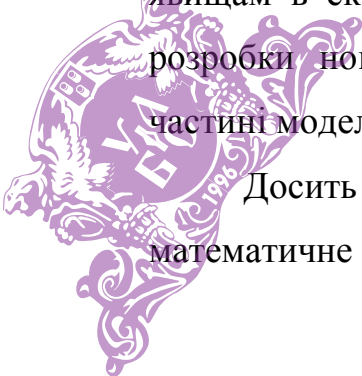
- дозволяє вчасно та оперативно відреагувати на зміни в процесі банківської діяльності, виявити недоліки управління ліквідністю;
- сприяє обґрунтованому плануванню та прогнозуванню ліквідності банку, прийняттю зважених управлінських рішень щодо управління ліквідністю і діяльністю банку в цілому;
- надає комплексну інформацію про ліквідність активів і пасивів, що дозволяє ефективно впроваджувати банківську політику;
- сприяє підвищенню фінансової стійкості банку, його спроможності безперебійно та стабільно функціонувати під час фінансових криз.

Впровадження контролю і моніторингу ліквідності банку є необхідною умовою стабільного функціонування ФМУЛБ, подальшого планування і прогнозування, покращення показників діяльності банку. Результати, отримані в процесі контролю і моніторингу ліквідності банку є основою для прийняття адекватних управлінських рішень відповідними підрозділами банку та коригування планів при зміні ситуації.

3.2. Розробка комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку

Критична ситуація, що склалася в банківському секторі України у 2009 році, свідчить про неспроможність вітчизняних банків протистояти кризовим явищам в економіці. В такій ситуації ринок банківських послуг потребує розробки нових підходів до управління ліквідністю банків, особливо в частині моделювання та планування управління ліквідністю.

Досить перспективним методом управління ліквідністю банку є математичне моделювання, адже дозволяє більш комплексно та зважено

підійти до процесу управління ліквідністю, комбінуючи управління активами і пасивами банку.

Математичне моделювання налічує досить широкий арсенал інструментів, які використовуються в процесі управління діяльністю банку. Щодо управління ліквідністю, то, на нашу думку, доцільним є використання оптимізаційної математичної моделі лінійного програмування, адже використання даного інструментарію дозволяє більш комплексно підійти до процесу управління ліквідністю, враховуючи дохідність і ризиковість. Крім того, комплексна оптимізаційна модель управління ліквідністю, побудована з використанням лінійного програмування є універсальною, адже, змінюючи параметри моделі її можна використовувати для кожного банку.

Управління ліквідністю банку базується на постійному балансуванні між такими складовими елементами балансу банку, як капітал, залучені та розміщені кошти. Тому основним завданням комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю є оптимізація структури активів і пасивів банку, які визначають ліквідність банку.

Оптимізація структури активів і пасивів передбачає:

- максимізацію доходів від розміщення ресурсів в певний вид активу;
- зменшення вартості залучених ресурсів;
- нарощування капіталу.

Для вирішення даних завдань побудуємо наступну цільову функцію:

$$F = \max_j (\max_i (\sum_{i=1}^n A_i \times D_i - \sum_{i=1}^m L_i \times S_i)) \quad (3.1)$$

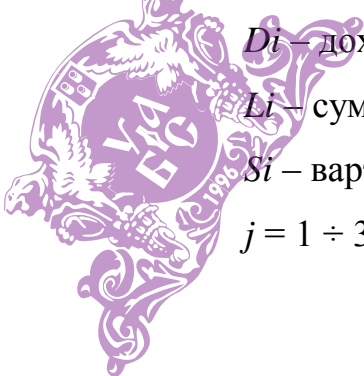
де A_i – сума розміщених ресурсів в окремий вид активу;

D_i – дохідність окремого виду активу;

L_i – сума залучених ресурсів окремого виду;

S_i – вартість залучених ресурсів окремого виду;

$j = 1 \div 3$

Розпишемо цільову функцію 3.1 при різних значеннях j , отримуємо три системи рівнянь:

$$\begin{cases} j = 1 \\ F_1 = \sum_{i=1}^n A_i \times D_i - \sum_{i=1}^m L_i \times S_i \rightarrow \max \\ F(A) \geq F(A)_{opt} \end{cases} \quad (3.2)$$

$$\begin{cases} j = 2 \\ F_1 = \sum_{i=1}^n A_i \times D_i - \sum_{i=1}^m L_i \times S_i \rightarrow \max \\ F(A) \geq F(A)_{opt} \\ F(L) \leq F(L)_{opt} \end{cases} \quad (3.3)$$

$$\begin{cases} j = 3 \\ F_1 = \sum_{i=1}^n A_i \times D_i - \sum_{i=1}^m L_i \times S_i \rightarrow \max \\ F(L) \leq F(L)_{opt} \end{cases} \quad (3.4)$$

Цільова функція, що описує дохідність активів ($F(A)$), розраховується наступним чином:

$$F(A) = \sum_{i=1}^n A_i \times D_i \quad (3.5)$$

Цільова функція, що описує вартість залучених ресурсів ($F(L)$), розраховується наступним чином:

$$F(L) = \sum_{i=1}^m L_i \times S_i \quad (3.6)$$

В процесі управління структурою активів завжди доводиться вирішувати питання між дохідністю і ризиковістю. Залежно від ситуації, що

склалась в банку, керівництвом приймається відповідне рішення, яке може передбачати максимізацію доходів при дотриманні прийняттого рівня ризику, чи мінімізацію ризику при одночасному зменшенні доходності.

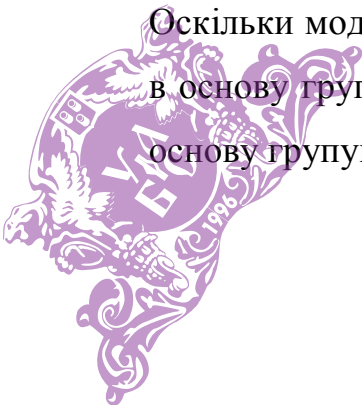
Максимізація доходів від розміщення ресурсів в певний вид активу передбачає оптимізацію структури активів залежно від їх доходності. Дохідність кожної групи активів визначається як середньозважена і залежить від складу статей активів, що включаються до даної групи. Найбільш дохідними активами є кредити, найменш дохідними є високоліквідні статті активу та вкладення в необоротні активи. Збільшення обсягів дохідних операцій доцільно проводити при стабільному функціонуванні банку, зростанні ресурсної бази, відсутності проблем з ліквідністю. При погіршенні фінансового стану банку та під час фінансових криз банкам рекомендовано підходити до структурування статей активів з позиції мінімізації ризику активних операцій.

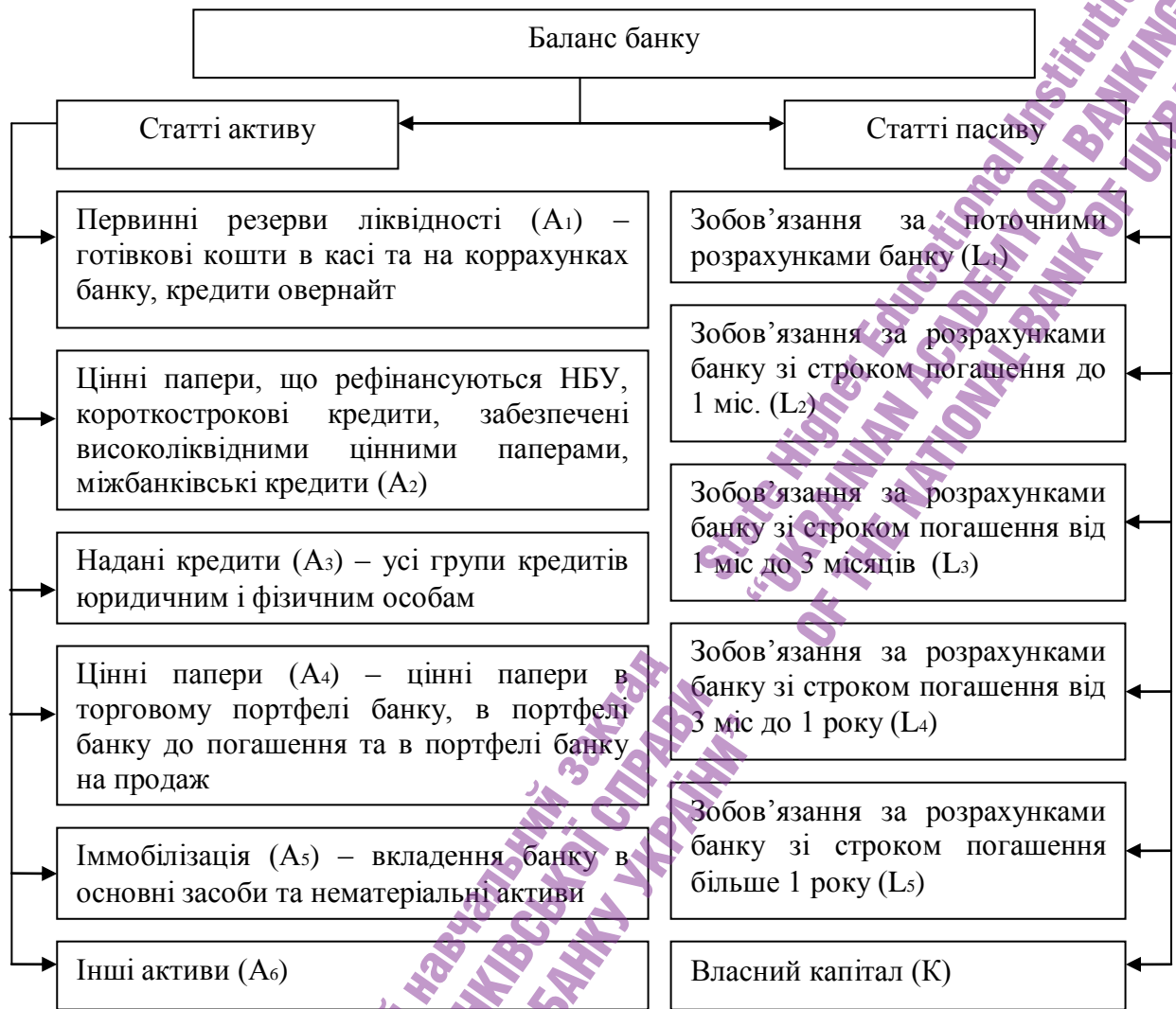
Мінімізація вартості залучених ресурсів проходить шляхом структурування статей пасиву. Зменшення вартості залучених ресурсів призводить до зростання чистої процентної маржі банку, тобто до зростання доходності.

Окрім структурування активів і пасивів окремої уваги потребує нарощування капіталу, адже недостатня капіталізація банку негативним чином відображається на конкурентноздатності банку і підвищує небезпеку банкрутства. Питання капіталізації банку набуває особливого значення при виникненні проблем з ліквідністю.

Для практичного використання даної моделі потрібно ідентифікувати змінні (A_i , L_i), в якості яких виступають агреговані статті балансу банку.

Оскільки модель використовується з метою управління ліквідністю банку, то в основу групування статей активів покладено зменшення їх ліквідності, а в основу групування статей пасивів – зростання їх терміновості (рис. 3.5).

Джерело: розроблено автором на основі [53, 86, 113]

Рис. 3.5. Агрегування статей балансу банку

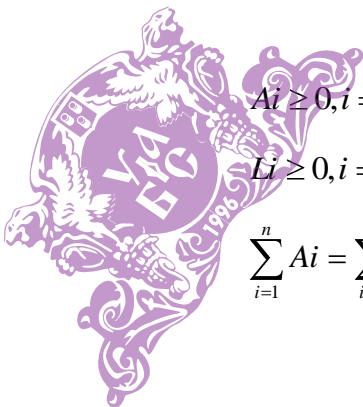
Наступним кроком використання комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку є встановлення обмежень. Деякі обмеження є обов'язковими, інші встановлюються на розсуд керівництва банку.

Обов'язковим є дотримання позитивного значення статей активів і пасивів та дотримання балансового рівняння:

$$A_i \geq 0, i = 1, \dots, n \quad (3.7)$$

$$L_i \geq 0, i = 1, \dots, n \quad (3.8)$$

$$\sum_{i=1}^n A_i = \sum_{i=1}^m L_i + K \quad (3.9)$$

Потрібно також дотримуватись обмежень, пов'язаних з нормативними значеннями показників, встановленими Національним банком України. Відповідно до нормативного значення показника миттєвої ліквідності маємо наступне обмеження:

$$\sum A_1 \geq 0,2 \sum L_1 \quad (3.10)$$

Розраховані в попередньому параграфі значення меж діапазонів ліквідності свідчать про недостатність дотримання показника ліквідності на рівні 20%, тому для встановлення обмеження за даним показником будемо використовувати розрахункове значення на рівні 49%, відповідно, за статтею первинні резерви ліквідності обмеження виглядає наступним чином:

$$\sum A_1 \geq 0,49 \sum L_1 \quad (3.11)$$

Інші обмеження залежать від загальноекономічної ситуації, від політики банку, від рішення Комітету управління активами і пасивами щодо структури балансу банку. Структура даних лімітів банку свідчить про рівень ризику, який банк готовий прийняти на себе при відповідній зміні кон'юнктури ринку.

Доцільно зазначити, що не має загально прийнятої оптимальної структури активів і пасивів, яка б була прийнятною для всіх банків. Встановлення внутрішніх лімітів на групи активів і пасивів залежить від специфіки діяльності банку, від розміру банку і від його загальної стратегії.

Загальна стратегія банку може бути консервативною (передбачає відсутність дефіциту ліквідності) чи агресивною (враховує наявність дефіциту ліквідності). Консервативна стратегія передбачається обмеження активних операцій таким чином, щоб не виникало розривів ліквідності в

межах однієї строкової групи активів і пасивів. При впровадженні агресивної стратегії покриття дефіциту ліквідності відбувається за рахунок міжбанківського кредитування. Звісно ж агресивна політика призводить до збільшення доходів банку, але одночасно наражає банк на додаткові ризики, що може в кінцевому результаті призвести до банкрутства.

Отже, виходячи з обраної банком стратегії, індивідуально встановлюються обмеження на обсяги таких агрегованих статей балансу, як надані кредити, цінні папери, іммобілізація та на структуру зобов'язань і розмір капіталу.

Проведений аналіз свідчить про суттєві відмінності в структурі активів і пасивів банків залежно від розміру банку. З метою універсалізації запропонованої моделі, розраховано обмеження для чотирьох груп банків залежно від їх розміру (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Розрахункові значення обмежень на агреговані статті балансу банку у розрізі чотирьох груп банків України, % від загальної суми активів

Група банків	К		A2		A3		A4		A5	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
I	9,49	16,75	5,11	14,44	75,34	88,57	1,31	8,52	2,25	6,35
II	10,35	16,19	7,77	23,55	64,97	83,9	0,89	6,01	2,41	6,41
III	11,02	26,29	8,54	34,57	60,05	83,24	1,06	6,81	2,34	8,33
IV	14,82	43,98	7,62	27,65	57,24	81,68	0,83	7,89	2,24	12,02

Для визначення обмежень на зазначені агреговані статті балансу банку розраховано середнє значення серед мінімальних і максимальних значень даних статей по вітчизняним банкам.

З метою практичної реалізації моделі нами було проаналізовано структуру активів і пасивів проблемного банку ВАТ «Володимирський» (табл. 3.5) та банку з надлишковою ліквідністю ВАТ «Ерсте Банк» (табл. 3.6), які належать до четвертої і другої груп банків відповідно.

Таблиця 3.5

Агрегування статей балансу ВАТ «Володимирський»

Статті активу			Статті пасиву		
Показник	Абсолютне значення, млн. грн.	Дохідність, %	Показник	Абсолютне значення, млн. грн.	Вартість, %
Первинні резерви ліквідності (A ₁)	18129	6,15	Зобов'язання за поточними розрахунками банку (L ₁)	113601,1	1,88
Вторинні резерви ліквідності (A ₂)	14171,9	12,18	Зобов'язання за розрахунками банку до 1 міс. (L ₂)	27776,7	18,71
Надані кредити (A ₃)	293335,4	18,73	Зобов'язання за розрахунками банку від 1 міс до 3 місяців (L ₃)	44024,9	13,28
Цінні папери (A ₄)	6511,2	0,05	Зобов'язання за розрахунками банку від 3 міс до 1 року (L ₄)	107416,9	15,57
Імобілізація (A ₅)	31652,2	0,00	Зобов'язання за розрахунками банку більше 1 року (L ₅)	39589,3	14,17
Інші активи (A ₆)	587,7	0,00	Власний капітал (K)	76178,6	0,00
Чисті активи усього (A)	364387,4		Зобов'язання усього (L)	332408,9	

Джерело: розраховано автором за даними звіту ВАТ «Володимирський» № 631 «Звіт про структуру активів і пасивів за строками» станом на 01.01.2009 р.

Таблиця 3.6

Агрегування статей балансу ВАТ «Ерсте Банк»

Статті активу			Статті пасиву		
Показник	Абсолютне значення, млн. грн.	Дохідність, %	Показник	Абсолютне значення, млн. грн.	Вартість, %
Первинні резерви ліквідності (A ₁)	539198	9,43	Зобов'язання за поточними розрахунками банку (L ₁)	207357	2,29
Вторинні резерви ліквідності (A ₂)	2452452	17,26	Зобов'язання за розрахунками банку до 1 міс. (L ₂)	925437	15,71
Надані кредити (A ₃)	2461980	19,89	Зобов'язання за розрахунками банку від 1 міс до 3 місяців (L ₃)	540345	13,88
Цінні папери (A ₄)	141327	2,12	Зобов'язання за розрахунками банку від 3 міс до 1 року (L ₄)	541046	15,52

Продовження таблиці 3.6

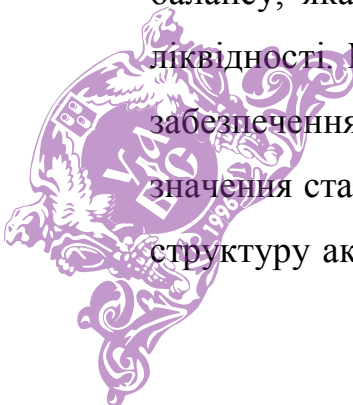
Імобілізація (A ₅)	439375	0,00	Зобов'язання за розрахунками банку більше 1 року (L ₅)	3208494	17,65
Інші активи (A ₆)	41090	0,00	Власний капітал (K)	652743	0,00
Чисті активи усього (A)	6075422		Зобов'язання усього (L)	5422679	

Джерело: розраховано автором за даними звіту ВАТ «Ерсте банк» № 631 «Звіт про структуру активів і пасивів за строками» станом на 01.01.2009 р.

Найбільш ліквідним видом активів є грошові кошти в касі, на коррахунках банку та кредити овернайт, але дані статті активу мають найменшу дохідність. Найбільш неліквідними є вкладення ресурсів в основні засоби та нематеріальні активи, але у кризовій ситуації вони можуть виступати у якості застави або реалізовані з метою отримання додаткового доходу. Максимальну дохідність мають надані кредити, але значна концентрація кредитів у структурі активів банку значно підвищує ризиковість активів. Вкладення в цінні папери є альтернативним напрямком розміщення банківських ресурсів, але враховуючи стан розвитку ринку цінних паперів України, даний вид активів характеризується підвищеною ризиковістю, невисокою дохідністю та складністю реалізації.

Щодо структури пасивів банку, то найменшу вартість мають зобов'язання банку на вимогу, але одночасно вони є найбільш неліквідним пасивом, тому що можуть бути вилучені в буд-який момент часу. Поліпшенню ліквідної позиції банку сприяє залучення довгострокових пасивів і нарощування капіталу.

Відповідно до поставленої мети, необхідно оптимізувати структуру балансу, яка б забезпечила максимізацію дохідності за прийняттого рівня ліквідності. Максимізуючи цільову функцію 3.1 (за допомогою програмного забезпечення Excel «пошук рішення») отримано оптимальні розрахункові значення статей балансу досліджуваних банків (табл. 3.7, 3.8). Обмеження на структуру активів капіталу банків встановлено відповідно до розрахункових

значень (табл. 3.4, формула 3.11). Обмеження на структуру зобов'язань визначено з використанням експертного методу (шляхом проведення анкетування відповідальних співробітників банків «Володимирський» та «Ерсте Банк»).

Таблиця 3.7

Порівняльний аналіз фактичних і розрахункових значень статей балансу ВАТ «Володимирський»

Показник	Фактичне значення		Розрахункове (оптимальне) значення		Відхилення, %
	Абсолютне значення, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне значення, тис. грн.	Питома вага, %	
Первинні резерви ліквідності (A ₁)	18129,00	4,98	24195,88	6,64	+1,66
Вторинні резерви ліквідності (A ₂)	14171,90	3,89	40386,14	11,08	+7,19
Надані кредити (A ₃)	293335,40	80,50	272192,89	74,70	-5,8
Цінні папери (A ₄)	6511,20	1,78	3243,05	0,89	-0,89
Імобілізація (A ₅)	31652,20	8,70	23781,74	6,53	-2,17
Інші активи (A ₆)	587,70	0,16	587,70	0,16	-
Чисті активи усього (A)	364387,40	100,00	364387,40	100,00	-
Зобов'язання за поточними розрахунками банку (L ₁)	68601,10	18,83	42588,26	11,69	-7,14
Зобов'язання за розрахунками банку до 1 міс. (L ₂)	72776,70	19,97	57217,45	15,70	-4,27
Зобов'язання за розрахунками банку від 1 міс до 3 місяців (L ₃)	44024,90	12,08	58682,89	16,10	+4,02
Зобов'язання за розрахунками банку від 3 міс до 1 року (L ₄)	107416,90	29,48	79891,94	21,93	-7,55
Зобов'язання за розрахунками банку більше 1 року (L ₅)	39589,30	10,86	47261,05	12,97	+2,11
Власний капітал (K)	76178,60	20,91	78745,81	21,61	+0,7
Зобов'язання усього (L)	288208,80	79,09	282669,90	78,39	-0,7
Баланс	364387,40	100,00	364387,40	100,00	-

Відповідно до розрахункових значень показників, суттєвого збільшення потребують первинні і вторинні резерви ліквідності, які доцільно проводити з одночасним зменшенням розміру кредитного портфеля. Також

оптимізація структури балансу передбачає нарощування обсягів власного капіталу та зміну структури зобов'язань в напрямку збільшення довгострокових ресурсів банку і зменшення частки зобов'язань до запитання.

З метою визначення ефекту від зміни структури балансу порівняємо розрахункові (оптимальні значення) і фактичні значення:

$$\Delta = F_{opt} - F_{fact} \quad (3.12)$$

Розрахункове значення $F_{opt} = 18955,23$ тис. грн., $F_{fact} = 14698,71$ тис. грн., таким чином, різниця становить 3133,92 тис. грн. При цьому фактичне значення нормативу миттєвої ліквідності дорівнює 26,4%, що є критичним значенням і свідчить про дефіцит ліквідних коштів (навіть не дивлячись на дотримання нормативу). Розрахункове значення показника миттєвої ліквідності, отримане після розрахунку оптимальної структури балансу банку, дорівнює 56,81%.

Таблиця 3.8

Порівняльний аналіз фактичних і розрахункових значень статей балансу ВАТ «Ерсте Банк»

Показник	Фактичне значення		Розрахункове (оптимальне) значення		Відхилення, %
	Абсолютне значення, тис. грн.	Питома вага, %	Абсолютне значення, тис. грн.	Питома вага, %	
Первинні резерви ліквідності (A ₁)	539198	8,87	455879,52	7,5	-1,37
Вторинні резерви ліквідності (A ₂)	2452452	40,37	1430761,88	23,55	-16,82
Надані кредити (A ₃)	2461980	40,52	3947201,67	64,97	+24,45
Цінні папери (A ₄)	141327	2,33	54071,26	0,89	-1,44
Імобілізація (A ₅)	439375	7,23	146417,67	2,41	-4,82
Інші активи (A ₆)	41090	0,68	41090	0,68	-
Чисті активи усього (A)	6075422	100,00	6075422	100,00	-
Зобов'язання за поточними розрахунками банку (L ₁)	207357	3,41	471367,69	7,76	+4,35
Зобов'язання за розрахунками банку до 1 міс. (L ₂)	925437	15,24	924071,69	15,21	-0,03

Продовження таблиці 3.8

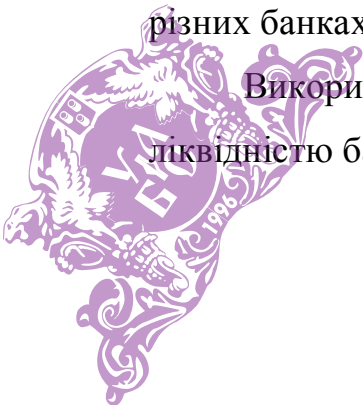
Зобов'язання за розрахунками банку від 1 міс до 3 місяців (L ₃)	540345	8,89	716031,01	11,79	+2,9
Зобов'язання за розрахунками банку від 3 міс до 1 року (L ₄)	541046	8,91	1040112,25	17,12	+8,21
Зобов'язання за розрахунками банку більше 1 року (L ₅)	3208494	52,81	2295033,19	37,78	-15,03
Власний капітал (K)	652743	10,74	628806,18	10,35	-0,39
Зобов'язання усього (L)	5422679	89,26	5446615,82	89,65	+0,39
Баланс	6075422	100,00	6075422	100,00	-

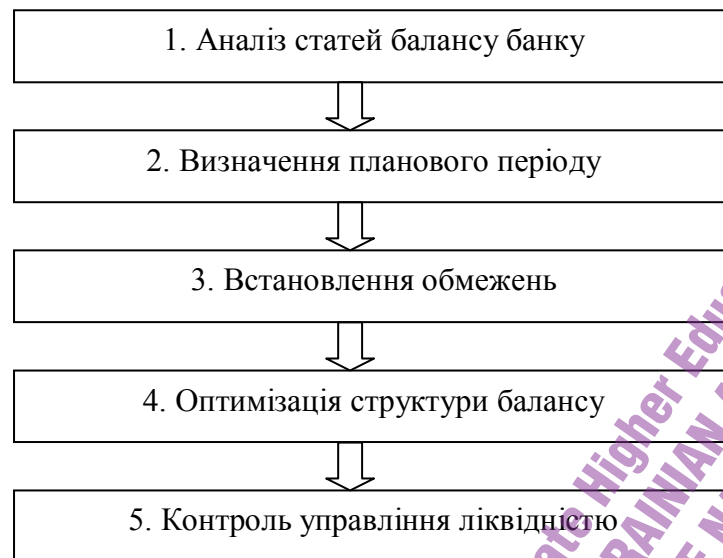
На відміну від ВАТ «Володимирський», у ВАТ «Ерсте Банк» спостерігається надлишкова ліквідність, що свідчить про неефективне використання вільних ресурсів і призводить до значного недоотримання банком доходів. Фактичне значення нормативу миттєвої ліквідності дорівнює 260,03 %, що значно перевищує нормативне значення. Після розрахунку оптимальної структури балансу банку отримано значення показника миттєвої ліквідності, що дорівнює 96,71 %.

Проведені розрахунки свідчать про необхідність суттєвого нарощення кредитного портфеля, які доцільно проводити з одночасним зменшенням первинних і вторинних резервів ліквідності. Розрахункове значення $F_{opt} = 254333,8$ тис. грн., $F_{fact} = 91419,5$ тис. грн., що свідчить про суттєве зростання чистої процентної маржі за рахунок збільшення доходності активів і зменшення вартості залучених коштів.

Таким чином, проведені розрахунки дають змогу зробити висновок про адекватність і універсальність моделі, адже розроблена система обмежень враховує розмір банку і дозволяє використовувати розроблену модель в різних банках.

Використання комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку на практиці передбачає наступні етапи (рис. 3.6):

Джерело: власна розробка

Рис. 3.6. Етапи використання комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку

На першому етапі відбувається аналіз балансу банку за останній період з метою визначення структури та обсягів агрегованих статей балансу для подальшої їх оптимізації.

Другий етап передбачає визначення планового періоду, протягом якого проводитиметься оптимізація структури балансу, а також розбивку даного періоду на часові проміжки відповідно до руху грошових потоків. На нашу думку, оптимальним строком планування оптимізації структури статей балансу є квартал або півріччя, адже нестабільна економічна ситуація унеможливило довгострокове планування.

На третьому етапі встановлюються обмеження на кожну агреговану статтю балансу відповідно до фінансового стану банку, загальноекономічної ситуації, обраної банком стратегії та враховуючи обов'язкові нормативи, затверджені Національним банком України.

На четвертому етапі відбувається оптимізація структури балансу, що передбачає розрахунок оптимальної структури активів і пасивів на плановий період, з подальшою деталізацією даного плану на кожен місяць періоду, враховуючи розриви ліквідності та подальше доведення планів по

дотриманню структури окремих статей активів і пасивів до відповідальних працівників.

Завершальним етапом використання комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю є контроль дотримання встановлених планів по оптимізації структури статей балансу, а також своєчасне корегування встановлених планів при відповідних змінах.

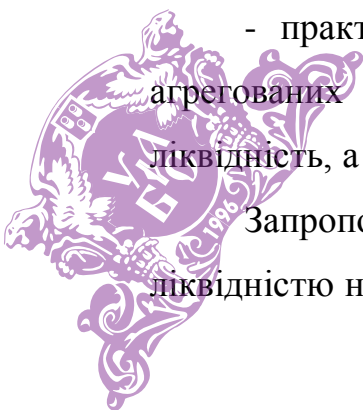
Таким чином, комплексна оптимізаційна модель управління ліквідністю банку дозволяє вирішити наступні завдання:

- визначення оптимальної структури активів і пасивів банку, що сприятиме максимізації дохідності і одночасно враховує ризиковість активів;
- вирішення питання щодо залучення нового виду пасивів чи розміщення наявних ресурсів в певний вид активу;
- оперативне планування банківської діяльності та оцінка якості управління активами і пасивами.

Порівняно з іншими існуючими підходами до управління ліквідністю, запропонована модель має наступні переваги:

- адаптивність – можливість пристосування моделі до індивідуальних умов функціонування кожного окремого банку та до змін загальноекономічної ситуації (встановлюючи за потреби різні обмеження на обсяги окремих операцій банку);
- комплексність – модель враховує оптимізацію всіх статей балансу: статей активу, зобов'язань і капіталу, тому її можна віднести до складу повних моделей;
- системність – модель дозволяє управляти як надлишковою ліквідністю, так і дефіцитом ліквідності банку;
- практичне застосування – в моделі виділено конкретні складові агрегованих статей активів і пасивів банку, які визначають банківську ліквідність, а також запропоновано систему обмежень для даних статей.

Запропонована комплексна оптимізаційна модель управління ліквідністю надає додаткові можливості для розширення аналізу, планування

і контролю процесу управління ліквідністю банку. Крім того, використання сучасного програмно-технічного забезпечення робить даний підхід досить простим, дієвим та адаптивним, що дозволяє своєчасно приймати відповідні управлінські рішення.

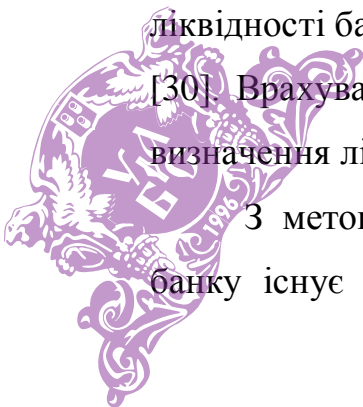
3.3. Методичний підхід до оцінки ліквідної позиції банку

Результати проведеного дослідження дозволили визначити одним з об'єктів ФМУЛБ структуру активів і пасивів, які визначають ліквідну позицію банку в конкретний момент часу. Залежно від того, що перевищує – попит чи пропозиція ліквідних коштів, банку доводиться вирішувати проблему надлишку чи дефіциту ліквідності. Дефіцит ліквідних коштів спричиняє ускладнення при виконанні банком своїх зобов'язань, порушенню встановлених нормативів, відтоку депозитів, погіршенню ділової репутації банку. Надлишок ліквідних коштів свідчить про зменшення доходності через неефективне розміщення активів.

Визначення ліквідної позиції передбачає вимірювання вхідних і вихідних грошових потоків (які формуються під впливом попиту і пропозиції ліквідних коштів) з метою визначення розривів ліквідності.

Варто відзначити, що для підвищення ефективності управління ліквідністю банку, дослідження розривів ліквідності повинно відбуватись з урахуванням процесу відтворення банківських послуг [31], а також можливістю існування нестационарної, перехідної динаміки розривів ліквідності банку за умови змінної програми розміщення та залучення коштів [30]. Врахування даних моментів дасть змогу більш комплексно підійти до визначення ліквідної позиції банку.

З метою визначення розривів ліквідності й оцінки ліквідної позиції банку існує багато підходів та способів групування активів і пасивів за

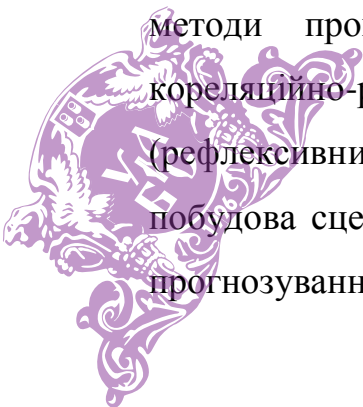

строками. Так, Т. Корнієнко, О. М. Колодізєв за основу для аналізу операцій банку рекомендовано використовувати модифікований звіт про структуру активів і пасивів за строками [79, 81]. У працях В. І. Волошина, В. С. Стельмаха для аналізу невідповідності активів і пасивів за строками використовується матриця фондування мінімального ризику ліквідності за строками до погашення [27, 163]. Для співставлення строків залучених та розміщених коштів такими науковцями, як Г. С. Панова, М. П. Котихов, І. В. Шевченко пропонується будувати ліквідну позицію банку з урахуванням альтернативних прогнозів показників обсягів активів і пасивів [84, 113]. О. Кот для графічного відображення збалансованості обсягів і строків погашення активів і зобов'язань банку запропоновано будувати матрицю ліквідності балансу банку [83].

В свою чергу, окрім поточної структури активів і пасивів, також варто враховувати очікувані надходження і вибуття коштів, прогнозовані на основі вивчення динаміки попиту і пропозиції ліквідних коштів, що дасть змогу визначити перспективну ліквідну позицію банку з урахуванням прогнозних даних.

У загальній структурі джерел пропозиції ліквідних коштів банків України одне з найбільш вагомих місць займають депозити фізичних осіб. Саме обсяги залучених банками депозитів фізичних осіб формують суттєву частину банківських ресурсів, визначаючи обсяги активних операцій банків. Тому, в процесі оцінки ліквідної позиції банку, особливого значення набуває прогнозування обсягів залучених депозитів фізичних осіб з метою визначення перспективної ліквідності.

Існує досить широке коло інструментів прогнозування: статистичні методи прогнозування (згладжування часових рядів, екстраполяція, кореляційно-регресійний аналіз), евристичні методи прогнозування (рефлексивний метод, методи колективного експертного прогнозування, побудова сценаріїв, структурний аналіз), інваріантний аналіз, параметричне прогнозування тощо. На нашу думку, з метою прогнозування обсягів

депозитів фізичних осіб доцільно використовувати метод згладжування часових рядів, а саме ковзного середнього з урахуванням індексів сезонності. На відміну від інших методів, даний метод дозволяє не лише виявити тенденції в розвитку, але і враховує сезонні коливання обсягів депозитів фізичних осіб.

З метою практичної реалізації запропонованого підходу, розрахуємо прогнозні значення обсягів депозитів фізичних осіб ВАТ «Кредитпромбанк» (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Обсяги депозитів фізичних осіб ВАТ «Кредитпромбанк», млн. грн.

Місяць	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009		
					Прогноз	Факт	Відхилення, %
1	321,1	706,504	1505,11	2696,34		3229,98	-
2	344,656	713,283	1635,05	2750,98	2760,39	2967,61	-7,5
3	368,355	748,032	1690,29	2780,84	2794,02	2773,01	0,75
4	386,155	771,506	1724,15	2774,9	2772,34	2633,83	4,99
5	407,969	789,787	1758,47	2788,88	2769,12	2502,32	9,63
6	426,267	850,084	1829,55	2860,86	2851,98	2302,49	9,26
7	440,298	896,825	1931,76	3067,61	3068,27	-	-
8	461,963	973,017	2063,87	3144,42	3148,22	-	-
9	480,656	1046,44	2193,01	3209,35	3223,05	-	-
10	521,828	1150,45	2311,68	2973,76	2937,4	-	-
11	573,618	1241,11	2436,51	3160,27	3142,65	-	-
12	665,656	1320,15	2618,09	3298,5	-	-	-

Джерело: розраховано автором на основі [119]

Прогнозні значення обсягів депозитів фізичних осіб отримано шляхом розрахунку ковзного середнього та сезонного індексу. Ковзне середнє отримано розподілом суми обсягів депозитів за кожен місяць протягом обраного проміжку часу (квартал) на кількість періодів. Сезонні індекси за кожен місяць 2005 – 2008 років розраховано шляхом розподілу фактичного обсягу депозитів фізичних осіб у відповідному кварталі на центроване ковзне середнє в тому ж періоді (табл. 3.10). Сезонний індекс за кожен місяць 2009 року розраховано як середній індекс на основі даних попередніх років.

Отримані індекси сезонності у 2009 році є приблизними значеннями (адже їх середнє значення дорівнює 0,999484), тому їх потрібно відкоригувати за допомогою індексу коригування, який дорівнює 0,002062 (середнє значення при усуненні даних погрішностей повинно дорівнювати 1). Таким чином отримано відкориговані сезонні індекси на 2009 рік, помножуючи їх на обсяги депозитів фізичних осіб у попередньому році отримуємо прогнозні значення депозитів на 2009 рік.

Таблиця 3.10

Розрахунок індексів сезонності в розрізі місяців для депозитів фізичних осіб
ВАТ «Кредитпромбанк»

Місяць	Рік					
	2005	2006	2007	2008	2009	
					Фактичні	Відкориговані
1		1,01634	1,01234	1,00293	1,01053	1,01053
2	0,99986	0,9871	1,01546	1,00301	1,00136	1,00342
3	1,00537	1,00505	1,00424	1,00431	1,00474	1,00474
4	0,99655	1,00225	0,99991	0,99761	0,99908	0,99908
5	1,00288	0,98258	0,99308	0,99312	0,99291	0,99291
6	1,00335	1,00534	0,99436	0,98454	0,9969	0,9969
7	0,99425	0,98917	0,99487	1,01432	0,99815	1,00022
8	1,00215	1,00095	1,00048	1,00126	1,00121	1,00121
9	0,98465	0,99035	1,00159	1,03222	1,0022	1,00427
10	0,99326	1,00388	0,99911	0,95482	0,98777	0,98777
11	0,97715	1,00313	0,9923	1,00512	0,99442	0,99442
12	1,02631	0,97395	1,01333	-	1,00453	1,00453

Отримані прогнозні показники обсягів депозитів фізичних осіб з невеликою погрішністю відрізняються від фактичних даних у 2009 році, що свідчить про статистичну значимість проведених розрахунків. При цьому доцільно зауважити, що даний метод прогнозування не враховує впливу зовнішніх чинників на формування обсягів депозитів, що набуває особливого значення під час загострення фінансової кризи.

В такій ситуації, на нашу думку, особливого значення набуває оцінка впливу основних зовнішніх макроекономічних факторів на обсяги

депозитних операцій, які складають основу ресурсної бази банку, визначаючи пропозицію ліквідних коштів банку.

Значення та поведінка будь-якого економічного показника залежать від великої кількості факторів, врахувати які в повному обсязі неможливо. При цьому важливо виділити найбільш вагомі фактори, що впливають на об'єкт, тоді як ігнорування впливу несуттєвих факторів не призведе до значних відхилень в поведінці досліджуваного показника. Отже, для якісного аналізу, ефективного управління та подальшого прогнозування необхідно виділити домінуючі показники, на основі яких будуються економічні моделі.

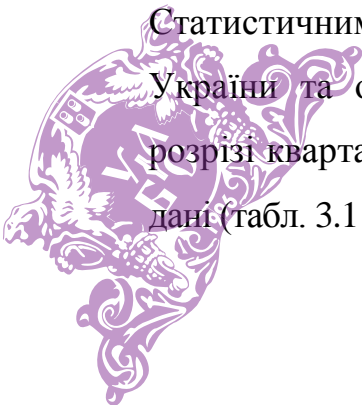
Більшість макроекономічних показників не мають функціональних взаємозв'язків, тому в даному випадку досліджується кореляційний зв'язок між змінними. А саме, досліджується вплив макроекономічних факторів на загальний обсяг депозитів банків України.

Виділимо наступні етапи аналізу:

- 1) постановка мети аналізу;
- 2) вибір макроекономічних факторів, що впливають на обсяги депозитів банків (додаток Б);
- 3) виділення залежності між факторами і результативним показником;
- 4) обґрунтування вибору найбільш вагомих факторів впливу на результативний показник та побудова моделі;
- 5) аналіз адекватності та якості запропонованої моделі.

Отже, метою аналізу є побудова адекватної моделі оцінки впливу макроекономічних факторів на обсяги депозитів банків для подальшого аналізу і прогнозування.

В основу побудови моделі покладено кореляційно-регресійний аналіз. Статистичними даними для побудови даної моделі є обсяги депозитів банків України та основні макроекономічні показники за останні вісім років у розрізі кварталів (Додаток Б). В результаті проведеного аналізу маємо наступні дані (табл. 3.11)

Таблиця 3.11

Результати аналізу впливу макроекономічних факторів на обсяги
депозитів банків України

Показники	Значення коефіцієн- тів регресії	Помилка	Т- статис- тика	Нижнє 95%	Верхнє 95%
Обсяг депозитів банків України, млн. грн. (Y)	-14707,58	109606,09	-0,13	-243341,8	213926,7
Фінансові результати підприємств та організацій від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн. (X ₁)	0,74	0,32	2,33	0,08	1,41
Грошові доходи населення, млн. грн. (X ₂)	-0,47	0,31	-1,50	-1,12	0,18
Грошові витрати та заощадження населення, млн. грн. (X ₃)	0,37	0,31	1,17	-0,29	1,02
Індекс споживчих цін, до грудня попереднього року, % (X ₄)	-1169,37	1236,39	-0,95	-3748,45	1409,70
Середньомісячна номінальна заробітна плата робітників, грн. (X ₅)	247,71	19,98	12,40	206,03	289,38
Облікова ставка НБУ, % (X ₆)	1073,01	687,24	1,56	-360,53	2506,56
Валовий внутрішній продукт, млн. грн. (X ₇)	0,16	0,11	1,50	-0,06	0,39
Капітальні вкладення, млн. грн. (X ₈)	-0,95	0,43	-2,19	-1,84	-0,05
Рівень безробіття, % (X ₉)	12135,74	13932,81	0,87	-16927,60	41199,07
Процентні ставки за строковими депозитами фізичних осіб в національній валюті, % (X ₁₀)	-299,40	982,48	-0,31	-2348,81	1750,02

Після проведених розрахунків рівняння має наступний вигляд:

$$Y = -14707,58 + 0,74X_1 - 0,47X_2 + 0,37X_3 - 1169,37X_4 + 247,71X_5 + 1073,01X_6 + 0,16X_7 - 0,95X_8 + 12135,74X_9 - 299,40X_{10} \quad (3.13)$$

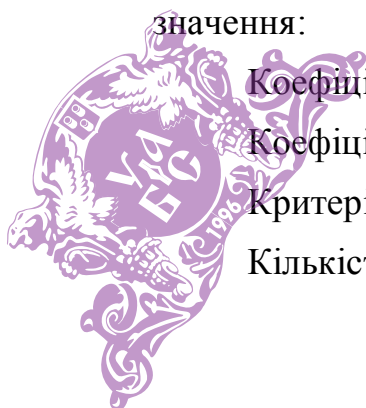
Розраховані статистичні характеристики моделі мають наступні значення:

Коефіцієнт множинної кореляції – $R = 0,99$;

Коефіцієнт детермінації – $R^2 = 0,99$;

Критерій Фішера (розрахунковий) – $F_p = 273,72$

Кількість спостережень – 31

Значення коефіцієнта кореляції ($R = 0,99$) свідчить про існування тісного зв'язку між факторами та результативною змінною. Значення коефіцієнту детермінації (R -квадрат = $0,99$) свідчить про якість моделі, означає, що варіація результативного показника Y на 99% залежить від розглянутих макроекономічних факторів.

Для перевірки адекватності моделі порівняємо розрахункове значення F -критерія Фішера (F_p) з табличним значенням (F_t). $F_p = 273,72$ при $F_t = 2,43$, що свідчить про адекватність моделі.

Вважається, що при оцінці багатofакторної регресії для забезпечення статистичної надійності потрібно, щоб кількість спостережень хоча б в три рази перевищувала кількість змінних [15, с. 156]. Отже, 31 спостереження за кожною змінною вважаємо достатнім при аналізі впливу десятих змінних.

Для визначення сили взаємозв'язку кожної незалежної змінної і результативного показника, а також взаємозв'язку між незалежними змінними, побудуємо матрицю парних коефіцієнтів кореляції (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Матриця парних коефіцієнтів кореляції

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀
Y	1,00										
X ₁	0,79	1,00									
X ₂	0,84	0,94	1,00								
X ₃	0,83	0,94	1,00	1,00							
X ₄	0,68	0,85	0,75	0,75	1,00						
X ₅	0,99	0,79	0,86	0,86	0,68	1,00					
X ₆	-0,14	-0,12	-0,11	-0,11	-0,06	-0,19	1,00				
X ₇	0,73	0,96	0,91	0,91	0,87	0,75	-0,18	1,00			
X ₈	0,74	0,96	0,91	0,91	0,85	0,76	-0,20	0,99	1,00		
X ₉	-0,95	-0,81	-0,86	-0,86	-0,63	-0,96	0,21	-0,77	-0,77	1,00	
X ₁₀	0,40	0,33	0,28	0,28	0,34	0,42	-0,51	0,32	0,35	-0,35	1,00

Розраховані коефіцієнти кореляції свідчать про вагомий вплив на обсяги депозитів всіх макроекономічних факторів окрім індексу споживчих цін (X_4), облікової ставки НБУ (X_6) та процентних ставок за строковими депозитами фізичних осіб в національній валюті (X_{10}). Оскільки дані незалежні змінні суттєво не впливають на результативний показник, то в подальшому будуть виключені з моделі.

Доцільно також зауважити, що у якості макроекономічних показників, які визначають спроможність населення збільшувати заощадження у вигляді банківських депозитів нами розглядалися такі показники, як грошові доходи населення, грошові витрати та заощадження населення та середньомісячна номінальна заробітна плата працівників (X_2 , X_3 , X_5). Значення розрахованих коефіцієнтів кореляції свідчать, що серед даних змінних найбільш тісний зв'язок спостерігається між обсягом депозитів і номінальною середньомісячною заробітною платою працівників, тому в подальшому аналізі такі макроекономічні показники, як грошові витрати та заощадження населення також будуть виключені з моделі.

Для вибору оптимального складу незалежних змінних у запропонованій моделі, розрахуємо значення основних статистичних характеристик (R , R^2 , F , T) при різних комбінаціях таких макроекономічних показників, як фінансові результати підприємств та організацій від звичайної діяльності до оподаткування (X_1), середньомісячна номінальна заробітна плата працівників (X_5), ВВП (X_7), інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) (X_8) та процентні ставки за строковими депозитами фізичних осіб в національній валюті (X_9) (Додаток В).

Проведені розрахунки свідчать, що серед запропонованих комбінацій незалежних змінних найбільше відповідають всім критеріям наступні: фінансові результати підприємств та організацій від звичайної діяльності до оподаткування (X_1), середньомісячна номінальна заробітна плата працівників (X_5) та інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення) (X_8). Результати проведеного аналізу наведено в табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Результати аналізу впливу окремих макроекономічних факторів на обсяги депозитів банків України

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	Нижнє 95%	Верхнє 95%
Y	-56538,30	4807,79	-11,76	-66403,07	-46673,53
X_1	0,67	0,25	2,64	0,15	1,20
X_5	214,09	7,51	28,49	198,67	229,50
X_8	-0,59	0,20	-2,93	-1,01	-0,18

Відповідно, рівняння багатофакторної регресії має наступний вигляд:

$$Y = -56538,30 + 0,67X_1 + 214,09X_5 - 0,59X_8 \quad (3.14)$$

Для перевірки рівня істотності моделі проведемо оцінку кожної змінної за T-критерієм Ст'юдента, що дозволить визначити статистично вагомі параметри рівняння регресії. Табличне значення T-критерія Ст'юдента $T_t = 2,09$, порівнюючи дане значення з даними табл. 3.8, можемо зробити висновок, що запропоновані змінні є статистично вагомими, що також підтверджують показники стандартної помилки, а також верхнє та нижнє значення.

Значення коефіцієнтів кореляції та коефіцієнту детермінації дорівнює 0,99, що свідчить про якість моделі та існування тісного зв'язку між факторами та результативною змінною. Розрахункове значення F-критерія Фішера (F_p) становить 733,136 і суттєво перевищує табличне ($F_t = 2,96$), що свідчить про адекватність моделі. З метою детальнішої оцінки якості отриманої моделі, розрахуємо додаткові показники (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Порівняння фактичних і розрахункових обсягів депозитів банків України (млн. грн.)

Період	Обсяг депозитів банків України (фактичний)	Обсяг депозитів банків України (розрахований)	Помилка (відхилення)
Березень 2008	324799,68	304402,05	20397,63
Червень 2008	354007,90	349451,14	4556,76
Вересень 2008	382895,57	352136,4	30759,17

Для підтвердження отриманих даних розрахуємо додаткові показники: середнє абсолютне відхилення (MAD) та середня абсолютна помилка у відсотках (MAPE). Розраховані значення даних показників наступні: MAD = 18571,19, MAPE = 5,2%.

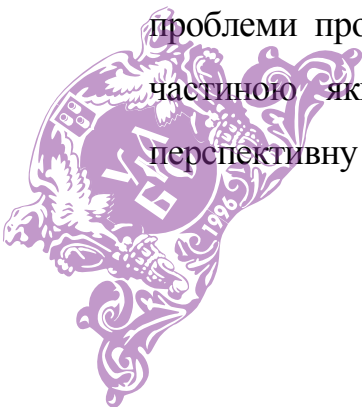
Відповідно, найбільш вагомий вплив на обсяги депозитів банків України здійснюють такі макроекономічні фактори, як фінансові результати підприємств та організацій від звичайної діяльності до оподаткування,

середньомісячна номінальна заробітна плата працівників та обсяг капітальних вкладень.

Таким чином, можна виділити наступні переваги запропонованої моделі:

- універсальність – модель описує загальні характеристики на макроекономічному рівні;
- простота – модель включає невелику кількість пояснювальних змінних, які мають найбільш тісний взаємозв'язок з результативним показником;
- адаптивність – знаючи частку депозитів конкретного банку в загальному обсязі депозитів, можна використовувати дану модель для аналізу і прогнозування обсягу депозитів кожного окремого банку;
- широкі можливості для проведення аналізу – можливість визначити вплив кожної окремої незалежної змінної на результативний показник;
- можливість використання моделі для прогнозування – використані в моделі незалежні змінні (макроекономічні показники) заплановано в бюджет на кожен рік, знаючи дані макроекономічних показників маємо можливість отримати прогноз результативної змінної;
- статистична надійність – отримані на основі даної моделі дані з досить великою точністю співпадають з реальними даними;
- якість – значення основних статистичних показників моделі (R , R^2 , F , T , MAD , $MAPE$) відповідають критеріям якості і адекватності.

На нашу думку, використання запропонованої моделі особливо актуально під час фінансової кризи. Основним індикатором погіршення загальнооекономічної ситуації і загострення фінансової кризи є відповідні зміни значень макроекономічних показників, які покладено в основу даної моделі. Використання запропонованої моделі дає змогу більш зважено підійти до проблеми прогнозування вхідних грошових потоків банку, найбільш вагомою частиною яких є депозити, без прогнозування яких неможливо оцінити перспективну ліквідність банку.

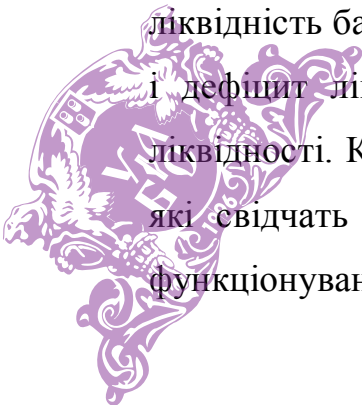

Висновки за розділом 3

З метою підвищення ефективності функціонування ФМУЛБ, потребують розвитку окремі елементи даного механізму. Основні висновки за даним розділом наступні:

1. У складі фінансових методів ФМУЛБ важливе місце займають контроль і моніторинг ліквідності банку. На сучасному етапі розвитку банківської системи України відсутній єдиний підхід до впровадження системи контролю і моніторингу ліквідності банку, що ускладнює аналіз, планування і прогнозування банківської діяльності, сприяє підвищенню банківських ризиків. В роботі виділено основні елементи системи контролю і моніторингу ліквідності банку, а саме: принципи, завдання, предмет, об'єкти, суб'єкти і функції, запропоновано три етапи здійснення контролю і моніторингу ліквідності банку, що передбачає вибір об'єкта і виду контролю ліквідності банку, розробку системи моніторингу, прийняття управлінських рішень щодо коригування управління ліквідністю банку.

2. Моніторинг ліквідності банку передбачає збір та систематизацію інформації з метою оцінки поточного і минулого стану ліквідності банку, виявлення відхилень між фактичними і плановими показниками та подальшого прогнозування. Впровадження моніторингу ліквідності банку передбачає розробку системи якісних і кількісних показників. Кількісні показники моніторингу ліквідності банку включають показники ліквідності активів, ліквідності пасивів і ліквідності балансу. Також запропоновано критерії орієнтовних значень відхилень даних показників та періодичність звітування. Сформована система показників дозволяє всебічно оцінити ліквідність банку, виявити негативні тенденції (враховуючи як надлишок, так і дефіцит ліквідності), завчасно вжити заходів для попередження кризи ліквідності. Крім того, виділено якісні ознаки виникаючої кризи ліквідності, які свідчать про посилення впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на функціонування ФМУЛБ.

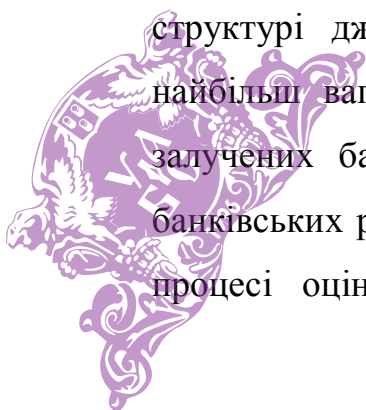

3. З метою підвищення ефективності функціонування ФМУЛБ, забезпечення управління перспективною ліквідністю, планування ліквідності банку запропоновано підхід, в основі якого полягає комплексна оптимізаційна модель управління ліквідністю. Дана модель дозволяє оптимізувати структуру активів і пасивів, впливаючи таким чином на ліквідність банку. Для вирішення даного завдання побудовано систему цільових функцій, що передбачає максимізацію доходів від розміщення ресурсів в певний вид активу, зменшення вартості залучених ресурсів, нарощування капіталу.

4. Проведений аналіз свідчить про суттєві відмінності в структурі активів і пасивів банків залежно від розміру банку. З метою універсалізації запропонованої моделі, розраховано обмеження для чотирьох груп банків залежно від їх розміру. Також виділено наступні етапи реалізації комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку: аналіз статей балансу банку; визначення планового періоду; встановлення обмежень; розрахунок оптимальних значень; контроль управління ліквідністю банку.

5. Практична перевірка пропозицій автора щодо оптимізації структури активів і пасивів банку, що визначають ліквідність, здійснена на прикладі двох банків другої та четвертої груп: ВАТ «Ерсте Банк» (банк з надлишковою ліквідністю) і ВАТ «Володимирський» (проблемний банк з дефіцитом ліквідності). Порівняння фактичних і розрахункових даних за допомогою запропонованої моделі свідчить про її доцільність і адекватність, що робить її придатною до практичного використання.

6. Одним з об'єктів ФМУЛБ є структура активів і пасивів банку, яка формується під впливом попиту і пропозиції на ліквідні кошти. У загальній структурі джерел пропозиції ліквідних коштів банків України одне з найбільш вагомих місць займають депозити фізичних осіб. Саме обсяги залучених банками депозитів фізичних осіб формують суттєву частину банківських ресурсів, визначаючи обсяги активних операцій банків. Тому, в процесі оцінки ліквідної позиції банку, особливого значення набуває

прогнозування обсягів залучених депозитів фізичних осіб з метою визначення перспективної ліквідності. Для цього використано метод згладжування часових рядів, а саме ковзного середнього з урахуванням індексів сезонності. На відміну від інших методів, даний метод дозволяє не лише виявити тенденції в розвитку досліджуваного об'єкта, але і враховує сезонні коливання. Отримані за допомогою даного методу прогнозні значення обсягів депозитів фізичних осіб ВАТ «Кредитпромбанк» з невеликою погрішністю відрізняються від фактичних даних, що свідчить про статистичну значимість і адекватність проведених розрахунків.

7. Проблемним моментом визначення ліквідної позиції банку є складність прогнозування грошових потоків, на які впливає значна кількість як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які досить важко оцінити. Для усунення даного недоліку запропоновано методологічний підхід для оцінки впливу макроекономічних факторів на депозити банків, які є основною складовою частиною вхідного грошового потоку. Отримана модель дозволила проаналізувати вплив 10 основних макроекономічних факторів на депозити банків з метою подальшого прогнозування обсягів депозитів. В результаті проведеного аналізу визначено, що найбільш впливовими є такі макроекономічні фактори, як фінансові результати підприємств та організацій від звичайної діяльності до оподаткування, середньомісячна номінальна заробітна плата працівників та обсяг капітальних вкладень. Якість і адекватність моделі підтверджено високими значеннями основних статистичних показників (R , R^2 , F , T , MAD , $MAPE$).

ВИСНОВКИ

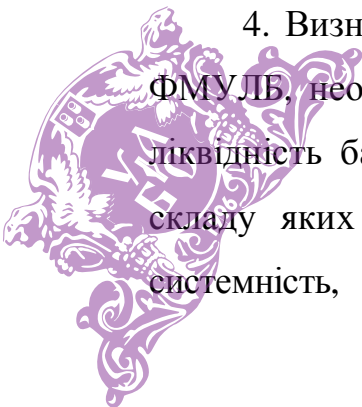
У дисертації представлено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що виявляється в розробці науково-методичних підходів до побудови фінансового механізму управління ліквідністю банку і удосконаленні його основних елементів. За результатами дисертаційного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Ліквідність є важливою системною характеристикою діяльності банку, свідчить про його спроможність підтримувати фінансову стабільність і розширювати обсяги банківських операцій, є необхідною умовою підтримки безперебійної роботи банку, що обумовлює необхідність формалізації ФМУЛБ, розвитку і удосконалення його основних елементів.

2. Систематизовано класифікаційні ознаки ризику ліквідності, як одного з об'єктів ФМУЛБ: залежно від джерела виникнення ризику ліквідності, від збалансованості ліквідності, від часу, місця, ступеня і можливості контролю ризику ліквідності, що дозволяє всебічно оцінити ризик ліквідності банку.

3. Фінансовий механізм управління ліквідністю запропоновано розуміти як сукупність фінансових відносин між об'єктами і суб'єктами управління ліквідністю через застосування фінансових методів та відповідного забезпечення з метою підтримки достатнього рівня ліквідності при максимізації доходності банку. До складу фінансових методів ФМУЛБ включені наступні: прогнозування, планування, аналіз, контроль і моніторинг ліквідності. Елементи забезпечення ФМУЛБ включають інформаційно-аналітичне, нормативно-правове, програмно-технічне й організаційне забезпечення.

4. Визначено, що з метою забезпечення ефективності функціонування ФМУЛБ, необхідно враховувати вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на ліквідність банку і дотримуватись принципів функціонування ФМУЛБ, до складу яких включено наступні: ефективність, науковість, комплексність, системність, законність, єдність планів, оперативність, альтернативність,

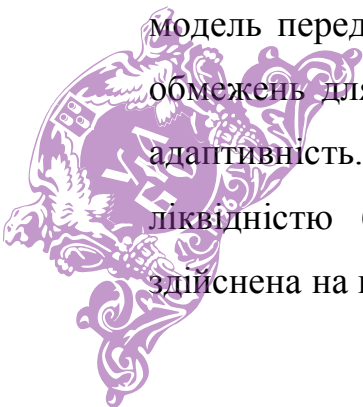
виправданість ризику.

5. Обґрунтовано напрямки банківської політики щодо управління ліквідністю з використанням сценарного підходу, що передбачає визначення базового і альтернативного варіантів функціонування ФМУЛБ, формування мети і завдань ФМУЛБ залежно від обраного банком сценарію, а також оцінку впливу політики банку на управління ліквідністю.

6. Досліджено розвиток державного регулювання ліквідності банків, як одного з найважливіших чинників, що впливають на ліквідність банків. Визначено, що Національним банком переважно використовується нормативний метод регулювання ліквідності банків, що полягає у встановленні нормативних значень показників ліквідності. З метою усунення недоліків даного методу запропонована підхід, заснований на побудові діапазонів ліквідності.

7. Сформовано концептуальні засади системи контролю і моніторингу ліквідності банку, що передбачає виділення основних елементів, принципів і етапів контролю і моніторингу ліквідності банку. Також визначено ознаки виникаючої кризи ліквідності, розроблено систему показників моніторингу ліквідності, орієнтовні значення відхилень, періодичність звітування і порядок усунення виявлених відхилень в процесі контролю ліквідності банку.

8. Удосконалено теоретико-методичний підхід до управління структурою активів і пасивів на основі комплексної оптимізаційної моделі управління ліквідністю банку, що полягає у зміні структури балансу банку з метою збільшення доходності активів, зменшенні вартості залучених ресурсів, нарощуванні капіталу. На відміну від існуючих, запропонована модель передбачає виділення етапів її реалізації, а також розробку системи обмежень для чотирьох груп банків, що свідчить про її універсальність та адаптивність. Практична перевірка авторських пропозицій щодо управління ліквідністю банку з використанням комплексної оптимізаційної моделі здійснена на прикладі двох банків другої і четвертої груп ВАТ «Ерсте Банк» і

ВАТ «Володимирський». Порівняння фактичних і розрахункових даних, отриманих за допомогою запропонованої моделі, свідчить про її дієвість і доцільність.

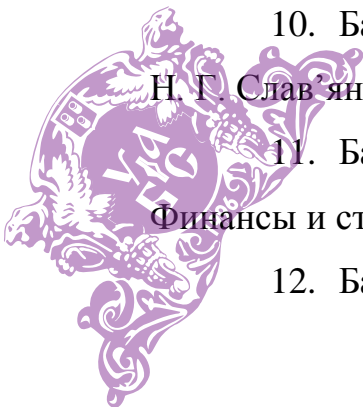
9. Визначено, що оцінка ліквідної позиції банку повинна враховувати прогностні значення показників, що формуються під впливом попиту і пропозиції ліквідних коштів. З цією метою запропоновано підхід до прогнозування і оцінки впливу макроекономічних чинників на обсяг депозитів банку, як однієї з найбільш вагомих частини пропозиції ліквідних коштів. Апробацію запропонованого підходу до оцінки ліквідної позиції банку здійснено на прикладі ВАТ «Кредитпромбанк».

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авансова І. А. Інструментарій регулювання кредитної діяльності комерційного банку / І. А. Авансова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 9 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2004. – С. 316–319.
2. Азаренкова Г. М. Фінансові потоки в системі економічних відносин : монографія / Азаренкова Г. М. – Х. : Інжек, 2006. – 326, [2] с.
3. Андреева Г. І. Класифікація джерел регулювання та покриття ринкових ризиків комерційного банку / Г. І. Андреева // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 289–296.
4. Аржевітін С. Роль держави у структурній перебудові економіки / Станіслав Аржевітін // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 8. – С. 3–9.
5. Аристов Д. В. Ликвидность банков: скрытая угроза / Д. В. Аристов, К. О. Гузов // Деньги и кредит. – 2001. – № 7. – С. 49–51.
6. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / Артус М. М. // Фінанси України. – 2005. – № 5 – С. 54–59.
7. Бабанов В. В. Новый поход к управлению ликвидностью / В. В. Бабанов, В. А. Шемпелев // Банковское дело. – 2001. – № 3. – С. 7–12.
8. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента : учеб. пособие / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 477, [3] с.
9. Банківські операції : підручник / за ред. А. М. Мороза. – К. : КНЕУ, 2000. – 383, [1] с.
10. Банківські операції : підручник / за ред. В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янської. – К. : Знання, 2006. – 727, [1] с.
11. Банковское дело : учеб. / под ред. О. И. Лаврушина. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 573, [3] с.
12. Башкіров О. Проблеми розвитку сучасної системи управління

ризиками банківської установи / О. Башкіров // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 19 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 404–410.

13. Бланк И. А. Финансовый менеджмент : учебный курс / И. А. Бланк. – изд. 2-е, перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-центр, 2006. – 653, [3] с.

14. Бобир В. В. Управління ліквідністю в комерційному банку / Бобир В. В. // Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник наукових статей. – Х. : Штрих, 2002. – С. 81–84.

15. Бородич С. А. Эконометрика : учеб. пособие / С. А. Бородич. – Минск : Новое знание, 2001. – 407, [9] с.

16. Бурлай Т. Методичні підходи до прогнозно-аналітичної оцінки банківської ліквідності на макрорівні / Тетяна Бурлай // Банківська справа. – 2003. – № 2. – С. 22–33.

17. Бюлетень Національного банку України : щомісячне аналітично-статистичне видання / Національний банк України. – 2009. – № 3.

18. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / Василик О. Д. – К. : НІОС, 2003. – 411, [5] с.

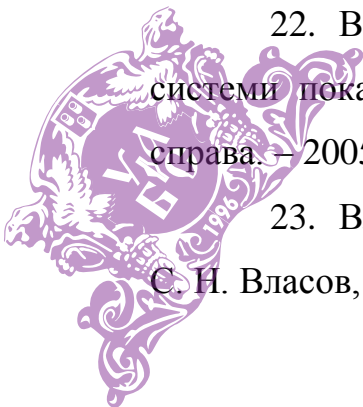
19. Васильева Т. А. Банковское инвестирование на рынке инноваций : монография / Васильева Т. А. – Сумы : СумДУ, 2007. – 512, [2] с.

20. Васюренко О. В. Банківський менеджмент : посіб. / О. В. Васюренко. – К. : Академія, 2001. – 313, [7] с.

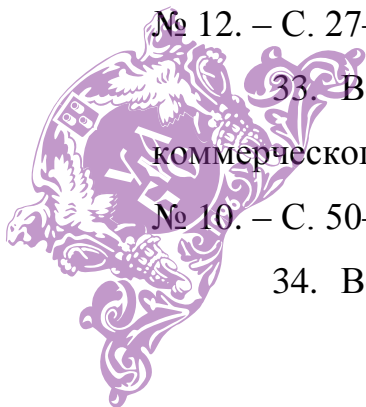
21. Васюренко О. В. Управління ліквідністю банку з погляду зміни швидкості його фінансових потоків / Олег Васюренко, Ганна Лазаренкова // Банківська справа. – 2003. – № 1. – С. 60–64.

22. Висоцька Л. Напрямки формування комплексної статистичної системи показників ліквідності банків / Людмила Висоцька // Банківська справа. – 2005. – № 5. – С. 39–51.

23. Власов С. Н. Управление ликвидностью коммерческого банка / С. Н. Власов, Ю. В. Рожков // Банковское дело. – 2001. – № 9. – С. 12–14.

24. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов : монография / А. П. Вожжов. – Севастополь : СевНТУ, 2006. – 339, [1] с.
25. Вожжов А. П. О влиянии случайных отклонений финансовых потоков на ликвидность банков / А. П. Вожжов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Вип. 21 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 103–111.
26. Волошин И. В. Анализ ликвидности банка [Электронный ресурс] / Игорь Владиславович Волошин. – Режим доступа : <http://www.gaap.ru/biblio/corpfm/analyst/037.asp>
27. Волошин И. В. Матрица фондирования минимального процентного риска / И. В. Волошин // Финансовые риски. – 2002. – № 4. – С. 121–124.
28. Волошин И. В. Режимы ликвидности коммерческих банков [Электронный ресурс] / Игорь Владиславович Волошин. – Режим доступа : http://www.finances.kiev.ua/theory/Rysk_menedzhmen/Rezhymy_lykvydn.html
29. Волошин І. Банківські моделі та режими ліквідності / Ігор Волошин // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 7. – С. 27–30.
30. Волошин І. Динаміка розривів ліквідності банку за умови змінної програми розміщення та залучення коштів / Ігор Волошин // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 8. – С. 24–26.
31. Волошин І. Перехідна динаміка розривів ліквідності банку / Ігор Волошин // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 9. – С. 26–28.
32. Волошина О. Факторные модели анализа ликвидности коммерческого банка / Ольга Волошина // Банковские технологии. – 2002. – № 12. – С. 27–29.
33. Волошина О. Факторные модели анализа ликвидности коммерческого банка / Ольга Волошина // Банковские технологии. – 2002. – № 10. – С. 50–51.
34. Вступ до банківської справи : навч. посіб. / [Савлук М. І.,

Мороз А. М., Коряк А. М. ; під ред. Савлук М. І.] – К. : Лібра, 1998. – 342 с.

35. Галицька Е. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків // Елеонора Галицька, Людмила Висоцька // Банківська справа. – 2002. – № 2. – С. 19–25.

36. Горбачев С. К. Оценка риска ликвидности в зарубежной банковской практике / Горбачев С. К. // Банковские услуги. – 2008. – № 2. – С. 21–26.

37. Граділь А. Підвищення рівня ліквідності комерційного банку шляхом управління залишками грошових коштів на рахунках клієнтів / Андрій Граділь // Банківська справа. – 2002. – № 1. – С. 17–21.

38. Гринько О. Прогнозування ресурсів банківських установ / Олена Гринько, Володимир Хохлов // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 8. – С. 30–36.

39. Грищенко О. О. Управління поточними пасивами банку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Грищенко Оксана Олександрівна. – Суми, 2007. – 21 с.

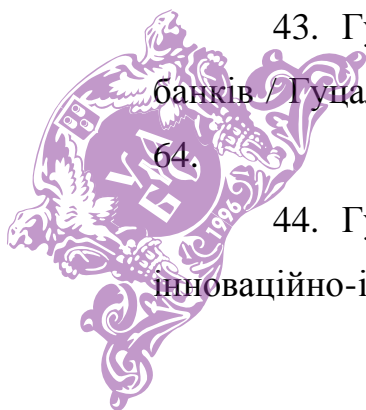
40. Грошово-кредитна політика в Україні / В. С. Стельмах, А. О. Єпіфанов, Н. І. Гребенюк, В. І. Міщенко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2003. – 421, [3] с.

41. Гусева А. Е. Поход к оценке банковской ликвидности / А. Е. Гусева // Банковское дело. – 2001. – № 2. – С. 36–38.

42. Гуцал І. С. «Базель II» та сучасні тенденції до регулювання банківських ризиків / Гуцал Ігор, Брич Василь, Вовк О. // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – №5-2. – С. 11–16.

43. Гуцал І. С. Економічна оцінка оптимальної величини капіталу банків / Гуцал Ігор, Давлетова Аліна // Світ фінансів. – 2008. – №2. – С. 60–64.

44. Гуцал І. С. Кредитний механізм забезпечення регіональної інноваційно-інвестиційної стратегії / Гуцал І. С. // Становлення доктрини

фінансової системи України : Монографія / за ред. С. І. Юрія, О. М. Десятнюк. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – 192с.

45. Гуцал І. С. Проблеми та перспективи функціонування інвестиційних банків / Гуцал І. С. // Фінанси України. – № 11 – 2009. – С. 78–87.

46. Деревська О. Активно-пасивні операції банку та управління ліквідністю банківської установи / Оксана Деревська // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 7. – С. 44–50.

47. Дзюблюк О. Вплив рівня монетизації економіки України на кредитну діяльність комерційних банків в умовах перехідного періоду / Олександр Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 5. – С. 4–9.

48. Дзюблюк О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток / Олександр Дзюблюк // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1. – С. 8–15.

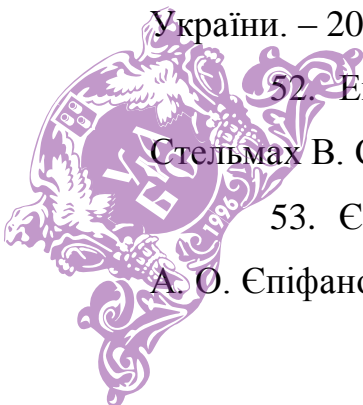
49. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль : навч.-метод. посіб. (у схемах і коментарях) / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. – К.: Кондор, 2005. – 295, [1] с.

50. Дмитров С. О. Математична модель управління операційним ризиком в діяльності комерційного банку / С. О. Дмитров, А. П. Коваленко, О. В. Меренкова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 19 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 36–46.

51. Дугін І. Врахування чинників зовнішнього середовища в процесі управління кредитним портфелем / Ігор Дугін // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 6. – С. 32–36.

52. Енциклопедія банківської справи України / редкол. Стельмах В. С. (голова) та ін. – К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 679, [1] с.

53. Єпіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посіб. / А. О. Єпіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга,

2007. – 522, [6] с.

54. Жданов В. І. Грошові агрегати та забезпечення потреб ліквідності банківської системи в зоні Євро / В. І. Жданов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2002. – № 4. – С. 41–46.

55. Завадська Д. Оптимізація кредитно-депозитної стратегії комерційного банку / Діана Завадська // Банківська справа. – 2004. – № 3. – С. 87–91.

56. Заруба Ю. О. До питання оптимізації банківської ліквідності / Заруба Ю. О. // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник наукових статей. – Х. : Фіаніт, 2002. – С. 68–69.

57. Заруба Ю. Ризики ділової репутації банків / Юрій Заруба // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 10. – С. 16–17.

58. Заруцька О. Рівновага залучених і розміщених банківських ресурсів як необхідна умова стабільного розвитку // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 4. – С. 20–27.

59. Зінченко В. О. Дистанційний аналіз ліквідності у системі банківського нагляду / В. О. Зінченко // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 54–59.

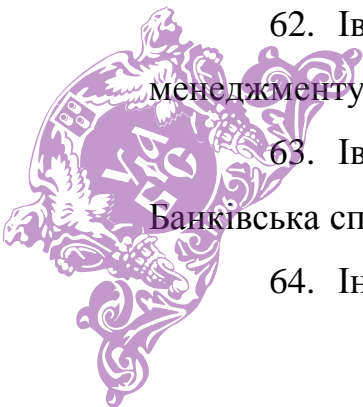
60. Зражевский В. В. Принципы оптимизации управления финансовыми потоками в коммерческом банке / В. В. Зражевский // Банковское дело. – 2001. – № 7. – С. 9–10.

61. Иванов В. Экспресс-анализ ликвидности кредитной организации [Електронний ресурс] / Иванов Виктор. – Режим доступа : <http://www.bankclub.ru/library.htm>

62. Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту / Івасів І. Б. // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 109–116.

63. Іващук І. Кількісна оцінка банківських ризиків / Ірина Іващук // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 7–9.

64. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні

[Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 28.08.2001 № 368 – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01&check=4/UMfPEGznhhXV0.ZiwoGPBtH4H.s80msh8Ie6>

65. Каднічанська В. М. Передумови планування системи управління банківськими ризиками / Каднічанська В. М. // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник наукових статей. – Х. : Фіаніт, 2002. – С. 70–71.

66. Карчева Г. Використання методів непараметричної статистики для оцінки ризику ліквідності банків / Ганна Карчева // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 7. – С. 31–34.

67. Карчева Г. Т. Використання VAR-методології для оцінки ризику ліквідності банків / Г. Т. Карчева // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 1. – С. 59–64.

68. Кириленко В. Депозитна політика комерційного банку / В'ячеслав Кириленко // Банківська справа. – 2005. – № 2. – С. 29–35.

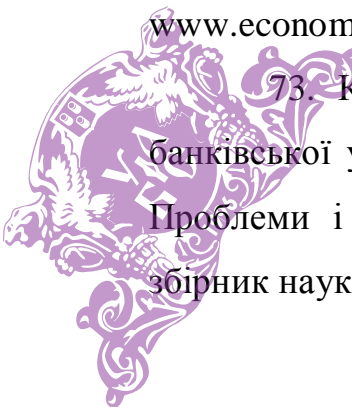
69. Кириченко О. Банківський менеджмент : навч. посіб. для вищ. навч. зал. / О. Кириченко, І. Гігленко, А. Ятченко. – К. : Основи, 1999. – 671, [1] с.

70. Кінаш О. М. Моделювання оптимальної структури балансу банку / Кінаш О. М. // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 111–114.

71. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / Кірейцев Г. Г. – 2-е вид., переробл. та доповн. – К. : ЦУЛ, 2002. – 495, [1] с.

72. Ковалев М. М. Оптимальная структура портфеля банка [Електронний ресурс] / М. М. Ковалев, А. Д. Осмоловский – Режим доступу : www.economy.bsu.by/pdf/articles/Kovalev/2002/78.pdf

73. Коваленко В. В. Обґрунтування стратегії управління ліквідністю банківської установи // В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, Ж. В. Трояник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 17 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2006. – С. 159–167.

74. Коваленко В. В. Центральний банк і грошово-кредитна політика : навч. посіб. / Коваленко В. В. – К. : Знання України, 2006. – 331, [1] с.

75. Коваль В. М. Грошові потоки в механізмі функціонування комерційного банку / В. М. Коваль // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 1. – С. 48–50.

76. Ковальчук Г. С. Фінансовий механізм: проблеми і напрямки удосконалення / Ковальчук Г. С., Осадчий А. В. // Актуальні проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник наукових статей. – Х. : Фіаніт, 2002. – С. 166–167.

77. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму / Ковалюк О. М. // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51–60.

78. Козьменко О. В. Управление рисками и страховая защита / О. В. Козьменко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14. : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 325–332.

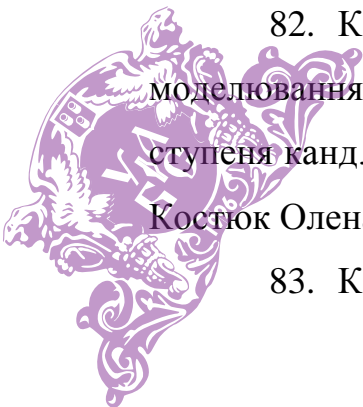
79. Колодізев О. М. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері : навч. посіб. / О. М. Колодізев, І. М. Чмутова, І. О. Губарева. – Х. : Інжек, 2004. – 405, [3] с.

80. Конузін В. В. Подходы к автоматизации процесса управления ликвидностью в коммерческом банке / В. В. Конузін, П. С. Шальнов // Расчеты и операционная работа в КБ. – 2005. – № 2. – С. 69–74.

81. Корнієнко Т. Управління ризиками як складова управління активами і пасивами / Тетяна Корнієнко // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 6. – С. 28–31.

82. Костюк О. В. Управління ліквідністю грошового ринку на основі моделювання попиту на банківські резерви : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Костюк Олена Володимирівна. – Суми, 2006. – 18, [2] с.

83. Кот О. Прогнозування фінансового стану банків з метою

попередження їх банкрутства / Ольга Кот // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 34–39.

84. Котыхов М. П. Построение ликвидной позиции коммерческого банка // М. П. Котыхов, И. В. Шевченко // Финансы и кредит. – 2002. – № 23. – С. 22–28.

85. Краснов С. Ліквідність банків України та їхня кредитна політика в умовах переходу до ринкової економіки / С. Краснов // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 37–39.

86. Кредитний ризик комерційного банку : навч. посіб. / за ред. В. В. Вітлицького. – К. : Знання, 2000. – 251, [1] с.

87. Криклій О. А. Визначення сутності та структури фінансового механізму управління філіями банку / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак // Вісник Української академії банківської справи. – 2007. – № 1. – С. 53–58.

88. Крилова В. В. Світовий досвід розробки політики управління ризиками, які пов'язані з кредитним бумом / В. В. Крилова, В. В. Ващенко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 19 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 158–168.

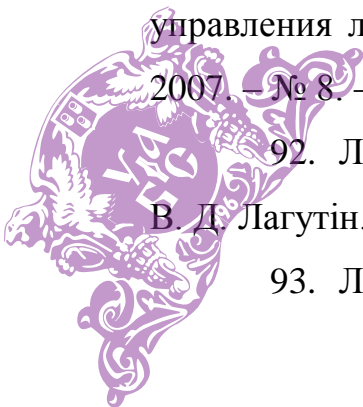
89. Крилова В. Складові процесу управління ліквідністю банку / Віра Крилова, Руслан Набок // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 6. – С. 24–29.

90. Кулинич И. Н. Управление рисками как составляющая процесса эффективного управления банком / И. Н. Кулинич // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 19 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 349–352.

91. Курников А. В. Метод устранения недостатков централизованного управления ликвидностью в банках / А. В. Курников // Банковское дело. – 2007. – № 8. – С. 73–78.

92. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – 4-те вид., стер. – К. : Знання, 2004. – 215, [1] с.

93. Левчук В. М. Система оцінювання контролю за ризиком

ліквідності у фінансово-кредитних установах / В. М. Левчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Вип. 22 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 120–128.

94. Лис І. М. Вдосконалення управління капіталізацією та ліквідністю банківської системи // І. М. Лис, В. В. Салтинський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 36–48.

95. Лис І. М. Вплив іноземного капіталу на рівень ліквідності банківської системи України / І. М. Лис // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 344–350.

96. Лук'янець Н. В. Визначення, проблеми формування та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних та фінансово-кредитних установ / Лук'янець Н. В. // Проблеми формування і розвитку фінансово-кредитної системи України : збірник наукових статей. – Х. : Штрих, 2002. – 274 с. – С. 77–79.

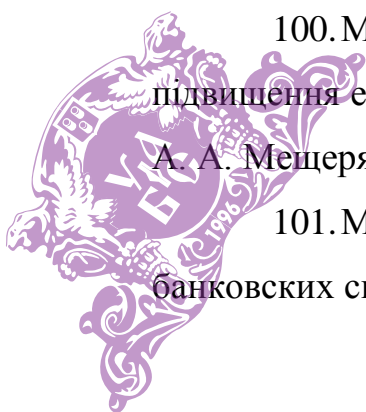
97. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. / Любунь О. С., Грушко В. І. – К. : Слово, 2004. – 295, [1] с.

98. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 15.03.2004 № 104. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

99. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 02.08.2004 № 361. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_Supervision/Risks/361.pdf

100. Мещеряков А. А. Організаційно-технологічні аспекти підвищення ефективності функціонування комерційного банку : монографія / А. А. Мещеряков. – К. : Науковий світ, 2006. – 347, [1] с.

101. Мищенко В. А. Неопределённость и риски функционирования банковских систем / В. А. Мищенко, Ю. И. Лернер // Проблеми і перспективи

розвитку банківської системи України. Т. 19 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 57–65.

102. Мізюк Б. М. Фінансовий механізм управління ризиками підприємств / Мізюк Б. М. // Фінанси України. – 2003. – № 11. – С. 66–73.

103. Моисеев С. Р. Роль коридора процентних ставок центрального банку в управленні банківською ліквідністю / С. Р. Моисеев // Банковское дело. – 2008. – № 2. – С. 15–19.

104. Молчанов О. В. Теоретичні підходи до управління ліквідністю сучасних банків / О. В. Молчанов // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 10. – С. 48–51.

105. Москаленко В. П. Финансово-экономический механизм промышленного предприятия / В. П. Москаленко, О. В. Шипунова. – Суми : «Довкілля», 2003. – 174, [2] с.

106. Муравьев В. В. Определение потребности банка в ликвидных средствах на основе «теории спроса на деньги» [Електронний ресурс] / Муравьев Василий Викторович. – Режим доступу : <http://www.bankclub.ru/library.htm>

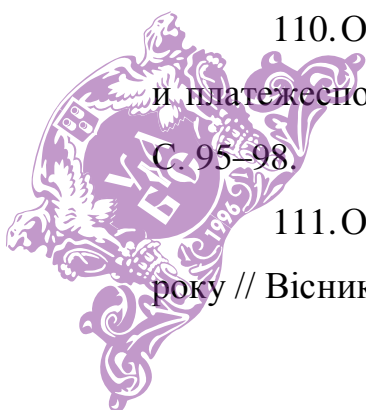
107. Набок Р. Аспекти, що можуть призвести до виникнення проблемного банку / Руслан Набок // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 8. – С. 46–50.

108. Нетяжук М. В. Економічні механізми в ринкових умовах / М. В. Нетяжук // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 3. – С. 18–22.

109. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 1999. – 164 с.

110. Орленко Н. Управление обязательными резервами, ликвидностью и платежеспособностью / Нина Орленко // Бизнес-информ. – 2000. – № 1. – С. 95–98.

111. Основні показники діяльності банків Україна на 1 січня 2009 року // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 65.

112. Основні принципи ефективного банківського нагляду [Електронний ресурс] / Базельський комітет з питань Банківського Нагляду. – Базель. – Жовтень 2006 р. Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/index.htm

113. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 270, [2] с.

114. Пернарівський О. Аналіз та оцінка ризику ліквідності банку / Олександр Пернарівський // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 10. – С. 26–29.

115. Пернарівський О. Ризик та ліквідність комерційного банку / Олександр Пернарівський // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 4. – С. 31–34.

116. Плаксієнко В. Я. Проблеми категоріального обґрунтування страхування фінансових ризиків / В. Я. Плаксієнко, В. Г. Бабенко // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2006. – № 1. – С. 17–20.

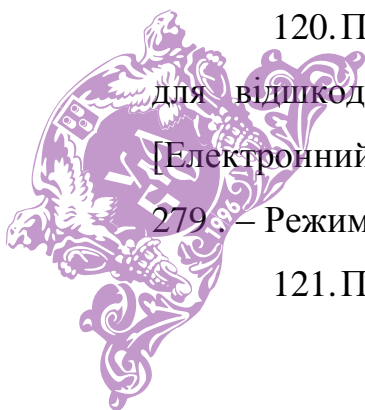
117. Пожар О. М. Сутність процентного ризику та його наслідки для банку / О. М. Пожар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Вип. 22 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 320–324.

118. Показатели ликвидности в соответствии с Указанием ЦБ РФ от 30.04.2008 г. № 2005-У [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://www.orioncom.ru/demo_bkb/kpbs/ek_polog/pl1.htm

119. Показники діяльності банків [Електронний ресурс] / Асоціація українських банків. – Режим доступу : http://aub.org.ua/index.php?option=com_archive_docs&show=1&menu=104&Itemid=112

120. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : постанова Правління НБУ від 6 липня 2000 року № 279. – Режим доступу : <http://www.ligazakon.ua>

121. Поморина М. А. О некоторых подходах к управлению

банковской ликвидностью / М. А. Поморина // Банковское дело. – 2001. – № 9. – С. 5–11.

122. Потійко Ю. Теорія і практика управління різними видами ризиків у комерційних банках / Юрій Потійко // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 4. – С. 58–60.

123. Примостка Л. Управління активами і пасивами комерційного банку / Людмила Примостка // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 2. – С. 39–43.

124. Принципи ефективного управління ліквідністю у банківських установах [Електронний ресурс] / Базельський комітет з Банківського Нагляду. – Базель. – Лютий 2000 р. Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/index.htm

125. Про банки і банківську діяльність [Електронний ресурс] : Закон України від 7.12.2000 р. № 2121-III зі змінами і доповненнями. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/B_zakon/index.htm

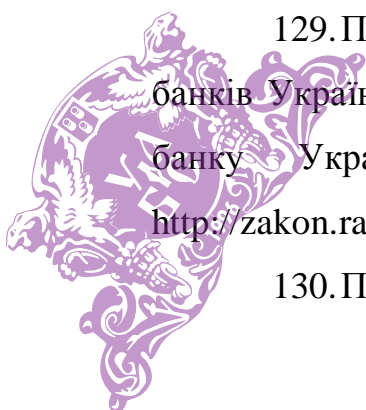
126. Про Національний банк України [Електронний ресурс] : Закон України від 20.05.1999 № 679-14. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=679-14>

127. Про окремі питання діяльності банків [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 04.12.2008 № 413. – Режим доступу : <http://www.investadviser.com.ua/ukr/news/426.html>

128. Про порядок визначення та формування обов'язкових резервів для банків України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 21.04.2004 № 172. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0595-04>

129. Про регулювання Національним банком України ліквідності банків України [Електронний ресурс] : постанова Правління Національного банку України від 30.04.2009 № 259. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0410-09>

130. Пшик Б. І. Модель управління активами і пасивами банку /

Пшик Б. І. // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 115–120.

131. Раєвська Т. Практичні підходи до оцінки ризиків у діяльності банків / Тетяна Раєвська // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 8. – С. 9–14.

132. Рисін В. Економічні чинники припливу заощаджень населення в банківську систему / Віталій Рисін // Регіональна економіка. – 2002. – № 3. – С. 153–156.

133. Риск-менеджмент інновацій : монографія / Т. А. Васильєва, О. Н. Диденко, А. А. Епифанов [и др.]. – Суми : Деловые перспективы, 2005. – 257, [3] с. – (Серия «Мастер-класс»)

134. Романенко О. Управління активами і пасивами у процесі керівництва комерційним банком / Олександр Романенко // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 8. – С. 26–28.

135. Роуз Питер С. Банковский менеджмент / Питер С. Роуз. – пер. с англ. – М. : Дело, 1997. – 743, [1] с.

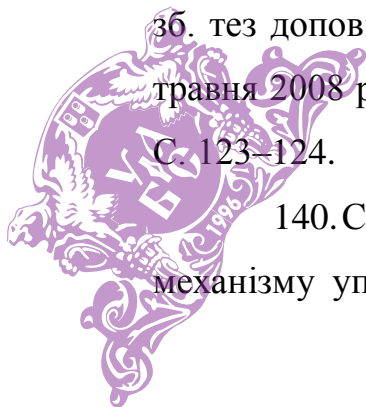
136. Савостьянов В. А. Управление ликвидностью коммерческих банков [Електронний ресурс] / Савостьянов В. А. – Режим доступу : http://www.cfin.ru/press/afa/2001-2/31_sav.shtml

137. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 313, [7] с.

138. Саннікова Н. Теоретичні та практичні аспекти ефективності депозитної політики банку / Наталія Саннікова // Регіональна економіка. – 2006. – № 1. – С. 121–125.

139. Серпенінова Ю. С. Депозити як основа ресурсної бази банків / Ю. С. Серпенінова // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції, (15 – 16 травня 2008 р.) / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – С. 123–124.

140. Серпенінова Ю. С. Елементи забезпечення фінансового механізму управління ліквідністю банку / Серпенінова Ю. С. // Настоящи

изследования – 2009 : материалы за V международна научна практична конференция, (17 – 25 януари 2009) Т. 1. – София : Бял ГРАД-БГ, 2009. – С. 19–21.

141. Серпенинова Ю. С. Методи визначення потреби банку в ліквідних коштах / Серпенинова Ю. С. // Фінансово-кредитна система України в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів : тези доповідей та виступів VIII науково-практичної конференції студентів та аспірантів. 21 – 22 травня 2009 р. / Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ. – Черкаси : ЧІБС УБС НБУ, 2009. – С. 103–105.

142. Серпенинова Ю. С. Методи управління ліквідністю банку / Ю. С. Серпенинова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. тез доповідей XI Всеукраїнської науково-практичної конференції, (30 – 31 жовтня 2008 р.) Т. 1. / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – С. 59–61.

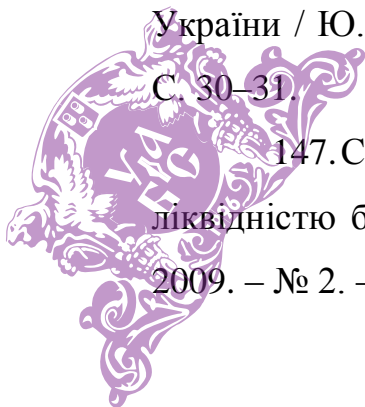
143. Серпенинова Ю. С. Методичний підхід до впровадження моніторингу ліквідності банку / Серпенинова Ю. С. // Економічний простір : зб. наук. пр. – Вип. 28 (1). – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2009. – С. 224–228.

144. Серпенинова Ю. С. Обґрунтування напрямків банківської політики щодо управління ліквідністю банків / Серпенинова Ю. С. // Економіка: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. – Вип. 247. – Т. III. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 695–700.

145. Серпенинова Ю. С. Оцінка факторів стану ліквідності банків України / Ю. С. Серпенинова // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 2. – С. 19–23.

146. Серпенинова Ю. С. Оцінка факторів стану ліквідності банків України / Ю. С. Серпенинова // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 3. – С. 30–31.

147. Серпенинова Ю. С. Побудова фінансового механізму управління ліквідністю банку / Ю. С. Серпенинова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 2. – С. 159–166.

148. Серпенінова Ю. С. Процентна політика комерційного банку / Серпенінова Ю. С., Бурденко І. М. // Корпорації та інтегровані структури: проблеми науки та практики : Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції, (22 – 23 травня 2007 р.) / Харківський національний економічний університет. – Х. : «ІНЖЕК», 2007. – С. 170–171.

149. Серпенінова Ю. С. Ризик ліквідності в загальній системі банківських ризиків / Серпенінова Ю. С. // Держава та регіони. – 2008. – № 6. – С. 210–215.

150. Серпенінова Ю. С. Розвиток державного регулювання ліквідності банків / Серпенінова Ю. С. // Вісник СНАУ. Серія «Економіка і менеджмент». – № 8 (37). – 2009. – С. 110–113.

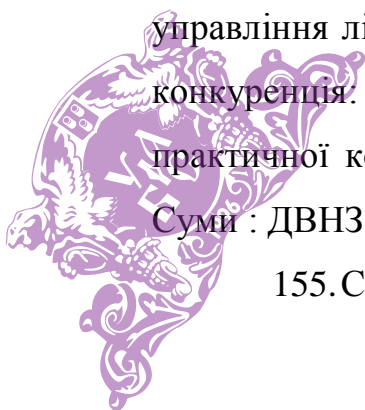
151. Серпенінова Ю. С. Сценарний підхід до функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку / Серпенінова Ю. С. // Основні проблеми на сучасній науці – 2009 : матеріали за V міжнародною науково-практичною конференцією, (17 – 25 квітня 2009) Т. 1. – Софія : Бял ГРАД-БГ, 2009. – С. 36–38.

152. Серпенінова Ю. С. Теоретичні підходи до управління ліквідністю банку / Ю. С. Серпенінова // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1. – С. 57–62.

153. Серпенінова Ю. С. Удосконалення методів визначення потреби банку в ліквідних коштах / Ю. С. Серпенінова // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Фінансовий ринок України : стабілізація та євроінтеграція : зб. наук. пр. – Вип. 2 (76). – Львів : НАН України. Ін-т регіональних досліджень, 2009. – С. 266–274.

154. Серпенінова Ю. С. Фінансові методи і фінансові важелі управління ліквідністю банку / Ю. С. Серпенінова // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика : зб. тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції, (21 – 22 травня 2009 р.) / ДВНЗ «УАБС НБУ». – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – С. 72–73.

155. Серпенінова Ю. С. Чинники, що впливають на ліквідність банку /

Ю. С. Серпенінова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – Вип. 24. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – С. 354–359.

156. Синки Дж., мл. Управление финансами в коммерческих банках / Дж. Ф. Синки, мл. – пер. с англ. 4-го изд. – М. : Gatallaxy, 1994. – 937, [25] с.

157. Система банківського менеджменту : навч. посіб. / за ред. О. С. Любуня, В. І. Грушко. – К. : Інкос, 2004. – 478, [2] с.

158. Сідалко М. С. Банківські ризики та управління ними / М. С. Сідалко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 261–265.

159. Слав'янська Н. Г. Вплив процентної ставки на формування кредитної політики комерційного банку / Н. Г. Слав'янська, І. Карбівничий // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 14 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2005. – С. 89–94.

160. Слободяник Ю. Б. Фінансовий механізм функціонування підприємств пасажирського автотранспорту в сучасних умовах : монографія / Ю. Б. Слободяник. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – 161, [1] с.

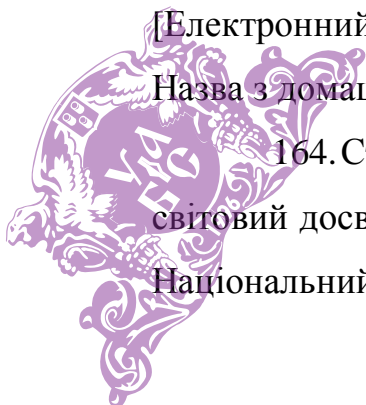
161. Смовженко Т. Основні мотиви та чинники формування заощаджень домогосподарствами / Тамара Смовженко // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 5. – С. 32–34.

162. Сомик А. В. Управління ліквідністю банківської системи: досвід Словаччини / А. В. Сомик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 296–304.

163. Статистичні матеріали сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/Statist/index.htm>. –

Назва з домашньої сторінки

164. Стельмах В. С. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду / Стельмах В. С., Міщенко В. І. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень. 2008. – 287, [1] с.

165. Супрунович Е. Б. Лимитирование рисков ликвидности / Е. Б. Супрунович // Банковское дело. – 2001. – № 9. – С. 15–17.

166. Тарасов Д. В. О ликвидности банковской системы / Д. В. Тарасов // Банковское дело. – 2008. – № 3. – С. 30–31.

167. Терещенко О. Внутрішній аудит і контролінг ризиків у системі ризик-менеджменту / Олег Терещенко // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 7. – С. 45–49.

168. Тичина В. Впровадження системи управління ризиками в банку / Валерій Тичина, Оксана Задніпровська // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 8. – С. 18–22.

169. Уваров К. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: орієнтир на майбутнє / Костянтин Уваров, Олексій Куценко // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 1. – С. 60–63.

170. Фабер С. Нагляд на основні оцінки ризиків: українська перспектива / Світлана Фабер, Ірина Пожарська, Олексій Куценко // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 6. – С. 24–26.

171. Финансовый менеджмент: теория и практика : учебник / под ред. Е. С. Стояновой. – изд. 5-е, перераб. и доп. – М. : Перспектива, 2000. – 655 с.

172. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова ; Мін-во освіти і науки України. – К. : Знання, 2008. – 611, [5] с.

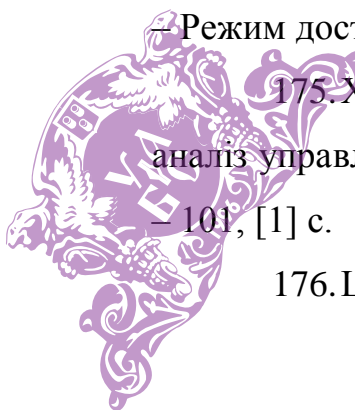
173. Фінансовий менеджмент : підручник / ред. А. М. Поддєрьогін ; Мін-во освіти і науки України, Київський національний економічний університет. – К. : КНЕУ, 2005. – 535, [1] с.

174. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб [Електронний ресурс].

– Режим доступу : <http://www.fg.org.ua/>

175. Христофорова О. М. Кредитні потоки: Теоретичне узагальнення, аналіз управління : монографія / О. М. Христофорова. – Х. : Константа, 2005. – 101, [1] с.

176. Цибко О. В. Банківська діяльність та ризики, що її

супроводжують / О. В. Рибко // Вісник Української академії банківської справи. – 2003. – № 1. – С. 65–68.

177. Шальнов П. С. Технология управления ликвидностью в российском коммерческом банке / Шальнов Павел Сергеевич // Финансовый бизнес. – 2006. – № 5. – С. 55–62.

178. Шальнов П. Управление ликвидностью: механизм прогноза денежных потоков банка / П. Шальнов // Банковское дело. – 2005. – № 9. – С. 56–60.

179. Шаталов А. Н. Управление ликвидностью в рамках финансового менеджмента банка / Шаталов А. Н. // Финансовый менеджмент. – 2004. – № 6. – С. 101–110.

180. Шевченко Р. І. Кредитування і контроль : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Р. І. Шевченко. – К. : КНЕУ, 2002. – 183 [1] с.

181. Школьник І. О. Базель II: основні складові та їх характеристика / І. О. Школьник, О. В. Люта // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т. 20 : збірник наукових праць. – Суми : УАБС НБУ, 2007. – С. 165–171.

182. Щибиволок З. Аналіз ліквідності банку / Зиновій Щибиволок // Банківська справа. – 2000. – № 5. – С. 33–37.

183. Щибиволок З. І. Аналіз банківської діяльності : навч. посіб. / З. І. Щибиволок. – К. : Знання, 2006. – 311, [1] с.

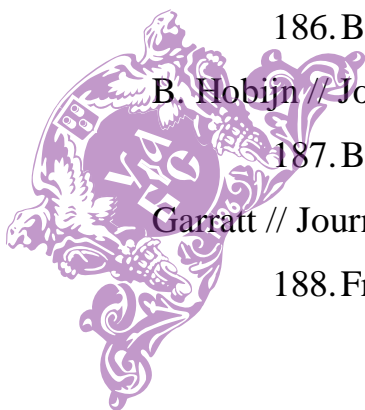
184. Allen F. Banks, Markets, and Liquidity / Allen F., Carletti E. // Wharton Financial Institutions Center Working Paper. – 2007. – № 7. – P. 17 – 24.

185. Allen F. Financial Fragility, Liquidity, and Asset Prices / Allen F., Gale D. // Journal of European Economic Association. – 2004. – № 6. – P. 15 – 48.

186. Bech M. Technology Diffusion within Central Banking / M. Bech, B. Hobbijn // Journal of Central Banking. – 2007. – № 3. – P. 59 – 81.

187. Bech M. The Intraday Liquidity Management Gamr / M. Bech, R. Garratt // Journal of Economic Theory. – 2003. – № 2. – P. 198 – 219.

188. Freeman S. The Payment System, Liquidity, and Rediscounting / S.

Freeman // American Economic Review. – 2000. – № 5. – P. 26 – 38.

189. Herrala R. Markets, Reserves and Lenders of Last Resort as Sources of bank Liquidity // Risto Herarala // Bank of Finland Discussion Papers. – 2000. № 3. – 27 p.

190. Martin A. An Economic Analysis of Liquidity Saving Mechanisms / A. Martin, J. McAndrews // Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review. – 2008. – № 14. – P. 25 – 39.

191. Martin A. Optimal Pricing of Intra – Day Liquidity / A. Martin // Journal of Monetary Economics. – 2004. – № 51. – P. 24 – 41.

192. Mills D. C. Risk and Concentration in Payment and Securities Settlement Systems / D. C. Mills, T. D. Nesmith // Journal of Monetary Economics. – 2008. – № 55. – P. 53 – 42.

Державний вищий навчальний заклад
“УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ”

State Higher Educational Institution
“UKRAINIAN ACADEMY OF BANKING
OF THE NATIONAL BANK OF UKRAINE”

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А 1

Додаткові показники ліквідності

Показник	Порядок розрахунку	Економічний зміст показника
Коефіцієнт довгострокової ліквідності	$K_d = A_d / (K + Z_d)$	Характеризує можливість банку виконувати зобов'язання з початковим строком погашення більше 1 р. (Зд) за рахунок активів з початковим строком розміщення більше 1 р. (Ад). Орієнтовне значення не більше 120% [11, 35]
Коефіцієнт загальної ліквідності	$K_z = A / Z$	Характеризує можливість банку в погашенні всіх зобов'язань (З) всіма активами (А) Орієнтовне значення не менше 100% [9, 137, 163, 182]
Коефіцієнт співвідношення кредитів до депозитів	$K_{kd} = K_p / D$	Характеризує здатність банку залучати депозити (Д) для підтримки кредитних операцій (Кр) Орієнтовне значення 70 – 80% [137, 163, 182]
Коефіцієнт генеральної ліквідності зобов'язань	$K_g = (A_{vl} + A_m) / Z$	Характеризує можливість банку в погашенні всіх зобов'язань (З) високоліквідними активами (А) і шляхом реалізації майна (Ам) [137, 163]
Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до залучених коштів	$K_s = A_{vl} / Z$	Показує частку зобов'язань, які банк може виконати в будь-який момент [11, 163]
Коефіцієнт відношення високоліквідних коштів до робочих активів	$K_{vl} = A_{vl} / A_p$	Характеризує частку високоліквідних активів (Авл) у робочих активах банку (Ар) Орієнтовне значення не менше 20% [9, 11, 137, 163]

Продовження додатку А

Таблиця А 2

Показники якості і стабільності ресурсної бази банку

Показник	Порядок розрахунку	Економічний зміст показника
Показник структури залучених коштів	$P_{зск} = Z_3 / Z$	Показує частку зобов'язань до запитання (Z_3) в загальному обсязі залучених коштів (Z) [11, 135, 163]
Показник залежності від міжбанківського ринку	$P_m = (M_{ко} - M_{кн}) / Z$	Показує ступінь залежності від міжбанківських кредитів ($M_{ко}$ – міжбанківські кредити отримані, $M_{кн}$ – міжбанківські кредити надані) [11, 163]

Таблиця А 3

Показники трансформації активів

Показник	Порядок розрахунку	Економічний зміст показника
Коефіцієнт трансформації	$K_t = ((R - S) / R) * 100\%$	Показує можливість використання короткострокових коштів у строкові активи (R – короткострокові ресурси, S – короткострокові позики і вкладення капіталу) [11, 53, 113, 135]
Незнижуваний залишок депозитів до запитання	$N_z = K_{зс} / H$	Показує незнижуваний залишок депозитів до запитання, який розраховується як відношення середнього залишку коштів протягом періоду ($K_{зс}$) до суми надходжень у вклади протягом періоду (H) [11, 113]

Додаток Б

Таблиця Б 1

Макроекономічні фактори, що впливають на обсяги
депозитних операцій банку

Дата	Депозити банків, млн грн. (Y)	Фінансові результати підприємств та організацій від звичайної діяльності до оподаткування, млн. грн. (X1)	Грошові доходи населення, млн. грн. (X2)	Грошові витрати та заощадження населення, млн. грн. (X3)	Індекс споживчих цін, до грудня попереднього року, % (X4)	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн. (X5)
01.03.2001	15371,11	1952,00	8345,00	7867,00	102,70	281,03
01.06.2001	18570,18	13395,00	9020,00	8045,00	105,30	317,81
01.09.2001	20163,57	18645,00	9249,00	8632,00	103,70	326,34
01.12.2001	21977,04	19299,00	12275,00	10340,00	106,10	378,45
01.03.2002	23483,04	574,80	13715,00	14951,00	99,50	354,81
01.06.2002	25603,11	7497,90	14395,00	14890,00	104,40	377,41
01.09.2002	30032,44	13005,60	18371,00	17947,00	105,30	391,14
01.12.2002	32026,54	14823,00	20215,00	20946,00	105,70	442,88
01.03.2003	36127,54	3480,00	14138,00	14138,00	103,70	415,49
01.06.2003	41130,79	8320,00	16553,00	16553,00	104,60	476,16
01.09.2003	51347,18	14918,00	21460,00	21460,00	103,30	498,27
01.12.2003	57338,08	20312,00	23777,00	23777,00	108,20	550,92
01.03.2004	62491,35	9800,00	17444,00	17444,00	102,20	545,06
01.06.2004	69481,17	20307,00	20055,00	20055,00	104,40	601,45
01.09.2004	81580,78	35332,00	26717,00	26717,00	105,60	630,82
01.12.2004	78622,09	44578,00	30557,00	30557,00	112,30	703,77
01.03.2005	93511,30	13170,00	67946,00	67946,00	104,40	722,01
01.06.2005	101458,82	31440,00	153713,00	153713,00	106,40	823,10
01.09.2005	112247,72	46444,00	257310,00	257310,00	107,10	856,02
01.12.2005	130435,03	57619,00	365923,00	365923,00	110,30	1019,71
01.03.2006	134532,39	8312,00	90905,00	90905,00	102,70	986,65
01.06.2006	148166,66	26658,00	199961,00	199961,00	102,90	1063,59
01.09.2006	164764,55	50037,00	331522,00	331522,00	105,90	1086,58
01.12.2006	183998,46	70236,80	475200,00	475200,00	111,60	1277,06
01.03.2007	197666,08	17120,00	116852,00	116852,00	101,30	1229,70
01.06.2007	224128,17	40695,00	260249,00	260249,00	104,20	1368,30
01.09.2007	259367,83	94618,00	432638,00	432638,00	108,60	1426,00
01.12.2007	292232,71	121435,00	625868,00	625868,00	116,60	1674,70
01.03.2008	324799,68	24906,00	170771,00	170771,00	109,70	1702,00
01.06.2008	354007,90	76088,00	375859,00	375859,00	115,50	1883,00
01.09.2008	382895,57	118345,00	606957,00	606957,00	116,10	1916,00

Продовження додатку Б

Продовження таблиці Б 1

Дата	Депозити банків, млн грн (Y)	Облікова ставка НБУ, % (X6)	Валовий внутрішній продукт, млн. грн. (X7)	Інвестиції в основний капітал (капітальні вкладення), млн. грн. (X8)	Рівень безробіття (X9)	Процентні ставки за строковими депозитами фіз. Осіб в нац. Вал., % (X10)
01.03.2001	15371,11	25,00	39201,00	3945,00	4,20	8,80
01.06.2001	18570,18	19,00	85682,00	10007,00	3,82	8,40
01.09.2001	20163,57	15,00	144681,00	17500,00	3,59	9,40
01.12.2001	21977,04	12,50	204190,00	26744,00	3,68	10,00
01.03.2002	23483,04	11,50	44132,00	4805,00	3,93	9,20
01.06.2002	25603,11	10,00	94249,00	12073,00	3,73	8,70
01.09.2002	30032,44	8,00	159316,00	19839,00	3,60	8,80
01.12.2002	32026,54	7,00	225810,00	37178,00	3,80	7,30
01.03.2003	36127,54	7,00	51535,00	6124,00	4,00	16,69
01.06.2003	41130,79	7,00	111499,00	1600,00	3,70	15,70
01.09.2003	51347,18	7,00	187080,00	27413,00	3,50	15,40
01.12.2003	57338,08	7,00	264165,00	51011,00	3,60	16,10
01.03.2004	62491,35	7,00	64115,00	10236,00	3,80	15,60
01.06.2004	69481,17	7,50	142704,00	23708,00	3,50	15,70
01.09.2004	81580,78	7,50	242708,00	42116,00	3,40	15,20
01.12.2004	78622,09	9,00	345113,00	75714,00	3,50	17,20
01.03.2005	93511,30	9,00	79356,00	12638,00	3,60	15,80
01.06.2005	101458,82	9,00	173482,00	30616,00	3,00	13,20
01.09.2005	112247,72	9,50	297584,00	51522,00	2,80	14,00
01.12.2005	130435,03	9,50	418529,00	77533,00	3,10	14,50
01.03.2006	134532,39	9,50	102027,00	16485,70	3,20	13,80
01.06.2006	148166,66	8,50	206099,00	39076,30	2,70	13,30
01.09.2006	164764,55	8,50	350558,00	68201,00	2,50	13,60
01.12.2006	183998,46	8,50	535860,00	125253,40	2,70	13,60
01.03.2007	197666,08	8,50	133108,00	25304,30	2,80	13,50
01.06.2007	224128,17	8,00	294496,00	60025,90	2,30	13,40
01.09.2007	259367,83	8,00	490120,00	102125,40	2,10	13,40
01.12.2007	292232,71	8,00	630019,00	130982,00	2,30	13,70
01.03.2008	324799,68	10,00	186635,00	34115,00	2,30	13,60
01.06.2008	354007,90	12,00	419105,00	81561,00	1,90	15,60
01.09.2008	382895,57	12,00	714895,00	13971,00	1,80	16,40

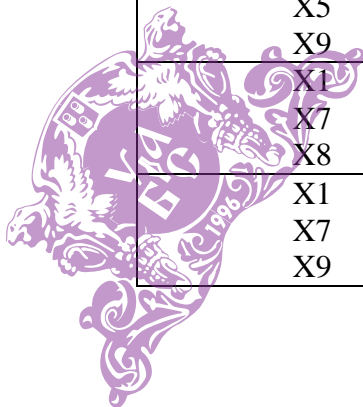

Додаток В

Таблиця В 1

Вибір оптимального переліку макроекономічних факторів, що впливають на
обсяги депозитних операцій банків

Варіанти використання незалежних змінних	Коефіцієнт детермінації (R)	Коефіцієнт кореляції (R ²)	Розрахункове значення F-критерія Фішера	Розрахункове значення T-критерія Ст'юдента
X1 X5 X7 X8 X9	0,99	0,99	457,45	1,83 13,84 1,55 -2,75 1,22
X1 X5 X7 X8	0,99	0,99	560,91	1,74 28,15 1,23 -2,47
X1 X5 X7 X9	0,99	0,99	454,93	1,73 12,34 -1,82 0,35
X1 X5 X8 X9	0,99	0,99	542,02	2,73 13,91 -2,98 0,78
X1 X7 X8 X9	0,95	0,90	62,91	1,27 -1,34 0,90 -8,6
X5 X7 X8 X9	0,99	0,99	523,67	13,6 2,51 -2,70 1,06
X1 X5 X7	0,99	0,99	626,96	1,74 25,98 -1,87
X1 X5 X8	0,99	0,99	733,14	2,64 28,49 -2,93
X1 X5 X9	0,99	0,98	557,64	0,17 12,04 0,40
X1 X7 X8	0,80	0,64	15,96	2,69 -1,1 0,74
X1 X7 X9	0,95	0,90	84,18	1,29 -1,13 -8,7

Продовження додатку В

X5	0,99	0,99	694,59	30,62
X7				2,28
X8				2,49
X5	0,99	0,98	563,89	12,22
X7				-0,57
X9				0,21
X5	0,99	0,99	581,24	12,41
X8				-1,07
X9				0,16
X1	0,95	0,89	80,94	0,77
X8				-0,55
X9				-8,64
X7	0,95	0,90	81,47	-0,87
X8				0,91
X9				-9,98
X1	0,99	0,98	862,15	0,06
X5				25,24
X1	0,79	0,63	24,06	2,74
X7				-0,95
X1	0,79	0,62	23,16	2,44
X8				-0,47
X1	0,95	0,90	124,37	-0,61
X9				-8,78
X5	0,99	0,98	875,77	28,32
X7				-0,66
X5	0,99	0,99	903,33	28,47
X8				-1,15
X5	0,99	0,98	866,54	12,35
X9				0,38
X7	0,74	0,54	16,64	0,05
X8				0,76
X7	0,95	0,90	122,55	0,06
X9				-9,97
X8	0,95	0,90	122,93	0,29
X9				-9,98

Додаток Д

Конфіденційно після заповнення

**Анкета
«Управління ліквідністю банку»**

Абревіатури і скорочення, використані в анкеті:

УЛБ – управління ліквідністю банку

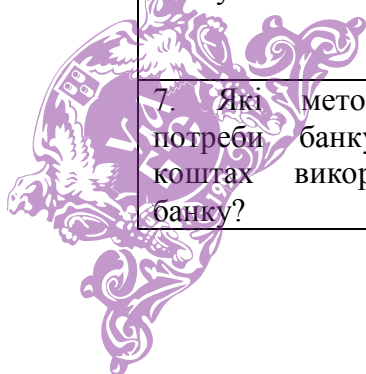
ЛБ – ліквідність банку

1. Загальні відомості про банк

Повне найменування установи банку	
Адреса установи банку	
Валюта балансу станом на 01.01.2009	

2. Організація процесу УЛБ

1. Які внутрішні документи з УЛБ використовуються у банку?	☐ Розроблено окремий документ з УЛБ (вказати назву документа) ☐ Окремого документу немає, але питання УЛБ відображено в інших внутрішніх документах ☐ Інше (вказати)
2. Внутрішні документи з УЛБ затверджено відповідним структурним підрозділом банку?	☐ Спостережна рада банку ☐ Правління банку ☐ Підрозділ ризик-менеджменту ☐ КУАП ☐ Інше (вказати)
3. Функції управління ризиком ліквідності у банку покладено на?	☐ Окремий підрозділ ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
4. Чи розроблено у банку антикризовий план УЛБ?	☐ Так ☐ Ні ☐ Інше (вказати)
5. Який підхід до УЛБ використовується у банку?	☐ Управління активами ☐ Управління пасивами ☐ Управління активами і пасивами
6. Які методи УЛБ використовується у Вашому банку?	☐ Метод фондового пулу ☐ Метод конверсії фондів ☐ Метод управління резервною позицією ☐ Метод математичного моделювання ☐ Інше (вказати)
7. Які методи визначення потреби банку в ліквідних коштах використовується у банку?	☐ Метод структури ресурсів ☐ Метод коефіцієнтів ліквідності ☐ Метод грошових потоків ☐ Інше (вказати)

Продовження додатку Д

3. Організаційна структура УЛБ

1. Чи розроблено банком конкретну схему організаційної структури УЛБ?	☐ Розроблено чітку організаційну структуру УЛБ ☐ Чіткої організаційної структури УЛБ не розроблено, обов'язки щодо УЛБ розподіляються керівниками відповідних підрозділів ☐ Інше (вказати)
2. Які підрозділи банку задіяні в процесі УЛБ?	☐ Спостережна рада банку ☐ Правління банку ☐ Ревізійна комісія ☐ Служба внутрішнього аудиту ☐ Підрозділ ризик-менеджменту ☐ КУАП ☐ Інше (вказати)
3. На який підрозділ покладено функції розробки положень з УЛБ?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
4. На який підрозділ покладено функції затвердження загальної стратегії з УЛБ?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
5. На який підрозділ покладено функції дотримання обов'язкових нормативів ліквідності?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
6. На який підрозділ покладено функції визначення структури активів і пасивів банку?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
7. Чи розроблено внутрішні форми звітності з виконання завдань УЛБ у банку?	☐ Так ☐ Ні ☐ Інше (вказати)

4. Контроль і моніторинг ЛБ

1. Чи розроблено у банку систему контролю і моніторингу ЛБ?	☐ Розроблено чітку систему контролю і моніторингу ЛБ ☐ Чіткої організаційної системи контролю і моніторингу ЛБ не розроблено, контроль і моніторинг ЛБ проводиться в межах контролю і моніторингу діяльності банку в цілому ☐ Організація системи контролю і моніторингу управління як банком в цілому, так і ЛБ зокрема потребує суттєвих витрат, тому дані функції покладено на керівників підрозділів ☐ Інше (вказати)
---	--

Продовження додатку Д

2. Які підрозділи банку задіяні в процесі моніторингу ЛБ?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
3. Чи розроблено конкретну систему показників, які використовуються в процесі моніторингу ЛБ?	☐ Так ☐ Ні ☐ Інше (вказати)
4. Які показники оцінюються в процесі контролю і моніторингу ЛБ?	☐ Якісні ☐ Кількісні
5. Чи використовуються у банку спеціальні процедури моніторингу ЛБ?	☐ Ведення окремої бази даних ☐ Самооцінка ☐ Використання якісних і кількісних показників ☐ Інше (вказати)
6. Чи користується банк зовнішніми послугами сторонніх організацій для проведення контролю і моніторингу ЛБ?	☐ Так ☐ Ні ☐ Інше (вказати)
7. На який підрозділ покладено функції контролю ЛБ?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)
8. На який підрозділ покладено функції моніторингу ЛБ?	☐ Окремий підрозділ (вказати який саме) ☐ Окремого виконавця ☐ Керівників підрозділів ☐ Не затверджено ☐ Інше (вказати)

5. Експертна думка стосовно окремих питань УЛБ

1. Яка на Вашу думку оптимальна структура активів і пасивів (вказати відсоток зазначених агрегованих статей активів і пасивів у загальній валюті балансу)	<ul style="list-style-type: none"> - Первинні резерви ліквідності (A1) - Вторинні резерви ліквідності (A2) - Надані кредити (A3) - Цінні папери (A4) - Основні засоби і нематеріальні активи (A5) - Зобов'язання за поточними розрахунками банку (L1) - Зобов'язання за розрахунками банку зі строком погашення до 1 міс. (L2) - Зобов'язання за розрахунками банку зі строком погашення до 1 року (L3) - Зобов'язання за розрахунками банку зі строком погашення більше 1 року (L4) - Власний капітал (K)
---	--

Продовження додатку Д

2. Які методи оцінки ризику ліквідності доцільно використовувати на Вашу думку?	
3. Які коефіцієнти ліквідності доцільно використовувати для УЛБ?	
4. Які, на Вашу думку, повинні бути нормативні значення коефіцієнтів ліквідності, встановлених НБУ?	Миттєва ліквідність Поточна ліквідність Короткострокова ліквідність
5. На якому рівні повинні бути встановлені оптимальні значення показників моніторингу ліквідності банку та їх орієнтовні значення відхилень? **значення показників занести у табл.	

Система показників моніторингу ліквідності банку

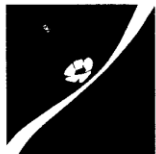
Порядок розрахунку показників	Оптимальне значення	Позитивне відхилення		Негативне відхилення	
		Несуттєве	Суттєве	Допустиме	Критичне
1	2	3	4	5	6
1. Показники ліквідності пасивів					
1	2	3	4	5	6
K ₁ = залишки на рахунках отриманих кредитів від НБУ					
K ₁₂ – показник залежності від міжбанківського ринку, розраховується як процентне відношення різниці залучених і розміщених міжбанківських кредитів (депозитів) до загальної суми залучених коштів					
Показник затримки погашення заборгованості перед клієнтами банку (K2) K2 = дебетові обороти за позабалансовим рахунком 9804 «Розрахункові документи, що несплачені в строк з вини банку»					
Показник залежності банку від одного кредитора (K3) K3 = відношення коштів найбільшого кредитора до загальних зобов'язань банку					
Показники стабільності депозитного портфеля (K4) K4 ₁ = обсяги депозитів банку, залучених за ставками, вищими за ринкові K4 ₂ = обсяги достроково вилучених депозитів K4 ₃ = відношення депозитів до запитання до депозитного портфелю банку K4 ₄ = відношення середнього залишку коштів на рахунках до запитання до загальної суми коштів на рахунках до запитання					

Продовження додатку Д

2. Показники ліквідності активів					
1	2	3	4	5	6
Показники динаміки залишків і оборотів на коррахунку в НБУ та готівкових коштів в касі (К5) К5 ₁ = Залишок коштів на коррахунку в НБУ та готівкових коштів в касі К5 ₂ = Кредитовий оборот на коррахунку в НБУ та готівкових коштів в касі					
Показник співвідношення найбільш ліквідних і сукупних активів (К6) К6 = відношення коштів в касі та на коррахунку в НБУ до сукупних активів банку					
Показник достатності портфеля цінних паперів банку (К7) К7 = відношення вільних від застави цінних паперів, придбаних банком до портфеля цінних паперів					
Показники якості і структури кредитного портфеля банку (К8) К8 = відношення відповідної групи кредитів до кредитного портфеля банку					
3. Показники ліквідності балансу банку					
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів та залучених депозитів (К9)					
Показники збалансованості активів і пасивів за строками (К10) Розраховуються шляхом відношення активів до пасивів з відповідними строками: місяць, квартал, півріччя, рік.					
Обов'язкові нормативи ліквідності, встановлені НБУ (К11) К11 ₁ коефіцієнт миттєвої ліквідності К11 ₂ коефіцієнт поточної ліквідності К11 ₃ коефіцієнт короткострокової ліквідності					

АТ «РОДОВІД БАНК»
 Центральний офіс: м. Київ,
 вул. Рибницька, 10
 тел.: (044) 200-91-02, 8 (800) 50-888-0
 факс: (044) 200-91-03
<http://www.rodovidbank.com>

РОДОВІД
 БАНК

Вих. № _____ 03/638
 Від «06» березня 2009 р.

Голові спеціалізованої вченої ради Д55.081 01
 Державного вищого навчального закладу
 «Українська академія банківської справи
 Національного банку України»
 д.е.н., проф. Спіфанову А. О.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
 Серпенінової Ю. С., виконаного за темою:
 «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку»

З метою підвищення ефективності управління ліквідністю та мінімізації ризику ліквідності в практичній діяльності АТ «РОДОВІД БАНК» використано наукові рекомендації, викладені у дисертаційному дослідженні Серпенінової Ю. С. на тему «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку».

Заслужують на увагу пропозиції автора щодо розробки системи контролю і моніторингу ліквідності банку. Запропоновані теоретичні висновки та практичні рекомендації щодо побудови системи контролю і моніторингу ліквідності банку дозволяють більш комплексно підійти до прийняття управлінських рішень щодо управління ліквідністю банку.

Впровадження в практичну діяльність банку розробленої автором системи показників моніторингу ліквідності дає змогу завчасно запобігти можливих проблем з ліквідністю, що сприяє мінімізації ризику ліквідності та підвищенню ефективності функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку.

Начальник відділу
 роздрібного кредитування
 Відділення «Сумське РУ»
 АТ «РОДОВІД БАНК»

А.М. Калужний

Відкрите акціонерне товариство		
"ЕРСТЕ БАНК"		
Вихідний №	26 К.С/106	
"27"	07	2009 р.
Кількість аркушів	1	

Голові спеціалізованої вченої ради Д55.081.01
Державного вищого навчального закладу
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
д.е.н., проф. Спіфанову А. О.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
Серпенінової Ю. С., виконаного за темою:
«Фінансовий механізм управління ліквідністю банку»

В умовах зростання банківських ризиків під час загострення світової фінансової кризи особливої уваги потребує пошук нових підходів до управління ліквідністю банку.

З огляду на це, пропозиції Серпенінової Ю. С. щодо удосконалення функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку, які відображені в дисертаційному дослідженні, є актуальними.

В практичній діяльності ВАТ «Ерсте Банк» використано теоретичні висновки і практичні рекомендації щодо функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку. Зокрема, розроблена автором комплексна оптимізаційна модель управління ліквідністю банку.

Реалізація запропонованих дисертантом рекомендацій щодо удосконалення функціонування фінансового механізму управління ліквідністю банку дала змогу більш комплексно підійти до організації процесу управління ліквідністю і зменшити ризик ліквідності банку.

Директор Сумського РКЦ
ЦМКБ ВАТ «Ерсте Банк»

В.І. Ковальов

**Відкрите акціонерне товариство
"Кредитпромбанк"
Харківська філія**

вул. Тобольська, 42-а
м. Харків, 61072, Україна
тел.: (057) 758-66-20, факс: (057) 758-66-25
e-mail: kharkiv@kreditprombank.com
www.kreditprombank.com
код ЄДРПОУ 26149544

№
14.08.09 5798/26-3550
На № _____

Голові спеціалізованої вченої ради Д55.081.01
Державного вищого навчального закладу
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»
д.е.н., проф. Єпіфанову А. О.

ДОВІДКА

про впровадження результатів наукового дослідження
Серпенінової Ю. С., виконаного за темою:
«Фінансовий механізм управління ліквідністю банку»

Даною довідкою підтверджується, що в практичній діяльності ВАТ «Кредитпромбанк» використано наукові рекомендації, викладені у дисертаційному дослідженні Серпенінової Ю. С. на тему «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку».

У зв'язку із посиленням конкуренції на ринку банківських послуг особливої уваги набуває прогнозування обсягів банківських операцій та оцінка впливу зовнішніх факторів на діяльність банку. Пропозиції автора щодо удосконалення методичного підходу до оцінки ліквідної позиції банку з урахуванням прогнозних показників дають змогу оцінити не лише поточний стан ліквідності, але і перспективну ліквідність банку.

Практична реалізація запропонованих дисертантом підходів до оцінки ліквідної позиції банку дає змогу всебічно оцінити стан ліквідності, що сприяє зменшенню ризику ліквідності.

Керуючий Сумським відділенням
ХФ ВАТ "Кредитпромбанк"

О.М. Черненко

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ЗАТВЕРДЖУЮ

А.О.Єпіфанов

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження Серпенінової Юлії Сергіївни «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку» у навчальний процес факультету банківських технологій ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

від 23 травня 2009 року

м. Суми

Акт складено комісією у складі:

Голова – декан факультету банківських технологій к.е.н., доц. Гончарук Т.І.

Завідувач кафедри банківської справи д.е.н., проф. Сало І.В.

Комісія провела роботу по визначенню фактичного впровадження результатів дисертаційного дослідження Серпенінової Юлії Сергіївни «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку» у навчальний процес

факультету банківських технологій ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України».

Комісія розглянула такі матеріали:

1. Дисертаційну роботу Серпенинової Юлії Сергіївни «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку».
2. Робочі програми курсів дисциплін:
 1. «Аналіз банківської діяльності» (викладається на денному відділенні за програмами підготовки бакалаврів спеціальності 6.050100 «Банківська справа»).
 2. «Банківський нагляд» (викладається на денному відділенні за програмами підготовки бакалаврів 6.050100 спеціальності «Банківська справа»).
 3. «Фінансовий менеджмент у банку» (викладається на денному та заочному відділенні за програмами підготовки магістрів 8.050105 спеціальності «Банківська справа» напряму підготовки «Банківський менеджмент»).
3. Видані навчально-методичні матеріали для вивчення перелічених дисциплін.

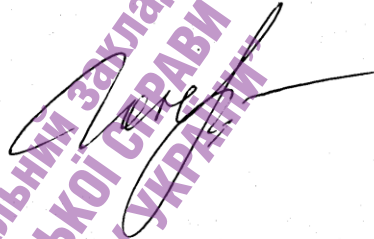
За результатами проведеної роботи комісією встановлено:

1. Розроблені в дисертаційній роботі Серпенинової Юлії Сергіївни «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку» методичні і науково-теоретичні положення впроваджені як розділи курсів таких дисциплін:
 1. «Аналіз банківської діяльності». Темі: «Аналіз пасивів банку», «Аналіз активів банку», «Аналіз та оцінка фінансового стану банку», «Аналіз ліквідності банку».
 2. «Фінансовий менеджмент у банку». Темі: «Стратегія управління активами і пасивами банку», «Управління ліквідністю банку».
 3. «Банківський нагляд». Темі: «Управління активно-пасивними і позабалансовими ризиками».

2. Застосування в навчальному процесі факультету банківських технологій ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України» матеріалів дисертаційного дослідження Серпениної Юлії Сергіївни «Фінансовий механізм управління ліквідністю банку» дало змогу пристосувати зазначені дисципліни до сучасних умов функціонування вітчизняного банківського сектору, поглибити їх теоретико-методичні положення, що дало змогу підвищити якість підготовки фахівців з економічних спеціальностей.

Голова комісії
Декан факультету
банківських технологій
к.е.н., доц.

Т.І.Гончарук

Завідувач кафедри
банківської справи
д.е.н., проф.

Сало І.В.

